Utgitt av Norad
mai 2006

KENYA:

Wamwere i krangel med storaviser

Demokrati-aktivisten, norgesvennen og opposisjonspolitikeren Koigi Wamwere er Kenyas nye viseinformasjonsminister. Men han fortsetter å tale i store bokstaver, og beskylder nå sentrale presseorganer for å være under innflytelse av «eks-diktator» Daniel arap Moi. – Løgn, kommenterer en av avisredaktørene.

Side 18-19

FOTO: KIP BENSON

KRONIKK:

Norads nye strategi – bedre bistand innen 2010

Side 22

bistandsaktuelt

fagblad om utviklingssamarbeid · nr. 4 · 2006

Portrett: Palestinas nye statsminister
Side 3

Fem av sju fikk «bestått»
Sju land er blitt vurdert i tidenes største internasjonale evaluering av budsjettstøtte til utviklingsland. Budsjettstøtten til fem av dem får gode karakterer. To får stygge anmerkninger i boka.
TEMA - Side 8-9

Bistandsarbeider i livsviktig oppdrag
Side 28

Nytt håp for Nepal
Side 10-11

Rapport fra en klimakrise
Side 14-15

58-årige **Christina John** gjennomgår et renselsesritual etter å ha blitt utsatt for alvorlige anklager om hekseri.

FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

Over 6000 «hekser» drept i Tanzania

– Et alvorlig menneskerettighetsproblem, sier norsk forsker

■ Hvert år opplever titusener av afrikanere å bli anklaget for hekseri. Anklagene rammer i første rekke kvinner og barn, som ofte utsettes for grov vold, trusler og trakassering.

■ Tanzania er ett av landene der hekseanklager fortsatt er vanlige. I en rapport fra det amerikanske utenriksdepartementet rapporteres det om at mer enn 6680 eldre mennesker er blitt drept i 2004 bare i regionene rundt Victoriasjøen.

■ – Norske myndigheter er unnfallende i forhold til et alvorlig menneskerettighetsproblem, sier Kjetil Tronvoll ved Norsk senter for menneskerettigheter. Men nå lover UD å ta saken opp med Tanzania.

Les mer om «hekser» – side 4-5

A-blad
RETURADRESSE: Bistandsaktuelt, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Prøv Bistandsaktuelt på nett: www.bistandsaktuelt.no

Ekte menn kjøper ikke kvinner

AV SIDSEL E. AAS, FOKUS

DEBATT

I FORRIGE UTGAVE av Bistandsaktuelt ble det satt søkelys på bistandsarbeideres kjøp av sex. Dette er et viktig tema som det alt for lenge har vært snakket for lite om.

Det er det ultimate paradoks at bistandsarbeideren som på den ene siden skal bidra til en positiv utvikling for landets innbyggere, utøver vold mot en spesielt utsatt og sårbar gruppe. FOKUS er av den klare oppfatning at prostitusjon er vold mot kvinner, og vår erfaring viser at det er nær sammenheng mellom lokal prostitusjon og internasjonal handel med kvinner. På den måten er norske bistandsarbeidere som kjøper sex med på å bygge opp under et av vår tids største brudd på menneskerettighetene.

UTVIKLINGSMINISTER SOLHEIM har rett i at temaet menns kjøp av sex er tabu og noe som oppleves som et privat anliggende det ikke snakkes om i full offentlighet.

Allerede i 2001 sendte FOKUS et brev til de største norske bistandsorganisasjonene med en oppfordring om å innføre etiske retningslinjer mot kjøp av seksuelle tjenester, og det er gledelig å se at flere bistandsorganisasjoner har innført slike retningslinjer.

Bakgrunnen for denne oppfordringen var kunnskapen om at problemet med den globale sexhandelen ikke vil bli mindre før det settes søkelys på de som skaper etterspørselen etter prostitusjon, nemlig kundene.

I 2002 innførte Bondevik-regjeringen etiske retningslinjer for alle statsansatte, med et klart signal om hvilke etiske og moralske forventninger som stilles til statens embets- og tjenestemenn. Dette er et viktig tiltak fra myndighetenes side. Men skal menn slutte å kjøpe sex når de er på tjenestereise, kreves det mer enn et skriv bakerst i Statens personalhåndbok.

UNDER DEBATTEN I STORTINGET 23. april var det tverrpolitisk enighet om viktigheten av å bekjempe handel med kvinner. Men det er fortsatt uenighet om hvilke grep som bør tas for å begrense etterspørselen både her hjemme og for nordmenn på tjenestereiser. Flere stortingsrepresentanter tok til orde for en ny debatt om kriminalisering av kjøp av sex, etter svenske modell. FOKUS hilser denne debatten velkommen. Siste ord er ikke sagt og vi må ta i bruk mange virkemidler for å bekjempe det som betegnes som vår tids slaveri.

I påvente av en slik debatt kan det være viktig å legge merke til at flere mannlige politikere, inkludert utenriksminister Gahr Støre, ber norske menn ta avstand fra menneskehandel og prostitusjon. Gode rollemodeller som snakker nulltoleranse overfor menn som kjøper sex er viktig. Det handler om holdningsendringer hos den enkelte.

– MENN MÅ VÅKNE og ta vold mot kvinner på alvor. Vi er likeverdige kjønn og vi kan ikke tolerere at kvinner blir utnyttet, mishandlet og undertrykt verden over, uttalte 19 år gamle Lester Añonuevo da han var i Norge i forbindelse med fjorårets tv-aksjon.

På Filippinene har han deltatt på kurs i regi av FOKUS' samarbeidspartner Coalition Against Trafficking in Women (CATW), for å lære om seksualitet og kjønnsroller. Han er i dag aktivt engasjert i arbeidet for å bekjempe vold mot kvinner, og hvordan endre menns holdninger i forhold til prostitusjon.

FOKUS har tidligere formidlet CATWs erfaringer til utenriksminister Gahr Støre. Kanskje han skulle sende sine medarbeidere på kurs etter ferdig modell fra Filippinene?

14 · REPORTASJE tema: bistandsarbeider og sexkjøper 3/2006 • bistandsaktuelt

«Fullt kjør» i Lusakas barer

Vestlige bistandsarbeidere bidrar til sex-trafikken, advarer zambiske kommentatorer

LUSAKA (b-a): Chimfwembe, en prostituert kvinne, var lykkelig og opp over ørene forelsket da en av hennes kunder, en internasjonal hjelpearbeider, fridde til henne. Men det hun ble utsatt for etter at hun først giftet seg med mannen, høres mer ut som et mareritt.

• I ZAMBIA: BENEDICT TEMBO OG NEWTON SIBANDA

YRKESETIKK

Hun møtte den finske «u-landsfrivillige» på Polo Grill – en av overklasserestaurantene i Zambias hovedstad Lusaka.

– Jeg hadde kjent mannen i rundt syv måneder før han ba meg om å gifte meg med ham. Han var veldig snill med meg og min familie. Han betalte husleien for meg i Olympia (en grønn forstad til Lusaka) og han kjøpte alt jeg trengte, sier hun.

Chimfwembe sier at alt forandret seg da de i 1999 flyttet til hjelpearbeiderens hjemland Finland. Han erklærte snart at det var «på tide å betale tilbake all luksusen han hadde gitt meg og min familie før vi flyttet til hans hjemland.»

Finsk bordell. Den unge zambiske kvinnen sier hun ble bedt om å jobbe «ved å bruke kroppen sin», ikke bare for å overleve, men i tillegg for å betale ham tilbake. Chimfwembe sier hun resignerte og ga etter for hans ordre. Hun ble tatt med for å jobbe på ulike bordeller etter at han hadde truet med å drepe henne. Han konfiskerte passet hennes og beholdt det hele denne tiden.

– Han gjorde alt papirarbeidet for meg, slik at jeg kunne jobbe i en bordell, og han tok alle pengene jeg tjente, klager Chimfwembe.

Ifølge den zambiske kvinnen er det stor etterspørsel etter afrikanske kvinner i Finland. Chimfwembe ble derfor tatt med til den afrikanske avdelingen av bordellen. Her måtte hun stå til tjeneste for minst 10 menn i løpet av en dag.

Chimfwembe ble erklært uønsket i Finland i 2002, deretter arrestert og sendt tilbake til Lusaka. Hun var da 19 år gammel.

– Dessverre kjenner jeg ikke til den aktuelle saken og kan derfor ikke kommentere den, sier den finske chargé d'affaires Jorma Suvanto når vi ber om en kommentar.

Bistand i dobbeltrolle. 19-årige Chimfwembe Mulengas tilfelle er ekstremt og neppe representativt for internasjonale bistandsarbeideres rolle i sex-trafikken i utviklingsland, men saken viser samtidig hvor sårbare unge kvinner er for utnytting.

Saken hennes ligger nå hos Movement of Community Action for the Prevention and Protection of Young People Against Poverty, Destitution, Diseases and Exploitation (MAPODE), en lokal frivillig organisasjon med fokus på ungdom i faresonen...

Ekte kjærlighet?

ALLE FOTO: MACKSON WASAMUNU

Vi får ofte opplysninger «fra gata» om hjelpearbeidere som misbruker og utnytter unge mennesker.

bistanden mange gode tiltak, på den annen side utgjør vestlige bistandsarbeidere også en del av etterspørselen på sex-markedet. Hun viser til en undersøkelse organisasjonen foretok i 2002 angående seksuell utnytting av barn og unge kvinner. I denne framkom det også opplysninger om at enkelte utenlandske bistandsarbeidere spilte en rolle i sextrafikken.

– Vi får også ofte opplysninger «fra gata» om hjelpearbeidere som misbruker og utnytter unge mennesker som allerede er i en vanskelig situasjon. Det burde være unødvendig å si at slike handlinger virker...

kvinner og barn i Zambia generelt er sårbare for seksuell utnytting.

– I et fattig land som Zambia er det mange mennesker som ut fra tvingende behov benytter seg av måter å «overleve» på som de ellers aldri ville ha vurdert, sier han.

Han kjenner også til fenomenet med at bistandsarbeidere utnytter sin stilling for å få seksuelle tjenester.

– Vi kaller det gjerne «transaksjonssex». Det kan for eksempel være en 60 år gammel hjelpearbeider som betaler en sexarbeider på gata, eller at noen gir mat eller løfte om å betale skolepenger etc. til en...

Overklassebiler. Hver kveld parkerer overklassebiler utenfor hoteller eller langs Addis Ababa Drive i den grønne forstaden Rhodespark i Lusaka der lokale politikere, forretningsmenn og besøkende utlendinger plukker opp jenter. Av samme grunn er det også et påfallende antall unge og vakre afrikanske prostituerte på mange av de samme barene og diskotekene som ofte frekventeres av internasjonale hjelpearbeidere.

Det er et velkjent fenomen. Richard Arden, en brite som arbeider for DfID – det britiske «Norad», tror noe av forklaringen kan være at folk...

FAKSIMILE: BISTANDSAKTUELT 3-2006

debatt

Skal menn slutte å kjøpe sex når de er på tjenestereise, kreves det mer enn et skriv bakerst i Statens personalhåndbok.

Sidsel E. Aas er informasjonsleder i FOKUS, Forum for kvinner og utviklingsspørsmål.

Følg bistandsdebatten på nett!

På våre nettsider www.bistandsaktuelt.no finner du blant annet:

Tørke på Afrikas Horn
AV VIGDIS GAMMELSÆTHER, UNGDOMSDELEGAT FOR RØDE KORS

Hvordan forebygge naturkatastrofer?
AV ODDVAR KJEKSTAD, NORGES GEOTEKNISKE INSTITUTT

Afrika trenger mer og bedre stat
AV ERIK SOLHEIM, UTVIKLINGSMINISTER (SV)

notis

Opplagsøkning for Bistandsaktuelt

Bistandsaktuelts opplag fortsetter å øke. Med denne utgaven vil opplaget for papirutgaven for første gang passere 16.000 eksemplarer. For ett år siden lå opplaget på 14.300. Det tilsvarer en økning på 11,9 prosent siste 12 måneder.

Det er også mer enn én leser per eksemplar. Tall fra fjorårets leserundersøkelse ga et anslag på 24.000 lesere totalt for papirutgaven.

Også webutgaven hadde en økning. Veksten er på hele 65 prosent i antall besøk sammenlignet med 2005. Forrige måned ble det registert 37.400 besøk på nettsidene www.bistandsaktuelt.no.

bistands aktuelt
Fagblad om utviklingssamarbeid
nr. 4/06 – 9. årgang

Fagbladets redaksjon arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat.

Ansvarlig redaktør: Jon Bech

Redaktør: Gunnar Zachrisen, gz@norad.no

Journalister: Liv R. Bjergene, lrb@norad.no; Tone Bratteli, tbr@norad.no; Ellen Hofsvang, ellenhofsvang@online.no; Synnøve Aspelund, syas@norad.no; Tor Aksel Bolle, toab@norad.no

Redaksjonsråd: Axel Borchgrevinck, Morten Bøås, Tore Linné Eriksen, Line Hegna, Bibiana Dahle Piene

Internett: www.bistandsaktuelt.no

Postadresse: Boks 8034 Dep., 0030 Oslo

Kontoradresse: Ruseløkkv. 26 (6. etg.)

Telefon sentralbord: 22 24 20 30

Telefon redaksjon: 22 24 20 40 - 22 24 05 72

E-post redaksjon: gz@norad.no

Telefon annonser: 22 24 20 40 – 22 24 05 72

E-post annonser: gz@norad.no

Design / produksjon: Odyssé reklamebyrå/ Akela grafisk design, Fred Isaksen, Larvik #6641

Trykk: Nr1 Trykk as

Abonnement: Bistandsaktuelt, Norad, Boks 8034 Dep., 0030 Oslo. Telefon: 22 24 20 59. E-post: adr-ba@norad.no

Abonnement kan også tegnes via internett: www.bistandsaktuelt.no
Abonnementet er gratis.

Artikler i Bistandsaktuelt uttrykker ikke nødvendigvis et offisielt syn.

Utgiver: Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet: Tirsdag 9. mai 2006

Opplag – denne utgaven: 16 000 eksemplarer

MÅNEDENS SITAT:

«Ugh, ugh mot Oljefondet»

Intelligent tittel på Aftenpostens økonomisider 28. april 2006. Artikkel om representanter fra Tupinikim-folket i Brasil som mener Norge bidrar til undertrykking ved å ha eierinteresser i Aracruz Cellulose.

Hamas

LEDER

Hamas' valgseier 25. januar i år har ført til en livlig debatt i en rekke land om Midtøsten-politikken, bistanden til palestinerne og om kontakten med Hamas. Debatten har også gått på hensiktsmessigheten av å bruke bistand til å tvinge fram politiske innrømmelser.

Hamas var den første palestinske gruppen som tok i bruk selvmordsbomber. Det er både politisk og etisk vanskelig å yte finansiell støtte til organisasjonen så lenge den går inn for å fjerne Israel og fortsatt forsvarer bruk av terror mot israelske sivile. Selvmordsaksjonen i Tel Aviv nylig var ifølge Hamas et legitimt svar på Israels okkupasjon. En så uforbeholden støtte til terrorvirksomhet øker den betydelige internasjonale skepsisen som allerede er til stede.

Dette gir imidlertid ikke hele bildet. De siste tolv månedene har Hamas overholdt en uformell våpenhvile med Israel, og fra flere hold kommer det signaler om at organisasjonen allerede har moderert sin politikk betraktelig.

Et massivt kutt i bistanden utenfra kan føre til fullt sammenbrudd og en humanitær katastrofe i det palestinske området. Ingen er tjent med en slik utvikling, heller ikke Israel. Etter snart 40 års okkupasjon, er palestinerne fullstendig avhengig av å få tilført midler utenfra. Storparten kommer fra avgifter som Israel krever inn på vegne av palestinerne.

Den delen av bistanden som går direkte til de palestinske selvstyremyndighetene er penger som går til å betale lønninger til offentlig ansatte innen bant annet skolevesen, helsestell og politi. Uten en levedyktig palestinsk stat blir det ikke fred i Midtøsten.

Vi må unngå å handle slik at det kan oppfattes som om vi ikke respekterer folkeviljen gjennom frie valg. Og vi må unngå å bidra til at Hamas dyttes i armene på det fundamentalistiske prestestyret i Iran og andre radikale, islamistiske krefter i Midtøsten. Det er også viktig å få til en dialog med ledelsen i Hamas og søke å påvirke deres politikk i mer konstruktiv retning.

Samtidig er det viktig at det ikke gjøres noe som kan skade muligheten for en fredelig løsning på konflikten. Dette gjelder både på palestinsk og israelsk side.

En fortsatt norsk meglerrolle i Midtøsten og lederskapet i giverlandsforumet for Det palestinske området (AHLC) forutsetter at Norge fører en balansert politikk og har tillit hos alle parter i konflikten. Dette innebærer at Norge og andre vestlige land må stille like strenge krav og øve like sterk påvirkning overfor Israel som overfor de palestinske selvstyremyndighetene.

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.

På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, o.l. vil mange artikler ikke komme på trykk.

Debattinnlegg honoreres ikke.

I motsetning til president Mahmoud Abbas er **Ismail Haniya** overbevist om at okkupasjonen bare kan avsluttes ved væpnet motstandskamp. FOTO: SCANPIX/MOHAMMED ABED

Hamas' brobygger nekter å bøye hodet

portrett

HVEM:
Ismail Haniya

HVA:
Statsminister i den nye palestinske Hamas-regjeringen.

HVORFOR:
Midt under presset fra en israelsk okkupasjon og internasjonale boikott-trusler skal han prøve å lede sitt folk mot en palestinsk stat.

BETLEHEM (b-a): Ismail Haniya ledet Hamas til seier på et radikalt sosialt reformprogram. Mens internasjonale media beskriver han som «en moderat ekstremist», oppfatter unge palestinske velgere ham som en garantist for en bedre framtid.

• I MIDT-ØSTEN: BIRGIT UNDEM

Den nye palestinske statsministeren nyter stor respekt både i og utenfor Hamas-bevegelsen. Hans popularitet tilskrives hans gode talegaver, men Ismail Haniyas folkelige appell stikker dypere enn det. Den 43-årige ellevebarnsfaren er født og oppvokst i en flyktningleir som ligger like utenfor Gaza by. Hit flyktet foreldrene under den israelsk-arabiske krigen i 1948 fra landsbyen Al-Jora som lå i nærheten av det som i dag er den israelske byen Ashkelon.

Ismail Haniya er én av over fem millioner palestinske flyktninger. I Gaza har han bodd omgitt av de aller fattigste av dem – i verdens mest overbefolkede område. De fleste har hatt nødhjelp fra FN som et svært viktig ressursgrunnlag. Haniyas familie var intet unntak. Hamas-lederens personlige bakgrunn har gitt ham troverdighet til å fronte partiets sosiale program – et program som hadde bekjempelse av korrupsjon og forbedring av velferdstjenester som de viktigste valgløftene. Hamas' sosiale engasjement, særlig innenfor helse og utdanningssektoren, har dessuten vært en langsiktig strategi for å vinne oppslutning blant folk flest.

Studentleder. Men Haniyas popularitet er kanskje helst knyttet til hans mangeårige deltagelse i den palestinske motstandskampen. Røttene til Haniyas politiske karriere ligger i Islamic Bloc, en forløper til Hamas som han ble medlem av da han studerte arabisk litteratur ved det islamske universitetet i Gaza fra 1983 til 1987. Her var han et år leder for studentrådet.

Da den første intifadaen brøt ut i 1987 sluttet han seg umiddelbart til protestene, og siden har kampen mot Israels okkupasjon av de palestinske områdene formet livet hans og det politiske engasjementet. Han er en av de omlag 600 000 palestinere som har sittet i fengsel. Første gang i 1987 satt han inne i 18 dager. Året etter ble han fengslet for tre måneder, i 1989 fikk han en dom på tre år, før han i 1992 ble deportert til Sør-Libanon sammen med 415 andre palestinske aktivister.

I motsetning til president Mahmoud Abbas er Haniya overbevist om at okkupasjonen bare kan avsluttes ved væpnet motstandskamp, og han holder fram Gaza som et eksempel. Men han er blitt kritisert av enkelte palestinere for å undervurdere Israels militærmakt og for å dele Yasser Arafats tro på muligheten for «en gradvis tilbaketrekning» av den israelske okkupasjonsmakten.

Haniya lar seg ikke skremme av et israelsk regjeringsvedtak som åpner for å likvidere Hamas-ledere. Han overlevde et bombeangrep i 2003 sammen med sin nære samarbeidspartner gjennom flere år, Hamas' grunnlegger Sheikh Ahmad Yassin (som ble drept året etter).

Hamas-lederens bakgrunn har gitt ham troverdighet til å fronte partiets sosiale program.

Haniya anses han for å være en del av et kollektivt ledersjikt sammen med blant andre utenriksminister Mahmoud Zahhar. Sistnevnte står for en mer kompromissløs linje. Haniya skal være en av dem som presset på for at Hamas skulle delta i valget og han har gode relasjoner med flere av lederne i de andre partiene. Haniya har hele tiden kritisert Oslo-avtalen, og han leder et parti som prøvde å torpedere denne gjennom en rekke selvmordsangrep i Israel på 90-tallet. Samtidig regnes han for å være en viktig årsak til at det ikke brøt ut borgerkrig mellom Hamas og Fatah. Han har dessuten gjentatte ganger tatt til orde for «en nasjonal samling». Ismail Haniya har lovet at en Hamas-regjering skal representere hele det palestinske folket. Og han har bedt vestlige land om støtte på veien mot en egen palestinsk stat, men foreløpig har han mottatt flere krav om politiske reformer enn tilbud om bistand.

Det er et press han har lovet å ikke bøye av for:

«Vi vil spise salt, men ikke bøye hodet for noen andre enn Gud, fordi vi er trofaste mot vårt folks og vår nasjons rettigheter.», uttalte han tidligere i år under en tale i moskeen i Jabaliya flyktningleir.

Birgit Undem er norsk frilansjournalist med base i Betlehem.

Hekseprosesser i Afrika

Verdenssamfunnet passivt til de alvorlige menneskerettighetsbruddene

DAR ES SALAAM (b-a): Flere tusen mennesker drepes hvert år på grunn av hekseri i Tanzania.

HEKSERI I AFRIKA

• I TANZANIA: MARTA CAMILLA WRIGHT

– I Tanzania representerer hekseri et alvorlig menneskerettighetsproblem. Myndighetene sørger ikke for beskyttelse av innbyggerne når folk blir utsatt for overgrep eller blir utstøtt av lokalsamfunnet og marginalisert gjennom hekseanklager.

Det forteller lederen for menneskerettighetsorganisasjonen Legal and Human Rights Centre (LHRC), Helen Kijo-Bisimba.

Situasjonen alvorlig. I en ny rapport omtaler den Dar-baserte organisasjonen hekseri som et alvorlig brudd på menneskerettighetene. I de tre regionene Shinyanga, Mwanza og Tabora, hvor den etniske gruppen sukuma er utbredt, er situasjonen beskrevet som mest alvorlig.

Tallene på hvor mange som rammes varierer. En rapport fra det amerikanske utenriksdepartementet fra 2005 om menneskerettighetssituasjonen i Tanzania anslår at over 6680 innbyggere i regionene nær Victoriasjøen er blitt drept på bakgrunn av hekserianklager. Til tross for at tanzanianske myndigheter fordømmer praksisen, gjøres det ifølge rapporten lite for å rettsforfølge personene bak såkalte heksedrap.

I tillegg kommer vold og forfølgelse av mennesker på grunn av hekseri.

Ofrene mangler rettssikkerhet. Representanter for det sivile samfunnet i Tanzania bekrefter dette.

– Myndighetene ser gjennom fingrene med hekserisaker, mener jurist Scholastica Jullu, leder for Women Legal Aid Centre (WLAC), en nasjonal ikke-statlig organisasjon.

– I en del overgreps- og drapssaker som forklares med hekseri har vi ingen anklager, ingen som blir anklaget og ingen som vil vitne. Dette fordi folk er redde og ikke ønsker å bli involvert i slike saker, forteller hun.

Troen på hekseri medfører også stor frykt for selv å bli utsatt for hekseri dersom man involverer seg. Derfor synes mange det er riktig at den anklagede heks blir ryddet av veien.

– Flertallet som rammes er eldre mennesker, særlig kvinner, og disse står svakt, sier Scholastica Jullu.

Lokale ledere involvert. I noen tilfeller er også lokale myndigheter delaktig i overgrepene.

Kijo-Bisimba refererer et eksempel: I 2004 opererte en gruppe som identifiserte seg som hekseforfølgere i Makete i regionen Iringa. Det ble i denne forbindelse rapportert om hemmelige lokale avstemninger over hvem som var hekser. Syv menn ble drept før det hele ble stoppet.

– Det var også lokale offentlige myndigheter med i gruppen, blant annet en Village Executive Officer (tanzanianske myndigheters representant på landsbynivå), sier hun.

– Denne gruppen skulle rense området for hekser. Saken er nå heldigvis i rettsystemet, men er ennå ikke avgjort.

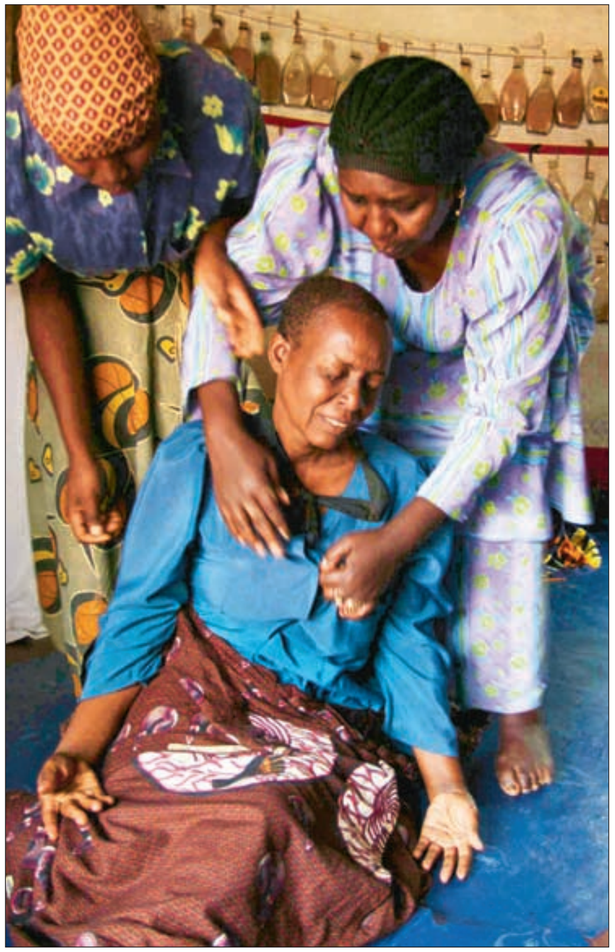

Hekseprosesser i Afrika er et økende problem og tar trolig hvert år livet av flere tusen mennesker. Her er det hekserianklagede **Christina John** som går gjennom helbredelsesritualet. ALLE FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

Hekseri-lov. Det eksisterer en lov, men hvordan skal man kunne bevise at noen er heks eller praktiserer hekseri? spør Kijo-Bisimba retorisk.

Scholastica Jullu bekrefter dette. Hun mener myndighetene er unnfallende.

– Det er nesten ingen rettsforfølgelse. Jeg personlig har bare hørt om ett tilfelle av skikkelig etterforskning og dom. Saken gjaldt en eldre kvinne som var blitt drept ved at overgriperen spikret en femten centimeter lang spiker inn i hodet hennes.

Svært utbredt. Tanzanianere forteller historier om heksedoktorer som kjøper kroppsdeler, særlig kjønnsorganer; om skoleelever som rammes av mystiske sykdommer på grunn av hekseri; om fedre som har fått beskjed av en heksedoktor at han for å oppnå suksess må misbruke sin datter seksuelt; om folk som har tatt livet sitt på grunn av hekseri.

Hekseri brukes i politiske prosesser, i idrett og i business. For eksempel har tidligere Lyn-trener Espen Olafsen i sin idrettsforskning funnet ut at hekseri er en selvfølgelig del av fotball i Tanzania.

> **Over 6680 innbyggere i regionene nær Victoriasjøen er blitt drept på bakgrunn av hekseri-anklager.**
>
> **Kjetil Tronvoll**, forsker ved Norsk senter for menneskerettigheter ved Universitetet i Oslo

Den britiske antropologen Todd Sanders mener at hekseri har økt med innføringen av markedsliberalisme i Tanzania. Kort sagt, der det er konkurranse er det behov for beskyttelse og makt. Hekseri er derfor også blitt bedre og bedre forretning.

Sholastica Jullu er enig i at hekseri er blitt mer vanlig.

– Før var ikke hekseri noe folk snakket om. Men de siste kanskje fem årene er hekseri noe folk snakker åpent om – de forteller at de skal til en «håndverker». Folk bruker hekseri til alt mulig. Det skaper mye frykt og folk sover dårlig om nettene.

– Hekseri hindrer utvikling, mener Kijo-Bisimba.

– Når folk lever i frykt for at noe skal skje, kan de ikke være produktive. Folk som for eksempel bygger seg et fint hus, står i fare for å bli utsatt for hekseri.

USIKKERT OMFANG

- Tallene på hvor mange som utsettes for hekseri i afrikanske land er usikre. Tanzania er ett av de landene hvor problemet trolig er størst. Her anslår en årsrapport fra Amnesty International at så mange som 10 000 mennesker er blitt stilt for «lokal rett» – anklaget for hekseri. Men mørketallene er trolig store.
- Norges ledende ekspert på helseforfølgelser, Rune Blix Hagen, mener at det trolig er drept flere titusen mennesker siste 50 år i Afrika på grunn av hekseri.
- I Sør-Afrika jobber sterke krefter for å få et lovverk der hekseri skal straffes.
- Også barn rammes. En ny rapport fra Human Rights Watch om gatebarna i DR Kongo antyder at 70 prosent av Kinshasas anslagsvis 30 000 gatebarn er blitt beskylt for hekseri.

– Unnfallende norske myndigheter

– Norske myndigheter er unnfallende i forhold til et alvorlig menneskerettighetsproblem, sier forsker Kjetil Tronvoll.

I 2005 sendte 1. amanuensis ved Senter for Menneskerettigheter ved Universitet i Oslo, Kjetil Tronvoll, forespørsel til Utenriksdepartementet og Norad om hvordan man forholdt seg til hekseri som menneskerettighetsproblem i afrikanske samarbeidsland. UD har ennå ikke svart.

Kjetil Tronvoll.

– Jeg mener at norske myndigheter er unnfallende i forhold til et alvorlig menneskerettighetsproblem, sier Tronvoll.

Han peker på at afrikanske myndigheter ikke beskytter de innbyggerne som utsettes for hekseanklager. Overgrep blir heller ikke forfulgt i rettssystemet. Dessuten brytes også rettigheter i forhold til livsynsfrihet.

– Dette er bekymringsfullt, mener Tronvoll.

Han mener hekseri også er en utfordring for bistanden.

– En bistandsarbeider kan jobbe i flere år uten å få tilgang til debatten omkring hekseri. Nettopp fordi dette er sekterisk kunnskap. Og kanskje er hekseri en trussel for arbeidet som man prøver å gjennomføre.

Tronvoll mener norske myndigheter må ta innover seg utbredelsen av hekseri i Afrika.

– Nyere forskning indikerer at hekseprosesser øker i afrikanske land, og er en del både av hverdagslivet samt et maktuttrykk. Hekseri utgjør en del av dagens sosiale og politiske virkelighet i Afrika. Det må også norske myndigheter ta alvorlig.

Hos heksehealer Mama Mchungu

• I TANZANIA: MARTA CAMILLA WRIGHT

MWANZA (b-a): – Jeg ble anklaget for å være heks av heksedoktorene i landsbyen, og folk trodde på det, forteller Christina John (58) fra Magu i regionen Mwanza. – En natt kom det noen hjem til meg. De sa de skulle drepe meg. Jeg ble syk.

Neste dag reiste hun. Christina John dro til healeren som hun fikk anbefalt på sykehuset.

– De kunne ikke gjøre meg frisk på sykehuset fordi jeg er syk på grunn av hekseri, forklarer hun.

Helbreder. Litt utenfor Mwanza by har Zubeda Nasani (60), eller Mama Mchungu som hun kalles, etablert sin praksis som tradisjonell healer, eller *mganga*. Her helbreder hun fysisk og psykisk syke. Særlig folk som er syke på grunn av hekseri. Hun er registrert under det tanzanianske helsedepartementet, som mange andre mgangaer.

– Jeg fikk beskjed gjennom en drøm at jeg skulle bli mganga, forteller Mama Mchungu.

– Jeg var seksten år og drømte at jeg var i en busk da jeg så et tre med mye frukt. Jeg fikk imidlertid beskjed om å ta røttene. Etter tre dager drømte jeg at jeg skulle ta bladene. Da forsto jeg at jeg skulle bli mganga.

Det er hos Mama Mchungu vi befinner oss, Christina, jeg og om lag femten pasienter. Bare én av dem er mann. Mange av hennes pasienter er eldre kvinner som er blitt ofre for hekserianklager.

Mektig healer. Mama Mchungu er en mektig kvinne. Hun har sin opphøyde plass i det lille runde huset som brukes til helbredelse, hun har assistenter og mange pasienter. Midt i gården har hun satt opp en firkant av spyd. Inni firkanten er det en bolle med vann som representerer skaperkraft og en annen bolle med et middel som skal beskytte mot onde krefter. Til sammen skal dette holde stedet rent for hekseri samt velsigne området. Ved siden av er det spesielle runde huset hvor helbredelsesritualene foregår. Veggene i huset er fylt av flasker med preparater.

Men det aller viktigste er kanskje at hun har evner. Hun drømmer hvilken medisin pasientene skal ha, og hun kan kalle folk tilbake hvis de er utpekt som heks av en heksedoktor. Før man kan gå inn i «sykehuset», det runde huset hvor behandlingene finner sted, må man ta av seg på bena – som i islamsk tradisjon når en trår inn i Guds hus.

KAMPEN MELLOM GODT OG ONDT

- Heksedoktorer og healere – personer som behersker både «svart» og «hvit» magi. De kan derfor utføre både den helbredende og den skadende magien. Folk har derfor et ambivalent forhold til heksedoktorer og healere.
- Heksedoktor – den som avslører heksene i landsbyen. Heksedoktoren sees på som et gode i landsbyen ved at de avslører folk med onde hensikter.
- Healer – den som blant annet helbreder de som er blitt utpekt som hekser.

Kilde: Rune Blix Hagen, Universitet i Tromsø.

Mama Mchungu er registrert healer under det tanzanianske helsdepartementet. Hun helbreder folk som er syke på grunn av hekseri.

Mama Mchungus medisiner mot hekseri.

Helbredelsen. Jeg sitter og snakker med Mama Mchungu inne i huset hennes. Plutselig reiser hun seg og ser på meg mens hun peker på øret sitt. Akkurat som om jeg ikke hører det. Høye, desperate skrik.

En ung kvinne kjemper mellom hendene på tre-fire menn som prøver å holde henne i sjakk. Hun ser sterk ut når kroppen vrenger seg. Hun roer seg litt når Mama Mchungu får kontakt med henne. Til slutt får menneskemengden kvinnen med seg inn i det runde huset. Kvinnen heter Letitia Matias. Hun er visst mye bedre nå, etter flere måneders behandlig hos Mama Mchungu. I begynnelsen kledde hun av seg og sto på hodet, spiste ikke og sov ikke. Nå gjør hun begge deler og har sluttet med det første.

Kvinnen blir kledd av på overkroppen og smurt inn med forskjellige blandinger på hodet og magen. Kroppen rykkes og vrenges. Deretter får hun noe hun skal drikke. Hun får øye på meg, smiler ivrig og vil ta på meg mens hun tilbyr meg å drikke av medisinen.

Etterpå sitter Letitia apatisk på gulvet, helt til hun får den lille datteren sin i armene. Hun blir så glad at hun klapper i hendene, hopper opp og ned. Etter bare noen øyeblikks amming tar hun babyen og rister den opp ned i ren glede. Barnet hyler. Noen forbarmer seg over det samtidig som hekserianklagede Christina faller om på gulvet. Ansiktet vrenges og helbredelseskvinnene kommer til for å ta seg av henne. Hun lar seg behandle med et nå uttrykksløst ansikt – som om hun er et annet sted. Helbredelseritualet gjentas på de i alt fem kvinnene som får behandling idag.

> **Kanskje de ikke likte at min datter giftet seg. Generelt liker ikke heksedoktorene utvikling.**
>
> **Florence Stephen** (61).

Usynlig by. En liten jente står inntil en vegg i huset med et trist, nesten apatisk, blikk.

– Hun forsvant. De forsøkte å ta henne til den usynlige landsbyen, sier Mama Mchungu.

I regionen Mwanza, i Magu distrikt, finnes det en usynlig by, blir jeg forklart. Dit tas mennesker av heksedoktorene. Når mennesker forsvinner, er det der de ender opp. De får kuttet av tungen og gjort usynlige slik at ingen kan finne dem. Så må de jobbe for heksedoktorene.

– De prøvde å ta jenta dit, men jeg klarte å kalle henne tilbake, forklarer Mama Mchungu. Hun peker på en kvinne.

– Hun som sitter der ble bundet av folk i landsbyen fordi de mente hun var farlig. Du kan se arrene på anklene hennes.

Jeg ser på de store arrene som har grodd nå, mens Mama Mchungu fortsetter.

– Og hun der ble angrepet om natten, hun trenger særlig beskyttelse av hodet, sier hun.

Kvinnen sitter med en liten tøyball bundet rundt hodet. Inni er det koranvers.

– Jeg ble barbert, fikk brennmerker og ble slått i hodet, sier Florence Stephen (61).

– Det var den dagen vi holdt bryllup for min datter. Kanskje de ikke likte det.

Jeg ser spørrende på henne.

– Kanskje de ikke likte at min datter giftet seg. Generelt liker ikke heksedoktorene utvikling, sier hun forklarende.

Sjalusi, mord og ran. Den Mwanza-baserte ikke-statlige organisasjonen Concern for the Elderly (COEL) forteller om mange tilfeller av vold mot eldre og hvordan eldre blir drevet ut av landsbyen med hekserianklager mot seg. Forlater de ikke bostedet sitt, blir drept. Eksemplene på drap er så mange at de som blir truet ikke tør annet enn å reise.

– Generelt tenker folk at noen må være skyldige i at det skjer dem en ulykke, forklarer nestleder for COEL, Ally Mbilebe.

– For eksempel hvis noen i familien blir syke og dør, går man til heksedoktorene for å få vite hvem som har skylden. Så sørger man for at vedkommende blir drept. Folk betaler leiemordere fra 30 000 (ca 160 kroner) til 200 000 (ca 1000 kroner) tanzanianske shilling, eller for eksempel fem kuer.

Ofte er landkonflikter årsak til at særlig eldre kvinner blir truet til å flykte eller blir myrdet. Mange av overgrepene skjer innen familier. Lokale myndigheter gjør lite. COEL jobber med å skaffe bevismateriale for å få til skikkelig rettsforfølgelse. De blir ofte kontaktet og sitter med mapper med fotografier og annet bevismateriale om overgrep og henrettelser. Men det er en vanskelig kamp. Hekseri har så mye makt over folk.

Christinas skjebne. Christina har tre barn hjemme i landsbyen. Mannen hennes døde for mange år siden.

– Jeg vet ikke hvorfor de tror jeg er heks. Barna mine vil ikke vite av meg nå. Jeg hadde et jordstykke etter min mann. Kanskje det var det. Jeg vet ikke sikkert hvorfor heksedoktorene ville drepe meg.

– Jeg har ikke noe å reise tilbake til, sier Christina stille.

– Jeg forsøkte å reise tilbake én gang, men heksedoktorene kalte fremdeles på meg for å ta meg vekk til den usynlige landsbyen. Jeg måtte reise.

Hun sitter på gulvet innsmurt med en beige masse og med beskyttelsesbånd rundt hals og arm.

– Jeg kan ikke reise tilbake fordi jeg er redd for å bli drept.

UD vil ha dialog rundt overgrepene

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

– Ethvert brudd på grunnleggende menneskerettigheter er alvorlig og uakseptabelt, uavhengig av om det er begått som ledd i utøvelsen av en tradisjonell praksis, sier statssekretær i Utenriksdepartementet (UD) Anne Stenhammer (bildet) til Bistandsaktuelt.

– Vår mulighet til effektiv bekjempelse av menneskerettighetsovergrep begrunnet i religiøse eller tradisjonelle praksiser byr på særlige utfordringer. Vi vi vil gå i dialog med tanzanianske myndigheter, og også bredere gjennom andre tanzanianske samfunnsinstitusjoner, med tanke på hvordan dette kan tas opp, sier Stenhammer.

VANN OG PRIVATISERING

Feilslått privatisering

– Lokalsamfunnene må få tilbake styringen, sier kjent aktivist

Vann- og sanitær-sektoren i utviklingsland måtte privatiseres. På den måten kunne man få til investeringer og bedre styring, mente bistandsgiverne. Nå viser flere rapporter at strategien var en fiasko, og at taperne ble de fattigste.

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Det var på 1990-tallet at bistandsgiverne, med Verdensbanken i spissen, anbefalte privatisering for å redde nedkjørte vannverk og vann- og avløpsnett i utviklingsland. Og noen utviklingsland og private investorer lot seg friste.

Investeringene nådde et foreløpig høydepunkt i 1997. Men for mange av de private selskapene har investeringer i vann- og sanitærsektoren i utviklingsland vist seg å bli svært kostbare. For mange av de fattigste har privatiseringen av vannet under multinasjonale aktører gitt både dyrere og dårligere tjenester.

Det fastslår både FNs World Water Development Report og en rapport om samme tema fra Forum for utvikling og miljø (ForUM).

Alternativer. Den canadiske forfatteren og aktivisten Maude Barlow mottok i 2005 prisen «Right Livelihood Award» – også kalt den alternative fredsprisen – for sin kamp mot privatisering av fellesgoder.

– Lokale myndigheter burde beskytte befolkningens rettigheter til vann. Da må andre enn store transnasjonale selskaper levere tjenesten, sier Barlow som nylig var i Oslo.

Hun trekker fram lokale selskaper og småskalainitiativ der lokalsamfunnet selv styrer som alternative løsninger.

Regionale ulikheter. Anslag fra Verdensbanken viser at om lag ti prosent av verdens befolkning i dag får vann fra private aktører.

De regionale forskjellene er imidlertid store, og flere steder har private aktører en stor og stadig sterkere rolle. Latin-Amerika og Karibia utgjorde hele 51 prosent av de private investeringene i vann- og avløpsprosjekter i perioden 1990-2004, mens regionen Øst-Asia og Stillehavslandene sto for 38 prosent. Til sammenligning utgjorde de private investeringene i sektoren i hver av de tre regionene Midtøsten og Nord-Afrika, Sør-Asia og Afrika sør for Sahara bare om lag én prosent.

Selv om investeringene fra private aktører i 1990-2004 til sammen utgjorde over 40 milliarder dollar, har altså disse investeringene i minimal grad gått til de aller fattigste landene. I stedet vris investeringene mot rikere mellominntektsland, hvor håpet om gevinst er større og faren for økonomisk tap mindre.

Ikke lønnsomt. Eksempler fra privatiseringsprosjekter i Sør viser blant annet hvordan flere av selskapene i mangel på forventet fortjeneste har trukket seg fra halvferdige prosjekter. I Tanzania fikk i 2003 selskapet City Water – et joint venture-selskap til Biewater International – en kontrakt på å levere vann til befolkningen i storbyen Dar es Salaam. Prosjektet i Dar – støttet av Verdensbanken – skulle være en modell for hvordan verdens fattigste skulle løftes ut av fattigdom.

To år etter privatiseringen uttalte Tanzanias minister for vann, Edward Lowassa, at «tilgangen på vann i Dar es Salaam og naboområdene er blitt dårligere og ikke bedre etter at dette firmaet tok over».

Tanzanianske myndigheter sier at selskapet foretok under halvparten av de investeringene de hadde lovet. I mai 2005 avlyste de derfor avtalen med Biewater.

Ledelsen i City Water innrømmet overfor avisen Guardian at investeringene hadde vist seg å være mindre lønnsomme enn forventet.

– Det er umulig å gjøre stor profitt i Dar Es Salaam. Vi har tapt penger. Planen var å bruke dette prosjektet som en modell for andre, og tjene inn investeringene i etterkant, sa Stone.

Eksempelet fra Tanzania er ikke enestående. I 2004 var ifølge Verdensbanken 21 av totalt 307 vannprosjekter enten blitt kansellert eller rapporterte om økonomiske vanskeligheter. Men de 21 prosjektene utgjorde samtidig hele 37 prosent av de totale investeringene.

Protester lokalt. ForUM-rapporten viser til den massive motstanden vannprivatisering mange steder i verden har møtt både hos lokale myndigheter og i befolkningen. I flere av landene er privatiseringstiltakene presset igjennom fra Verdensbanken eller Det internasjonale pengefondet for å få lån.

Cochabamba i Bolivia er kanskje det mest kjente eksempelet på hvordan lokalbefolkningen kjempet mot privatisering. I 1999 ble det lokale vann- og avløpsselskapet etter press fra Verdensbanken solgt til det amerikanske selskapet Bechtel. Selskapet tjente godt på tjenestene, mens befolkningen i Cochabamba måtte bære byrdene i form av massiv prisøkning. Mot slutten av 1999 mobiliserte de og krevde lavere priser. Selskapet nektet og i april 2000 førte dette til massedemonstrasjoner og en ukes lang streik. Myndighetene svarte med represalier hvor flere hundre ble skadet og én drept. Men 11. april 2000 ga regjeringen etter, og det private selskapet forlot landet.

Må bli en rettighet. Stoltenberg-regjeringen har uttalt seg mer skeptisk mot privatisering enn forgjengeren. I oktober i fjor erklærte den at «norsk bistand ikke skulle gå til programmer som hadde krav om liberalisering og privatisering».

Dette ble fulgt opp under tjenesteforhandlingene i Verdens handelsorganisasjon, WTO, de såkalte GATS-forhandlingene i desember 2005. Da sa norske myndigheter i fra om at de ville trekke tilbake kravet til utviklingslandene om å åpne opp for privatisering av vannsektoren.

Maude Barlow er glad for dette, og omtaler den norske regjeringen som «progressiv». Nå vil hun ta et initiativ overfor norske myndigheter for å få den til å arbeide for at retten til vann blir en egen konvensjon i FN.

En nicaraguansk kvinne protesterer mot privatisering av vannforsyningen under en demonstrasjon i Managua 22. mars i år. FOTO: SCANPIX/AP PHOTO/ARIEL LEON

Maude Barlow, forfatter og vannaktivist.

I Latin-Amerika og Karibia sto private aktører bak 51 prosent av sektor-investeringene i perioden 1990-2004.

Rapporten «Privatisation of water – Public-private partnerships: do they deliver to the poor?» kan lastes ned her:

www.forumfor.no

FAKTA OM VANN

- 1,1 milliarder mennesker mangler tilgang til rent vann. 2,6 milliarder mennesker har ikke tilfredsstillende sanitære forhold.
- Disse tallene har FN som målsetning å halvere innen 2015.
- For å nå målene kreves store investeringer. FN, Verdensbanken og giverland har derfor lagt til rette for at multinasjonale selskaper kan investere i land som trenger vann- og sanitæranlegg.
- Den norske innsatsen for vannforsyning utgjorde i 1999 om lag tre prosent av det totale bilaterale og multi-bilaterale utviklingssamarbeidet, og i 2003 om lag 1,5 prosent, ifølge ForUM-rapporten «Tørke i norsk vannbistand». Størst var nedgangen for Afrika.

notiser

Folk flest positive til norsk bistand

Folk flest er positive til norsk bistand. Det viser en spørreundersøkelse gjort av Markeds- og Mediainstituttet (MMI) nylig. 1000 mennesker ble intervjuet. 71 prosent mener at norsk bistand bidrar til positive resultater. 30 prosent vil ha mer penger til bistand, 11 prosent vil ha reduksjon mens drøyt halvparten synes dagens nivå er passe.

Troen på at pengene faktisk kommer fram er imidlertid ikke like stor. 38 prosent svarer at de har stor tillit til at pengene kommer fram, mens 59 prosent er skeptiske.

Av svarene til MMI kommer det fram at folk først og fremst forbinder bistand med frivillige organisasjoner og nødhjelp. De «fem store» og Plan Norge er derfor lenger fram i folks bevissthet som utøvere av bistand enn det statlige direktoratet Norad. 17 prosent svarer Norad først når de blir spurt om hvilke instanser som driver med bistandsarbeid.

Overskudd i Norfund

Norfund, Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland, gikk med 93,9 millioner kroner i overskudd i 2005. Det er det beste resultatet siden Norfund ble etablert i 1997. Overskuddet stammer først og fremst fra låneporteføljen, som bidro med 62,3 millioner, og fra en valutagevinst på 30,7 millioner kroner. I 2004 gikk fondet med 9 millioner kroner i underskudd.

I 2005 har Norfund avtalt nye investeringer på i alt 182 millioner kroner i enkeltbedrifter i Afrika, Afghanistan og Kina, 59 millioner kroner i egenkapitalfond i Vietnam, India og Kina, og 53 millioner kroner i finansinstitusjoner i Uganda og Latin-Amerika, ifølge en pressemelding.

– Positiv utvikling av porteføljen bekrefter at vi lærer av hvilkes med å skape lønnsomme og levedyktige virksomheter, og overskuddet reinvesterer vi i ny virksomhet, sier administrerende direktør Per Emil Lindøe.

Han har styrt fondet siden det ble etablert, men fratrer sin stilling i løpet av 2006.

Rekrutteringsbesøk til den asiatiske utviklingsbanken

Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB) planlegger et besøk i Norge 14-15. juni 2006 for å intervjue kandidater til stillinger i banken. ASDBs hovedsete befinner seg i Manila. De er ute etter nordiske søkere til ulike fagstillinger.

Søkere som er interessert i å sende inn søknader som kan komme i betraktning i forbindelse med besøket til Norge, bes sende inn søknad til UD og banken innen 18. mai.

HELSE

– GAVI må stille strengere krav

Forsker mener legemiddelfirmaene må presses til å senke prisene

Private aktører spiller en stadig større rolle i internasjonal bistand.
– Derfor må man kunne forvente at multilaterale aktører stiller krav til de private selskapene, sier forsker Benedicte Bull.

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Seniorforskeren ved Senter for Utvikling og Miljø, Benedicte Bull mener blant annet at vaksinealliansen Gavi burde kunne kreve at farmasiselskapene senker prisene på vaksiner.

– Gavi har hatt stor suksess med å skaffe penger og i løpet av kort tid vokst seg stor. Organisasjonen har gjort veldig mye bra. Men en av de store svakhetene ved Gavi er at de ikke har klart å stille større krav til de farmasøytiske selskapene, sier Bull.

Hun mener det er viktig at industrien snart bidrar med mer enn å delta på møter i Gavi og få viktig informasjon om markeder for legemiddelindustrien – markeder hvor selskapene i tillegg tjener gode penger.

– Hvis Gavi skal være et multinasjonalt *idealistisk* initiativ, må alliansen kreve at prisene presses ned, sier hun.

Overlatt til markedet. Gavi selv har overlatt til markedet å få ned prisene på vaksiner. Ifølge alliansen skulle nye markeder føre til at flere aktører ville produsere legemidlene – noe som i sin tur ville bidra til anbudsrunder og lavere priser. Så langt har dette ikke slått til. Ett legemiddelfirma, Glaxo-SmithKline, produserer for eksempel den nye kombinasjonsvaksinen – til ti ganger høyere pris enn de gamle enkeltvaksinene.

– Gavi har sagt lenge at markedet skal ordne det slik at prisene går ned. Men det som i første rekke påvirker pris er at patentene oppheves slik at nye produsenter kan produsere generiske – såkalte kopipreparater. Dette bør Gavi, med sin størrelse og posisjon, kunne gjøre noe med, sier Bull.

Hvem bestemmer? Privat-offentlig samarbeid har økt kraftig de siste ti årene. For FN-organisasjonene er det et skille – i forhold til samarbeid – før og etter at Kofi Annan i 1997 ble utnevnt til FNs generalsekretær.

Mest utbredt er dette samarbeidet innen helsesektoren. I 2004 var det for eksempel registrert 92 samarbeidsavtaler innen helse i databasen til Initiative for Public Private Partnership for Health. Multilaterale organisasjoner var involvert i 35 av disse. Blant disse offentlig-private partnerskapene er vaksinealliansen Gavi den klart største både i forhold til geografisk og finansielt omfang.

Sammen med forskerkollega Desmond McNeill stiller Bull spørsmålstegn ved om det økte samarbeidet mellom multilaterale organisasjoner og selskaper kan føre til at de politiske organene får mindre innflytelse på prioriteringene innen global helsepolitikk. Hun forteller at Gro Harlem Brundtland, en av initiativtakerne bak Gavi, forsøkte å unngå at alliansen skulle operere på siden av det multilaterale systemet. Brundtland mente i stedet at det skulle være en del av Verdens Helseorganisasjon (WHO).

– Gavi er nok blitt en mer effektiv organisasjon enn om alliansen hadde blitt en del av WHO. Men samtidig har avdelinger i WHO som også har jobbet lenge med vaksiner, havnet på sidelinjen, sier Bull.

Ønsket om påvirkning. Bull trekker også fram hvordan Bill og Melinda Gates Foundation på mange måter skiller seg fra andre, eldre stiftelser som for eksempel Rockefeller Foundation.

– Bill og Melinda Gates Foundation er en «énmannsbedrift», hvor makten er konsentrert rundt Bill Gates selv, kona Melinda og faren William Gates senior. Dette er i ferd med å endre seg, men til forskjell fra for eksempel gamle stiftelser som Rockefeller – som lyser ut penger slik at organisasjoner og akademikere kan søke – har Gates-familien et ønske om å påvirke formålet de gir penger til, sier Bull.

Hun trekker også fram hvordan Bill og Melinda Gates Foundation til forskjell fra andre private fond ligner mer på private bedrifter, ved å være opptatt av effektivitet og at de er svært målorienterte.

– Andre multilaterale organisasjoner kan lære mye av å se på Gavi – ikke minst hvordan alliansen har tatt til seg kritikk og gjort endringer underveis, sier Bull.

Barn i sørvestre Niger får livsviktige vaksiner. Men tross internasjonal storsatsing på vaksiner er prisene fortsatt høye. FOTO: ISSOUF SANOGO/AFP/SCANPIX

FAKSIMILE: BISTANDSAKTUELT 3-2006

> **Hvis Gavi skal være et multinasjonalt *idealistisk* initiativ, må alliansen kreve at prisene presses ned.**

Benedicte Bull, seniorforsker SUM.

BOK OM OFFENTLIG-PRIVAT SAMARBEID

Benedicte Bull og **Desmond McNeill**, seniorforskere ved Senter for Utvikling og Miljø, har skrevet boka **«Development Issues in Global Governance – Public-private partnerships and market multilateralism»**, som snart er ute på markedet. Boka ser på hvordan og hvorfor FN-organisasjoner og Verdensbanken i økende grad samarbeider med private aktører – både bedrifter og og private fond. Dette samarbeidet om utviklingsspørsmål har forfatterne kalt 'markeds-multilateralisme'.

Lege og «Gavi-venn» stiller spørsmålstegn ved regjeringens valg av land

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Stoltenberg-regjeringens valg av utradisjonelle bistandsland som India, Pakistan og Nigeria som satsingsområder for vaksiner og barnehelse går ikke upåaktet hen i fagmiljøet. Overfor Bistandsaktuelt har flere uavhengige kilder betegnet planleggingsprosessen for den planlagte vaksinekampanjen i India til 500 millioner kroner over fem år som «ekstremt kort».

– Kanskje var Statsministerens kontor litt raske med å slenge ut noen land i stedet for å gå nøye gjennom landvalg og hvilke utfordringer og muligheter hvert land innebærer, sier den kjente tuberkulose-forskeren Gunnar Bjune på spørsmål fra Bistandsaktuelt om hans reaksjoner på regjeringens landvalg.

Legen og professoren i internasjonal helse ved Universitetet i Oslo betegner seg selv som «Gavi-venn» og «ivrig tilhenger» av satsingen på vaksiner. Han medgir likevel at en kan spørre seg hvorfor land som India, Pakistan og Nigeria nå velges ut som satsingsområder for barnehelse.

Måloppnåelse. Bjune tror imidlertid at Statsministerens kontor (SMK) i denne første fasen er opptatt av måloppnåelse.

– Jeg tror at de i denne fasen tenker ryddig og forretningsmessig rundt resultater. Dette kjenner jeg igjen fra Gavi. Derfor tror jeg at SMK ser på hvor sykdommene har størst utbredelse og vaksiner kan redde flest. I den sammenhengen peker India og Nigeria seg ut.

I neste fase, mener Bjune, er det viktig å stille spørsmål som: Hvorfor har ikke India greid dette selv? Og hvordan skal en få India til å bruke mer av egne ressurser på helse og vaksinering?

Nok egne ressurser. – Nigeria er et land hvor infrastrukturen for å kunne effektuere vaksineprogrammer er dårlig. Her blir det viktig å finne ut hva det er som gjør at Norge kan utgjøre en forskjell.

Bjune mener Pakistan på sin side illustrerer både et helsesystem som ikke fungerer for hele befolkningen, og et land som i utgangspunktet selv burde kunne dekke mesteparten av kostnadene til vaksinering.

Han mener det raske, og muligens litt «høyttenkende» valget av land, kan skyldes statsminister Stoltenbergs engasjement for vaksiner.

– Men det er jo trist om ikke en statsminister skal få lov til å være begeistret, sier Bjune.

Se på kriterier. – *Er det etter din mening fare for at satsingen på helsebistand nå vris mot rikere land som mellominntektslandet India, mens de minst utviklede landene vies mindre oppmerksomhet?*

– Valg av land, og om dette eventuelt går på bekostning av andre, fattigere land i for eksempel Afrika er rimelige spørsmål å ta opp til diskusjon, sier han.

Bjune tror Gavis modell for valg av land kunne gitt ideer til hvilke land SMK burde satse på i sin tusenårsmål 4-satsing.

– Gavi har faste kriterier som brutto nasjonalprodukt, grunnleggende krav til helsevesenet og søknad fra landene selv med en klar handlingsplan og bruk av egne midler for å kunne få tildelt støtte.

> **Kanskje var Statsministerens kontor litt raske med å slenge ut noen land.**

Gunnar Bjune, lege og professor i internasjonal helse

Interessert i mer stoff om Gavi? Gjør et søk på

www.bistandsaktuelt.no

PROGRAM MOT BARNEDØDELIGHET

- Som et tillegg til Gavi-innsatsen utvikler Norge et program for å nå FNs tusenårsmål 4 – en reduksjon av barnedødeligheten med to tredjedeler innen 2015.
- Større land som India, Pakistan og Nigeria er aktuelle samarbeidsland.
- Den norske innsatsen på området er underlagt en styringsgruppe ledet av Utenriksdepartementet. Spesialrådgiver Tore Godal ved Statsministerens kontor er prosjektleder.

Her er dommen over budsjettstøtten

Omfattende internasjonal evaluering: Advarer giverne mot å undervurdere politisk risiko

Ivrige givere har overoptimistiske forestillinger om hva som kan oppnås ved bistand i form av budsjettstøtte. Samtidig undervurderer de den politiske risikoen, konkluderer en omfattende, ny internasjonal evaluering. I fem av sju land er det likevel positive resultater.

BUDSJETTSTØTTE

• ELLEN HOFSVANG

Budsjettstøtten til sju land er lagt under lupen i en rykende fersk evaluering, som er en av de mest omfattende internasjonale bistandsevalueringene som noen gang er gjennomført. Studiene er foretatt i Uganda, Mosambik, Malawi, Burkina Faso, Rwanda, Nicaragua og Vietnam. De tre landene Uganda, Mosambik og Malawi er norske hovedsamarbeidsland for bistand, mens Nicaragua og Vietnam har status som samarbeidsland.

Blant hovedkonklusjonene i evalueringsrapporten er at den politiske risikoen knyttet til budsjettstøtten er undervurdert. Årsaken til det er at giverne har hatt «overoptimistiske forventninger... til å påvirke forhold som er dypt rotfestet i mottakerlandets politiske system». Det gjøres mange tekniske analyser av mottakerlandets offentlige finansforvaltningssystemer før et land får budsjettstøtte, men mindre eksplisitte vurderinger av politisk risiko, heter det i rapporten.

Giverne i førersetet. Budsjettstøtte dreier seg om langt mer enn pengeoverføringer. Med sjekken følger en bestemt bistandspakke, der dialog og landenes egne prioriteringer skulle erstatte de tidligere strukturtilpasningsprogrammenes betingelser utenfra. Evalueringen finner forbedringer i flere land, men påpeker at disse endringene er «mer betydningsfulle i givernes enn i mottakerlandenes øyne». Det er langt igjen før det er mottakerlandene som styrer bistandsdialogen: «Med få unntak spiller mottakerlandet en begrenset rolle i lederskapet for gi-

Hva gir mest helse per krone? Å øremerke penger til helse eller å gi penger til landets myndigheter slik at de selv kan prioritere bistandsmidlene? Malawi er ett av landene som nå er blitt «budsjettstøtte-evaluert». ILLUSTRASJONSFOTO: KEN OPPRANN

I fem av de sju landene der budsjettstøtten er lagt under lupen, finner evalueringen positive resultater. Vietnam er ett av disse. FOTO: TOR AKSEL BOLLE

MEGA-EVALUERING

- På oppdrag fra 24 giverland og multilaterale organisasjoner har konsulenter fra fire selskaper og forskningsinstitusjoner evaluert budsjettstøttebistanden til sju land i 1994-2004.
- Budsjettstøtte-bistanden til landene utgjør rundt 4 milliarder dollar (28 milliarder kroner), fordelt på Uganda (45%), Mosambik (16%), Vietnam (15%), Burkina Faso (13%), Rwanda (6%), Malawi (4%), Nicaragua (2%).
- Norge yter budsjettstøtte til tre av landene – Uganda, Mosambik og Malawi. I tillegg vurderer Norge å gi budsjettstøtte til Nicaragua og Vietnam.
- Budsjettstøtte har blitt stadig viktigere siden 1990-tallet. I Mosambik økte budsjettstøtten som andel av bistanden fra 3 prosent i 2000 til 19 prosent i 2004. I Uganda dekker budsjettstøtte nå rundt 25 prosent av sentrale myndigheters utgifter.

Giverne har hatt «overoptimistiske forventninger.... til å påvirke forhold som er dypt rotfestet i mottakerlandets politiske system.

Jens Claussen, daglig leder i Nordic Consulting Group.

verharmoniseringen», oppsummerer evalueringen.

Trøbbel i sikte. Uganda er det av de sju landene som har mottatt klart mest budsjettstøtte, men den politiske utviklingen i landet har fått både Norge og flere andre land til å redusere støtten.– Uganda kan dessverre komme til å bli et eksempel på hvordan den politiske risikoen ved budsjettstøtte undervurderes, sier Jens Claussen, daglig leder i Nordic Consulting Group. Claussen har vært med på evalueringen, med økonomistyring som spesialfelt og som teamleder for Malawi. Han understreker at det er viktig med en forståelse av hvordan politiske systemer i et land fungerer, ikke bare hvordan statsforvaltningen fungerer rent teknisk. Det hjelper lite med «perfekte systemer» hvis de brukes til utilsiktede formål, sier han.

Resultater. I fem av de sju landene der budsjettstøtten er lagt under lupen, finner evalueringen positive resultater som styrket finansforvaltning, bedre samordning mellom bistandsgiverne, mer penger til tiltak mot fattigdom og visse forbedringer i tjenestetilbudet.

I hvilken grad budsjettstøtten kan gis æren for fattigdomsreduksjon, er likevel vanskelig å si noe om. I flere av landstudiene advares det mot å gjøre en for direkte kobling mellom budsjettstøtten og resultater i form av redusert fattigdom, ettersom en rekke andre faktorer nødvendigvis vil påvirke fattigdomsutviklingen.

Oppdraget til evalueringsteamene har vært å finne ut i «hvilken grad, og under hvilke forhold generell budsjettstøtte er relevant og effektiv for å oppnå redusert fattigdom og økt vekst.». Konsulentene skulle ikke vurdere om denne bistandsformen gir bedre resultater enn andre typer bistand, men lete fram viktige faktorer for at budsjettstøtte skal fungere. Den omfattende evalueringen sier dermed ikke noe om hvorvidt en krone betalt direkte til et helseprosjekt, en krone øremerket til helsesektoren eller en krone inn i det generelle budsjettet gir mest helse for pengene.

Givernes metode. Jens Claussen viser til at det er giverne som har besluttet at en slik metode skal ligge til grunn for evalueringen. – Evalueringen gir mye kunnskap og informasjon, men må ikke forstås som svaret på om generell budsjettstøtte virker eller ikke, sier han.

NCG-sjefen viser til at evalueringen for eksempel ikke har sett på eventuelle negative effekter av at en stat har fått mer kontanter til rådighet, som økt korrupsjon eller sløsing. Claussen mener det bør gjøres løpende studier for å måle endringer over tid, og peker på at man ofte bruker like mye ressurser på å evaluere prosjekter til 10-20 millioner kroner som budsjettstøtte på 200-300 millioner kroner.

Mislykte Malawi. Sju land er lagt under lupen. Nicaragua og Malawi er de to landene hvor evalueringsteamet ikke kommer ut med en positiv vurdering av budsjettstøtten.

I Nicaragua er årsaken at budsjettstøtten har vært gitt i for kort tid. Det fattige afrikanske landet Malawi er derimot et eksempel på hvordan budsjettstøtte kan slå helt feil. Da IMF stanset sine utbetalinger til Malawi på grunn av landets manglende budsjettdisiplin, gjorde giverne av budsjettstøtte det samme. Forventede bistandsmidler uteble, og det forsterket landets dype økonomiske problemer men fikk ikke myndighetene til å endre på pengebruken.

«Budsjettstøttegiverne har forsøkt å bruke kondisjonalitet som erstatning for eierskap i mottakerlandet, men med lite hell», heter det om Malawi i rapporten. Blant de sju landene er Malawi det eneste der giverne har valgt å holde tilbake budsjettstøtten fordi dialogen med myndigheten ikke ga resultater.

– Malawi er et land der den politiske ledelse ikke har hatt evne eller vilje til endring, men har sett på statskassen som en ressurs for mer eller mindre egne formål. I et slik tilfelle vil ikke mer budsjettstøtte endre handlemåten, forklarer Jens Claussen.

Tar tak. Den erfarne bistandskonsulenten understreker likevel at landets nye lederskap har tatt tak i problemene.

Claussen mener den viktigste forutsetningen for at budsjettstøtte skal fungere er at landet selv viser en klar politisk vilje til nøysomhet og disiplin i statsforvaltningen.

– Det innebærer også at de politiske organer som skal overvåke regjeringens politikk og pengebruk forstår sin rolle og har tilstrekkelig styrke, sier Jens Claussen.

Han mener at mangel på en slik maktbalanse lett kan lede til sløsing og korrupsjon. Samtidig må også befolkningen for øvrig få tilgang på informasjon om hvordan staten bruker sine penger.

Kostnaden ved evalueringen er rundt 20 millioner kroner, hvorav Norge har bidratt med 1,3 millioner kroner. Arbeidet startet i november 2004 og den ferdige rapporten ble lagt fram 9. mai i Paris.

Greie gutter får gradvis mer i statskassa

DAR ES SALAAM (b-a): Er du flink, får du full lønn. Gjør du feil, får du lønnstrekk. Omtrent slik er systemet enkelte bistandsgivere benytter overfor sine mottakerland.

BUDSJETTSTØTTE

• I TANZANIA: MARTA CAMILLA WRIGHT

«Gradert respons» kalles det, og er noe av det «hotteste» på bistandsfronten for tida. Systemet vurderes nå av flere utviklingspartnere i Tanzania. Men partnerne er langt fra enige om bruk og nytte.

Det er overfor land som er med i et stat-til-stat-samarbeid og som mottar såkalt generell budsjettstøtte at det nye systemet utprøves. Alle er de fattige og bistandsavhengige utviklingsland med sårbare økonomier.

Disse landene har samtidig mangeårig erfaring med at bistandsgiverne stiller betingelser, og med såkalt «gradert respons» er dette enda tydeligere formulert. Mange vil imidlertid mene at «gradert respons» står i kontrast til de vanlige prinsippene for generell budsjettstøtte. Disse går ut på at slik støtte skal gis i land hvor offentlige systemer er tilstrekkelig etablert og at man har sett at utviklingen generelt er tilfredsstillende.

I Tanzania har EU, Sveits og britiske DFID formalisert gradert respons, men med noe ulike tilnærminger til systemet.

– Et viktig argument for gradert respons er at det er lettere å forsvare utbetalinger overfor våre innbyggere og overfor vårt parlament, forklarer Axel de La Maisonneuve, ved EUs Dar-kontor.

Tanzanias nyvalgte president **Jakaya Kikwete** (her sammen med Sør-Afrikas **Thabo Mbeki**) opplever at bistandsgiverne stiller stadig nye krav til landets forvaltning av bistandspengene. FOTO: SCANPIX/EPA/JON HRUSA

> **Vi tror ikke at man i Tanzania kan kjøpe utvikling gjennom gradert respons.**
>
> **John Piper**, britisk bistandsbyråkrat.

EU har gått lengst. I Tanzania er det EU som har gått lengst i å knytte bistanden opp til resultat-indikatorer. EU utbetaler halvparten av budsjettstøtten som et fastbeløp. Resten blir utbetalt utifra en analyse av resultatoppnåelse innenfor helse, utdanning og offentlig finansforvaltning – områder EU selv har prioritert. EU mener derimot at giverne ikke skal involvere seg i makropolitiske prosesser, men være med i en dialog med utviklingslandene omkring deres prestasjoner.

Mens Sveits har et system som ligner på EU, har britiske DFID et system som ligger helt i den andre enden av skalaen.

– Vi tror ikke at man i Tanzania kan kjøpe utvikling gjennom gradert respons. Vi har en tre-årig avtale på 310 millioner pund (om lag 3,5 mrd. kroner). Det første året betaler vi ut 90 prosent, noe som betyr at kun 10 prosent gjøres avhengig av den årlige gjennomgangen. Vi ønsker ikke å legge inn spesielle retningslinjer i forhold til DFIDs prioriteringer, men utbetaler i forhold til om overordnede prosesser går som de skal, forklarer John Piper hos DFID.

Piper er skeptisk til en omfattende bruk av virkemiddelet. – Gradert respons kan svekke intern ansvarliggjøring av myndighetene, mener Piper. – Og hva hvis alle begynner å legge vekt på forskjellige deler av Tanzanias politikk? Det kan ende opp med et kaos. I beste fall er det systemer som ikke har noen innvirkning, siden Tanzania får penger fra så mange instanser, sier han.

Bedre uten «gulrot og pisk». Et av målene med budsjettstøtte er å styrke nasjonale systemer. Ministerråd Inge Herman Rydland ved den norske ambassaden mener dette er et viktig poeng.

– Generell budsjettstøtte gir myndighetene rom til å planlegge etter sine egne prioriteringer, og åpner for en bred konkurranse om ressurser. Budsjettstøtten er derfor et virkemiddel for myndighetene til å gjøre staten ansvarlig overfor innbyggerne sine, forklarer Inge Herman Rydland.

Han mener også at budsjettstøtten kan fungere både med og uten gradert respons.

– De overordnede målene og prosessene er viktigere enn å se om individuelle mål nås. Vi ønsker heller dialog enn både gulrot og pisk. Vi mener dessuten at Tanzania er tilstrekkelig stabilt til at man ikke trenger slike mekanismer, sier Rydland.

Enige om uenighet. Leder av givergruppen for budsjettstøtte er Sverige.

– I givergruppen har vi blitt enige om at vi ikke blir enige om dette temaet, forteller Thorbjörn Petterson ved den svenske ambassaden.

Men svenskene selv ønsker ikke å satse på gradert respons i Tanzania.

– Gir man budsjettstøtte så gir man budsjettstøtte. Det gjør man fordi man tror at landet kan håndtere pengene og med mål om å styrke offentlig finansforvaltning. Da må man ha tillit til samarbeidslandet, sier Petterson.

Tvilsomt om gradert respons har ønsket effekt, mener norsk økonom

• MARTA CAMILLA WRIGHT

– Gradert respons brukes primært for å stille krav til mottakerlandet som sektoreksper tene i giverlandenes bistandsforvaltninger synes er viktige, mener bistandskonsulenten og sosialøkonomen Dag Aarnes.

Han har i mange år jobbet med bistand i afrikanske land og kjenner budsjettstøtteprosessen i Tanzania godt.

Aarnes mener at den nye opptattheten av «gradert respons» kan undergrave intern ansvarliggjøring i landet.

– Bistandskutt eller –stopp kan bli brukt av tanzanianske politikere som unnskyldning for at man ikke får gjort ting i viktige sektorer, sier han.

Aarnes mener også at hvis giverne blir veldig detaljerte i sine krav, kan dette overstyre budsjettprosessen og dermed også svekke den demokratiske deltakelsen.

– Parlamentet kan da gi opp å engasjere seg i debatten om viktige sosiale reformer, sier han.

Han tror derimot ikke at utviklingspartnernes ulike tilnærminger er noe problem for Tanzania.

– Det at giverne ikke står 100 prosent samlet er i tillegg bare positivt for Tanzania. Det gir dem flere muligheter. Tanzania er dessuten snart i en situasjon der de kan velge hvem de vil ha som givere. Da kan de droppe samarbeid med land som har lite penger og mange krav, sier han.

Den norske sosialøkonomen mener at det er diskutabelt om gradert respons gir større forutsigbarhet.

– Om EUs opplegg i Tanzania kan man argumentere at det gir *mindre* forutsigbarhet fordi støtten gis på bakgrunn av resultat-indikatorer som kan være til dels utenfor myndighetenes kontroll, sier Aarnes.

Han tror heller ikke at man får større kontroll over pengene.

– Det er en klassisk feilslutning at budsjettstøtte gir mindre kontroll på pengene enn sektorstøtte. Tracking-studien (en studie som «sporet opp» hvor pengene tok veien, red.anm.) som ble gjennomført i utdanningssektoren i Tanzania viser at giverstyrt øremerking ikke fungerer godt, sier han.

Han viser til at i Tanzania er offentlig finansforvaltning relativt god, men penger i offentlig sektor kan alltid flyttes fra en sektor til en annen, sier han.

> **Bruk av gradert respons er i strid med Tanzanias ønskede rammeverk for bistandssamarbeid.**
>
> **Mugisha Kamugisha**, avdelingsleder i Tanzanias finansdepartement.

Ordforklaringer:

Budsjettstøtte – «statskassebistand». Stat-til-stat-bistand til fattigdomsreduksjon, men som ikke er øremerket til et spesielt program eller sektor. Bistanden kan disponeres ut fra landets egne prioriteringer, men forutsetter en dialog mellom giver og mottaker.

Gradert respons – at en andel av budsjettstøtten til et utviklingsland porsjoneres ut, enten i forhold til om målsetningene er på plass i politikken (prosess) eller etter hvert som landet har nådd visse mål/gjennomført visse tiltak (resultat). Systemet er ment å skulle gi mottakeren forutsigbarhet for utbetalinger.

Kondisjonalitet – Å stille betingelser for å gi bistand.

Tanzania: – Vi ønsker forutsigbar bistand

– Vi vil gjerne ha bred dialog om våre prioriteringer med alle våre støttespillere, inkludert våre utviklingspartnere. Men bruk av gradert respons er i strid med Tanzanias ønskede rammeverk for bistandssamarbeid, sier avdelingsleder Mugisha Kamugisha i Tanzanias finansdepartement.

Ifølge Kamugisha vil Tanzania helst at utviklingspartnerne ikke bruker noen form for gradert respons. Men hvis man måtte velge, foretrekkes modellen som har fokus på prosessindikatorer.

– Myndighetene har ikke alltid fullstendig kontroll over resultatene. Det kan være utenforliggende faktorer som spiller inn, for eksempel tørke eller hiv/aids. Hva vi bestemmer oss for – målene – har vi derimot kontroll over, sier han.

Kamugisha ser heller ikke «gradert respons» som noe hjelpemiddel for større forutsigbarhet.

– Nei, det hele blir mindre forutsigbart. Det er egentlig en hindring for vår planlegging, sier han.

Slutten eller starten på Nepals politiske krise?

Store spørsmål som kongens rolle, våpenmakt og opprørssoldater er uavklarte

KATMANDU (b-a): Nepals langvarige politiske krise kan nærme seg slutten. Men om det virkelig vil skje, avhenger i stor grad av kompromissviljen til de sentrale aktørene – de større politiske partiene i parlamentet, kongen og de maoistiske opprørerne.

NEPAL

• I NEPAL: NAVIN SINGH KHADKA

Etter måneder med protester over hele landet, og nesten tre sammenhengende uker med streik, massemøter og gateprotester som resulterte i 19 døde og tusener av sårede, gikk kong Gyanendra endelig av 24. april. Samtidig ga han etter for kravet om gjeninnsetting av parlamentet og tilbakelevering av den utøvende makten, suvereniteten og statsmakten til folket.

De politiske partiene har hilst dette velkommen, og de har gjennom det gjeninnsatte parlamentet forkynt valg av en grunnlovgivende forsamling for å forberede en ny grunnlov, ett av de maoistiske opprørernes viktigste krav.

Som svar har maoistene kunngjort en tre måneders våpenhvile. Det gjorde at den nye overgangsregjeringen også kunngjorde våpenhvile og fjernet terroriststempelet fra maoistene. Dette førte igjen til at maoistene sa seg rede til å starte forhandlinger om fred.

Med andre ord er det banet vei for fredssamtaler mellom regjeringen og maoistene mens det ser ut til at kongen og hans støttespillere har trådet i bakgrunnen.

13 000 drepte. Hele denne utviklingen antyder at Nepal, som har opplevd mer enn 13.000 dødsfall på grunn av år med politisk vold og maoistopprør, endelig kan ha håp om den politisk løsning.

Men vil Nepal få det? Mye vil avhenge av spillet rundt det framtidige valget på ny grunnlovgivende forsamling, sier analytikere.

– Avtalen mellom partiene og maoistene om å avholde grunnlovgivende forsamling og om å lede bevegelsen sammen, presset kongen til å gå av. Men nå er den virkelige utfordringen: Er ideen om en grunnlovgivende forsamling mulig å sette ut i livet? spør professor i statsvitenskap Dhruba Kumar ved Tribhuvan University.

Skeptiske monarkister. Kumars tvil er basert på det faktum at monarkistene absolutt ikke ivrer for en grunnlovgivende forsamling.

– Nå er det viktig at partiene og maoistene gjør hjemmeleksa si grundig. De må bli enige om hvordan de skal gripe an den grunnlovgivende forsamlingen, hvis ikke kan monarkiet igjen gjøre sine trekk og krisen vil ta en ny retning, sier han.

– Vi må skape en atmosfære som bidrar til at valgene kan holdes på en fri og rettferdig måte, sier Jhalanath Khanal, talsmann for kommunistpartiet i Nepal (Unified Marxist Leninist), ett av de største partiene i syv-partialliansen som de siste månedene har protestert mot kongens eneveldige styre.

– Det neste skrittet bør bli å ha samtaler med maoistene og å danne en overgangsregjering som inkluderer opprørerne. Så kan vi gå videre mot valg på grunnlovgivende forsamling, sier han

> **Det neste skrittet bør bli å ha samtaler med maoistene og å danne en overgangsregjering som inkluderer opprørerne.**
>
> **Jhalanath Khanal**, representant for kommunistpartiet i Nepal (UML)

Ulike veikart. Selv enkelte av de lederne som man en gang trodde sto kongehuset nær, har begynt å se på valget av en grunnlovgivende forsamling som den mulige løsningen.

– Siden folket i Nepal har krevd en grunnlovgivende forsamling gjennom den seneste bevegelsen, bør alle sider akseptere kravet, sier Dr. Prakash Chandra Lohani, viseformann i det kongevennlige høyreorienterte partiet Rastriya Janashakti Party.

Det var maoistenes krav om en grunnlovgivende forsamling som førte til at fredssamtalene mellom dem og regjeringen mislyktes i 2002. Det var lenge før kongen spilte sine kort så dårlig at de politiske partiene ble presset til å ta side mot kongens eneveldige metoder. Opprørerne, hvis opprinnelige mål har vært å etablere en kommunistisk republikk, har hevdet at å kreve en grunnlovgivende forsamling er fleksibilitet fra deres side. De sier at valget på grunnlovgivende forsamling blant annet vil avgjøre monarkiets skjebne og at de vil akseptere ethvert resultat – selv om det skulle bety at folket stemmer for et aktivt monarki.

Selv om målet – en grunnlovgivende forsamling – ble avtalt i en tolv-punkts avtale som maoistene og de største politiske partiene underskrev i New Delhi sent i fjor, har det fremdeles vært uenigheter mellom de to sidene om hvordan målet skulle nås. Partiene understreket at det oppløste parlamentet skulle gjeninnsettes og gjennom det ville de danne en bred flerparti-regjering og ha samtaler med maoistene. Og så, til slutt, skulle de gå inn for valg på grunnlovgivende forsamling.

Men maoistene har understreket et annet veikart: Først en rundbordskonferanse mellom alle politiske krefter og så dannelse av en overgangsregjering som inkluderer alle partiene. Og til slutt, valgene på en grunnlovgivende forsamling.

Kritiske maoister. Siden disse forskjellene i veikartet fremdeles må ordnes opp i, har maoistene vært ganske kritiske til partienes positive holdning til at parlamentet blir gjeninnsatt av kongen.

– Under protestmøtene over hele landet ropte hundretusener slagord og krevde grunnlovgivende forsamling og republikk, vi hørte ikke kravet om gjeninnsettelse av parlamentet da, sier Dr. Baburam Bhattarai, nestlederen i Nepals kommunistparti (Maoistene).

Selv om maoistene ikke er glade for gjeninnsettelsen av parlamentet, har partiene prøvd å overtale opprørerne ved å legge forslaget om grunnlovgivende forsamling fram for parlamentet.

– Nå som parlamentet har godkjent forslaget om å gå inn for valg av grunnlovgivende forsamling, bør maoistene gi avkall på bruk av vold, og delta i fredssamtaler, sa nylig utnevnte statsminister Girija Prasad Koirala, som ble anbefalt for stillingen av alle de syv partiene som hadde kjempet mot kongens direkte styre. – Denne regjeringen er temmelig bestemt på å velge en grunnlovgivende forsamling, og det er jo det samme som maoistene har krevd hele tiden, sa 84-årige Koirala, som også er leder av kongresspartiet i Nepal, en av hovedblokkene i alliansen av syv partier.

Politiske observatører tror at de politiske aktørenes svært ulike agendaer vil skape interessekonflikter i prosessen rundt en grunnlovgivende forsamling. Maoistene vil gjøre sitt beste for å bli kvitt monarkiet fordi deres mål er en kommunistisk republikk.

– I politikken som har utviklet seg har vi selvfølgelig kommet med noen fleksibiliteter som idéen om en grunnlovgivende forsamling, men det endelige målet forblir det samme – avskaffelse av monarkiet,» sa Dr. Bhattarai fra CPN (Maoist) nylig i et intervju med BBC Nepal.

Det hersker også tvil om alle maoister er enige med Bhattarai om å akseptere enhver avgjørelse som folket tar gjennom valget på en grunnlovgivende forsamling.

– Hovedutfordringen til «allparti-regjeringen» som snart skal dannes vil bli å bringe maoistene inn i hovedstrømningen, sier den kvinnelige politikeren Shailaja Acharya i Nepals kongressparti.

Våpenmakten. Spørsmålet om hvem som skal ha kontroll med våpenmakten i landet regnes for det spørsmålet har størst politisk sprengkraft. I dag er det kongen og maoistene som besitter en slik makt. Og det er allerede fra FNs side foreslått at samtaler om forvaltning av våpen bør komme raskt i gang.

En av idéene som diskuteres er å bringe inn en internasjonal organisasjon som FN for å overvåke avvæpningen. Men problemet er at selv om maoistene har vært positive til idéen, er skepsisen i hæren svært betydelig.

En annen vanskelig sak er hva man skal gjøre med maoistiske geriljasoldater, som antas å utgjøre rundt 5.000 mennesker. Det har vært samtaler om å slå maoistenes «folkehær» sammen med den nepalske hæren (the Royal Nepalese Army), men hæren har foreløpig vært negativ til ideen.

Den nepalske hæren kan også selv bli et stridens eple i grunnlovsdiskusjonen. Alliansen av syv partier (den tidligere opposisjonen mot kongen) har sagt at hæren burde bringes inn under parlamentet. Men hærens ledelse, som tradisjonelt har vært underlagt kongen, vil neppe like at det skjer.

Krangler om jobber. Med andre ord er det mange store spørsmål som skal på forhandlingsbordet. Men kommer man dit? Flere observatører er bekymret for om nepalsk politikk vil makte å fullføre sin reise mot en grunnlovgivende forsamling. Bekymringen bunner i at politiske partier som inntil nylig protesterte sammen, allerede har begynt slåss om ministerstillinger. Maoistiske ledere advarer om at dette vil kunne føre situasjonen «tilbake til startpunktet». Andre minner om at det var en liknende form for krangel mellom partiene som banet vei for kongens intervensjon i 2002.

Nepalske demokrati-aktivister feirer gjenåpningen av parlamentet under en demonstrasjon i hovedstaden 28. april i år.

FOTO: SCANPIX/REUTERS/ADREES LATIF

Hvem skal kontrollere sikkerhetsstyrkene i Nepal – kongen eller regjeringen? Det er ett av spørsmålene som skal opp i en grunnlovgivende forsamling.

FOTO: KEN OPPRANN

NY GRUNNLOV?

- Valg på en ny grunnlovgivende forsamling var ett av hovedkravene til massebevegelsen av politiske partier og maoister som de siste månedene har gjennomført omfattende protestaksjoner flere steder i landet.
- Nepals forrige grunnlov ble vedtatt i 1991, ett år etter at et flerparti-demokrati ble gjenopprettet i landet.
- En grunnlovgivende forsamling vil blant annet måtte ta stilling til kongemaktens framtidige innflytelse og rolle i Nepal, herunder spørsmålet om monarki eller republikk.

– Ingen norsk hovedrolle i Nepal

Den 84 år gamle og sykelige interimpresidenten i Nepal, **Girija Prasad Koirala**, tok imot utviklingsminister **Erik Solheim**. FOTO: NILS MYKLEBOST/SCANPIX

• NAVIN SINGH KHADKA

KATMANDU (b-a): Norge kommer ikke til å ha noen nøkkelrolle i Nepal. Det gjorde utviklingsminister Erik Solheim klart under sitt besøk til landet nylig.

Norge var ett av de to første landene som sendte representanter på topp-nivå til Nepal umiddelbart etter at Kong Gyanendra ga fra seg makten den 24. april. Utviklingsminister Erik Solheim kom til Katmandu 2. mai, dagen etter den amerikanske viseutenriksministeren for Sør-Asia, Richard Boucher.

– Vi har overhodet ingen ambisjon om å spille noen hovedrolle i Nepal. Vi er her bare for å kunne bistå regjeringens forsøk på å oppnå fred med maoistene, sa han på en pressekonferanse samme dag som han forlot Katmandu.

– Jeg har vært her for å vise vår solidaritet med Nepals folk, etter at de har sørget for å gjeninnføre demokratiet. Vi vil støtte den fredsprosessen som regjeringen blir enig med maoistene om, sa han.

Etter kongens maktovertakelse kuttet Norge bistanden for 2006 med 15 millioner kroner – cirka ti prosent. Dessuten trakk Norge seg ut av et mye omtalt drikkevannsprosjekt verdt 3 milliarder norske kroner. Dette har bremset prosjektet som skulle bringe 170 millioner liter vann daglig til Katmandu-dalen, der vanntilførselen er svært dårlig. Utviklingsminister Erik Solheim sa det ennå ikke var bestemt om Norge ville gjenoppta støtten til Melamchi-prosjektet.

BISTAND TIL NEPAL

- Norge har vært en av de største bilaterale giverne i Nepal med støtte blant annet til utdanningsprosjekter og vannkraft.
- Før kong Gyanendra avsatte den lovlig valgte regjeringen 1. februar i fjor, ga Norge rundt 155 millioner kroner årlig i bistand til landet.
- Mer enn 80 prosent av Nepals utviklingsbudsjett er avhengig av utenlandsk bistand, inkludert lån og gaver som kommer fra både bilaterale og multilaterale givere.

Populær president i Tanzania

DAR ES SALAAM (b-a): «Ny glød, ny kraft, og ny fart». Det var valgkampmottoet til Tanzanias nye president Jakaya Kikwete. 100 dager etter innsettelsen mener mange at presidenten har tatt et fast grep om nasjonen.

TANZANIA

• I TANZANIA: KIZITO MAKOYE

80 prosent av tanzanianerne stemte på Kikwete da landet i fjor holdt sitt tredje flerpartivalg. Kort tid etter at han ble utropt som valgets vinner, uttrykte Kikwete bekymring over de enorme forventingene befolkningen har til han og partiet, Chama Cha Mapinduzi (CCM).

Mens forgjenger Benjamin Mkapas fikk mye kritikk for å ha ignorert vanlige folks problemer, lovet nemlig Kikwete velgerne å sikre nødvendige tjenester.

– Han har vært pragmatisk når det gjelder å løse folks problemer, sier tidligere statsminister og visepresident Rashid Kawawa (80) da Bistandsaktuelt spør han om å oppsummere presidentens første 100 dager.

Synlig president. Kikwete har så langt lagt vekt på å være en synlig president for folk flest. Blant annet har han besøkt sykehus og marker. Folket har også sett en president som klatrer opp på en ødelagt bro som hæren var i ferd med å sette opp. Broen var på motorveien som forbinder Tanzania med resten av de østafrikanske landene, og spilte derfor en sentral rolle i landets økonomi.

Kikwete beordret også en granskningskommisjon for å etterforske illegale drap begått av politiet på fire sivile, og krevde at de skyldige ble stilt for retten.

Økonomisk vekst og tap. Tidligere president Mkapa ble internasjonalt anerkjent for sin makroøkonomiske politikk, og reduserte blant annet inflasjonsraten fra 30 prosent i 1995 til 4,5 prosent i 2005. Samtidig økte Tanzanias brutto nasjonalprodukt jevnt fra 3 prosent i 1995 til 6,7 prosent i 2004. For inneværende år er veksten anslått til 7 prosent.

Men de positive tallene skjuler også noen lik i lasten.

– Mkapas regjering tok varmt imot investorer fra Sør-Afrika. Dette har ødelagt vår skjøre økonomi, sier professor Samuel Wangwe i Economic and Social Research Foundation (ESRF).

Noen av de verste eksemplene på mislykkede prosjekter under Mkapas regime er tapsforetaket Air Tanzania Corporation og det privatiserte vannverket City Water.

Krav om fortsatt vekst. Analytikernes dom over Tanzanias økonomiske skjebne under det nye lederskapet er avhengig av fortsatt vekst og tiltak for fattigdomsreduksjon.

– Utviklingstrekkene i økonomien er gode, men veksten er fortsatt liten. For å kunne redusere fattigdommen betydelig bør veksten i brutto nasjonalproduktet være 8-10 prosent, sier Ibrahim Lipumba, økonom og analytiker fra partiet CUF (Civic United Front).

Ifølge direktøren for Tanzania Investment Centre, Emmanuel Ole Naiko, er regjeringens løfte om å forbedre seg og legge forholdene til rette for investeringer blitt godt mottatt blant investorer.

Det har også opprettelsen av det nye departementet for offentlig trygghet og sikkerhet – etter mange grusomme banditepisoder.

Tørke. Den største bekymringen er imidlertid den pågående tørken. Kikwete kom til makten samtidig som Tanzania befant seg i en matvarekrise. Krisen er langt fra over, slik at utfordringene for den regjeringen fremdeles er å sikre befolkningen mat- og energiforsyning. Den vanskelige situasjonen har ført til at inflasjonsraten har økt til 5,8 prosent.

Flere analytikere mener at de økonomiske konsekvensene av denne matvarekrisen ikke har kommet tydelig fram, og frykter konsekvenser for økonomien dersom tørken blir langvarig.

Høyt tempo. Formann i CHADEMA-partiet, Freeman Mbowe, konkurrerte med Kikwete om å bli president. Da Bistandsaktuelt spør om en kommentar, innrømmer han at Kikwete så langt har vist ekte lederegenskaper.

– Men jeg er usikker på om han vil klare å opprettholde tempoet, sier han.

Analytiker Hilal Sued uttrykker bekymring over størrelsen på regjeringen. Med 29 statsråder og 31 visestatsråder kan regjeringen bli for stor og muligens ødelegge tempoet i utviklingsarbeidet.

Sued mener dessuten at folk flest seg ergrer over at noen av statsrådene i én måned har bodd på luksuriøse hoteller på skattebetalernes regning. Dette skjer samtidig som millioner av mennesker sliter med konsekvenser av tørken.

Hotelloppholdet skyldes at ferdigstillelsen av statsrådenes offisielle boliger er blitt forsinket.

Kizito Makoye er fungerende nyhetsredaktør i den tanzanianske avisen The Express.

100 dager etter innsettelsen har Tanzanias president **Jakaya Kikwete** fortsatt grep om nasjonen. FOTO: KIZITO MAKOYE

– Statoil må gå i front

Oppfordres til mer miljø-åpenhet i Nigeria

Tre organisasjoner som skrev rapport om Statoils virksomhet i Nigeria, fikk ikke tilgang til oljeselskapets miljøkonsekvensanalyser. – Statoil må skjerpe seg, fastslår jurist Stella Amadi fra Centre for Democracy and Development i Nigeria.

OLJE-RAPPORT

• SYNNØVE ASPELUND

Ifølge Amadi er lovverket i Nigeria klart: rapporter om hvilke konsekvenser oljeproduksjonen har på miljøet skal offentliggjøres for det brede publikum. Men det skjer ikke i dag.

– Ingen av oljeselskapene i Nigeria tar ansvar for å gi denne informasjonen til folk flest. Det vitner om dobbelmoral når et selskap som Statoil uten problemer publiserer miljøkonsekvensanalysene for virksomheten i på norsk sokkel, men ikke klarer å gi ut tilsvarende informasjon i Nigeria, sier Stella Amadi fra Centre for Democracy and Development (CDD).

Gå til myndighetene. Sammen med representanter for Framtiden i våre hender og Fellesrådet for Afrika har Stella Amadi skrevet rapporten om Statoil i Nigeria. Den ble lansert på et seminar i Oslo 26. april, der også prosjektdirektør Odd Godal i Statoil var til stede. Her framkom også kritikken mot Statoils manglende offentliggjøring av miljørapportene.

Godal er ikke enig i at Statoil slurver med informasjonsplikten. Han mener selskapet har sitt på det tørre, fordi det har levert miljøkonsekvensanalysene til oljemyndighetene i Nigeria. Ifølge Godal er det nå deres ansvar å offentliggjøre disse.

– De som er interessert i denne informasjonen, bør kunne få den ved å henvende seg til myndighetene. I tråd med Nigerias økte fokus på åpenhet om oljevirksomheten i landet skulle det være mulig, sa Odd Godal.

Eget ansvar. Stella Amadi mener det slett ikke er så enkelt å få informasjon fra statlig hold. Hun oppfordrer derfor Statoil til selv å ta et større ansvar, og ha samme standard for publisering av miljørapporter i Nigeria som i Norge:

– Statoil gjør lurt i å være mest mulig åpen og raus med informasjon om hva de holder på med. Ikke bare for å overholde loven, men også fordi det kan være med å dempe folks sterke misnøye med de internasjonale oljeselskapenes tilstedeværelse i landet, sier hun.

– Statoil må passe seg. De er nødt til å forholde seg til konfliktene og misnøyen i landet, ellers kan de gå på en smell. Å være offensiv i forhold til åpenhet er en måte å forebygge problemer på.

Framtidig oljesøl. En av Statoils miljøkonsekvensanalyser skal dreie seg om risikoen for oljeforurensning i Akassa, et fiskersamfunn ytterst i Niger-deltaet. Hvis det blir oljesøl fra Statoils framtidige offshore-produksjon, vil det sannsynligvis ramme Akassa hardest. På grunn av denne risikoen har Statoil siden 1997 støttet et utviklingsprosjekt i Akassa, som de vant en internasjonal pris for i 2005 (World Petroleum Councils utmerkelse for beste samfunnsprosjekt). Organisasjonene som står bak rapporten om Statoil skriver at det er «overraskende» at selskapet ikke publiserer analysen om miljørisikoen i Akassa, som jo ligger til grunn for engasjementet der.

– Akassa-prosjektet er bra, det er ikke det vi kritiserer. Men vi mener at miljøvernorganisasjoner og andre må få lett tilgang til dokumentasjonen, sier Stella Amadi.

Etter flere tiår med oljeproduksjon er store deler av det oljerike Niger-deltaet preget av miljøødeleggelser. Utbredt fakling av gass på oljeinstallasjonene skaper en luftforurensing som tærer på trær, hus og folks helse. Vannet er til tider så forurenset at det rokker ved livsgrunnlaget til tallrike fiskerlandsbyer. På grunn av all miljøforurensningen og manglende del i oljerikdommen har folk en grunnleggende mistillit til oljeselskapene. Derfor må Statoil vise at de mener alvor med sitt samfunnsansvar, heter det i rapporten.

Åpne om pengene. Men rapportforfatterne har også positive ting å si om Statoils arbeid i Nigeria. Selskapet oppfyller kravene til Nigerian Extractive Industries Initiative (NEITI), som er en del av det internasjonale EITI-initiativet for mer åpenhet om pengestrømmene i oljebransjen. For 2004 og 2005 har Statoil lagt ut på sine internettsider hva de betaler nigerianske myndigheter. I tillegg til åpenhet er bruken av lokale ressurser i oljebransjen et sentralt tema i rapporten fra de tre organisasjonene.

Også her ligger Statoil bra an – foreløpig. For eksempel er bare to av de 45 ansatte ved kontoret i Nigeria nordmenn. Statoil har vært i Nigeria siden 1992, men har ikke kommet i gang med produksjon og følgelig ikke tjent en eneste krone hittil. Men fra 2008 regner selskapet med å pumpe opp de første oljedråpene i Abgami-feltet utenfor kysten av Nigeria.

– Statoil har på mange måter startet bra i Nigeria, men det gjenstår å se hvordan det utvikler seg når selskapet begynner produksjon. Vi kommer til å følge nøye med, sier Stella Amadi.

Utbredt fakling av gass på oljeinstallasjonene skaper en luftforurensing som tærer på trær, hus og folks helse, heter det i rapporten om oljevirksomheten i Nigeria. FOTO. FREDRIK NEUMANN

> **Statoil må forholde seg til misnøyen i landet. Åpenhet vil forebygge problemer.**

Stella Amadi, jurist fra Centre for Democracy and Development i Nigeria.

notiser

Miljøplan på høring

Utenriksdepartementet har sendt den nye handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid ut på høring, med frist 31. mai. Stortinget påla regjeringen å lage en slik handlingsplan da de behandlet stortingsmelding 35 om utviklingspolitikken i januar 2005, og overkjørte den forrige regjeringens ønske om å nøye seg med en revidering av den gjeldende miljøstrategien.

Handlingsplanen legger opp til fire prioriterte tema-områder: Forvaltning, bruk og bevaring av biologisk mangfold, forvaltning av vannressurser, energi og klima, samt helse og miljøfarlige kjemikalier.

Det legges stor vekt på samarbeid med multilaterale aktører på alle de fire områdene, men også frivillige organisasjoner trekkes fram som viktige samarbeidspartnere.

Geografisk skal samarbeidslandene i Afrika og delvis Asia prioriteres, mens Brasil i tillegg trekkes fram som et sentralt land når det gjelder biologisk mangfold, og Kina, India og Brasil som viktige under klima og energi.

18. mai skal det holdes et åpent høringsseminar med politisk ledelse om planen.

IMF mener Afrika takler oljekrisen

Det internasjonale pengefondet (IMF) mener afrikanske land – også de som ikke selv er oljeproduserende – så langt takler de høye oljeprisene.

– Vi har ikke fått noen spørsmål om økonomisk støtte for å håndtere prisøkningen på olje, sier Sanjeev Gupta, assisterende direktør for IMFs Afrika-kontor til BBC.

IMFs uttalelser er stikk i strid med det Verdensbankens sjeføkonom Francois Bourguignon nylig uttalte til Aftenposten. Der viste han til at de afrikanske landene i år ligger an til å få økt sin oljeregning med 30 milliarder kroner. Ifølge Verdensbanken vil en slik prisøkning bety økt fattigdom.

IMFs Sanjeev Gupta mener imidlertid at Afrika er bedre rustet til å takle de høye prisene denne gangen. Han viser til at prisene på varer som kopper og gull også har steget, at landene i dag har større og at afrikanske politikere viser større vilje til å overlate regningen for de høye oljeprisene til forbrukerne. Dermed reduseres etterspørselen samtidig som myndighetene klarer å holde sine budsjetter. Ved tidligere kriser har myndighetene i større grad subsidiert oljeprisene.

Den samlede gjeldsbyrden for det afrikanske landene er også langt lavere. Totalt er gjelden redusert fra omlag 75 milliarder dollar i 2001 til rundt 50 milliarder i 2005.

For de oljeproduserende afrikanske landene innebærer høye oljepriser økt økonomisk vekst. For 2006 anslås denne til å bli opp mot 8 prosent.

Norad

Norads strategi mot 2010: Fokus på kvalitet og resultater

Norads strategi mot 2010 fokuserer på kvalitet og resultater i norsk bistand. De neste årene skal vi levere fem produkter til oppdragsgivere, samarbeidspartnere og det norske samfunnet:

- Rådgiving om god bistand
- Tilskuddsforvaltning
- Felles kompetansebygging
- Forvaltningsgjennomganger og organisasjonsvurderinger
- Evaluering og resultatformidling

Norads nye strategi kan bestilles via internettsidene våre, eller du kan sende en mail til Post-Info@norad.no eller skrive til Norad, Pb 8034 Dep, 0030 Oslo.

Strategien vil være ferdig trykket på norsk og engelsk i løpet av mai.

Nye resultatsider på internett

Rapporter, evalueringer og eksempler på resultater av norsk bistand, blir fortløpende lagt ut på Norads hjemmesider: www.norad.no/resultater. Her kan du abonnere på rapporter fra ulike fagområder. Du finner også statistikk over bruken av norske bistandsmidler fra 1960 til i dag.

NAIROBI (b-a): Mount Kenya ligger 5199 meter over havet. Tidligere var fjelltoppen dekket av is. – Nå er fjellet nesten bart, sier professor Jesse Mugambi. Han mener menneskeskapte klimaforandringer er en viktig årsak til årets omfattende tørkekatastrofe i Afrika.

Klimaendringer vil gi mer tørke

Her skal det vanligvis renne en elv. Fra Gedo-provinsen i Sør Somalia.

ALLE FOTO: GØRIL TRONDSEN BOOTH

Vann fra en tankbil blir samlet i en presenning, og deles mellom folk og buskap i Elgudud, Sør Somalia.

Pappa **Mohammed Ali** og barna **Saacid** og **Fatuma Ali** er rammet av tørke og sult. De trenger mat, vann og medisiner.

Dyrene dør i mangel på mat og vann.

ØST-AFRIKA

• I SOMALIA OG KENYA: GØRIL TRONDSEN BOOTH (TEKST OG FOTO)

Mugambi, som er både vannekspert og professor i filosofi ved Nairobi Universitet, forklarer oss hvordan Øst-Afrika er avhengig av vannet fra iskappene på Mount Kenya, Kilimanjaro i Tanzania og Ugandas Rwenzori. Forsvinner isen helt, vil Øst-Afrika gradvis ligne mer og mer på en forlengelse av Sahara-ørkenen.

– Da jeg var barn bodde jeg ved foten av Mount Kenya. Elvene og bekkene var fulle av vann og ørret. Nå er det verken fisk eller vann igjen, legger han til. Til ettertanke.

Menneskeskapt. Forskere er enige om at naturkatastrofene i verden, som følger av ekstremvær, kommer hyppigere nå enn tidligere. Global oppvarming er blitt et hett tema. Verden begynner å enes om at dette er menneskeskapt og må håndteres globalt.

Ifølge FNs siste klimarapport kan utviklingen i det 21. århundret føre til store og ugjenkallelige miljøendringer på jorda, både i fattige og rike land, dersom den globale oppvarmingen fortsetter. Rapporten varsler at det vil komme ekstreme endringer i værforholdene, blant annet oversvømmelser, som følge av enorme regnskyll. Men også lange tørkeperioder, med matmangel som konsekvens. Elver vil tørke ut som følge av for lite regn, særlig i tropiske områder.

– Disse forandringene har kommet de siste 200 årene, og med økt intensitet de siste 50, sier Mugambi som også er medlem i Kirkenes Verdensråds klimapanel og er en av Kirkens Nødhjelps samarbeidspartnere på vann og klima i Øst Afrika.

– Vi trenger Kyoto-avtalen og presset på den vestlige verden for å redusere CO_2-utslipp. Men for folk i Somalia og Mandera, nordøst i Kenya, hjelper det lite med snakk og fine avtaler, i håp om en bedre verden. Vi må også handle og vi må handle nå, sier den kenyanske professoren.

Må hente vann. Imens har ørkensanden i i Gedo-provinsen i Sør-Somalia lagt seg som et teppe over nomadefamilien Alis få eiendeler. De sparsomme regndråpene som har falt de siste dagene rakk knapt å fukte barnas lysnende hår (et tegn på feilernæring, red.anm.). Den 40-årige geite- og kvegbonden Mohammed Ali ser opp mot den blå himmelen. Han undrer seg. De har vært i knipe før, men aldri slik som nå. Dette er det tredje regnet som ikke kommer som det skal, og nå er det bare to dyr igjen av geite- og kvegflokken.

Han setter forsiktig ned sin to-årige sønn, Saacid. Sønnen kan ikke gå, beina er for svake. Det har vært fint å sitte i pappas fang og sønnen ønsker ikke å gi slipp, men han er for utmattet til noen stor protest. Fatuma (8) tar ham i sin søsterlige favn. Barnas mor døde i barsel og siden da har åtteåringen hatt ekstra ansvar for sine to yngre søsken.

Nå må pappa Mohammed Ali ut for å finne vann. Det skal finnes en vannkilde cirka 15 kilometer unna. Han forbereder seg til turen. Tidligere hadde han et esel han benyttet til transport, men tørken krevde det også. Med hånden tørker han svetten over de altfor markante kinnbeina. Ali ser på barna. Vannet må hentes – og det fort.

Vann må prioriteres. – Hvis vi sier vi har solidaritet for verdens fattige og vi har forpliktet oss til Tusenårsmålene, så må vi ta spørsmålet om vann seriøst, sier professor Mugambi.

– Jeg mener vi må sette vann på programmet allerede før vi kan begynne å diskutere fattigdom.

Både professor Mugambi og Kirkens Nødhjelps lokale representant i Kenya Odd Evjen brenner sterkt for økt satsing på høsting av regn. De har begge vært vitner til at dette kan være effektivt for å redusere folks sårbarhet mot naturens luner.

– Boring av brønner er kostbart, men effektivt og kan være helt nødvendig på kort sikt. Lokal vannhøsting kan virke mer langsiktig. Dette er en meget billig og bærekraftig måte å sikre lokalsamfunn vann av høy kvalitet, sier Evjen overbevisende.

Han viser til at Kirkens Nødhjelp, med utgangspunkt i lokal kunnskap, har samlet mye dokumentasjon på ulike måter å høste regnvann.

Eldgammel kunnskap. – Dette er ingenting nytt. Det er en eldgammel teknologi som folk har overlevd på i årtusener. Vi ønsker å benytte denne lokalkunnskapen, videreutvikle den slik at den kan tilpasses ulike områder og ulike samfunn. Den viktigste forutsetningen for å lykkes og for å mobilisere lokalsamfunnet er at løsningene er deres egne, sier han videre.

Å samle regnvann er den vanligste metoden. Andre måter å høste vann på, med mer langsiktig effekt, er å bygge demninger og filtreringer i tørre elveleier.

– Når det regner i tropene er det ikke som norsk sommerregn, det er skybrudd og flom, sier Evjen videre. På ti minutter renner elvene strie. Det er da vi må høste vannet.

Etter en tørr sesong på afrikanske savanner er jorden blitt så hard at vannet vanskelig absorberes. Alt regnet renner bort på overflaten. Stoppes vannet med en demning, får det tid til å trekke ned i bakken. Dette vil heve grunnvannsspeilet og gi drikkevann så vel som mulighet til å så avlinger.

Bistandsorganisasjoner må bidra mer til å høste Afrikas regn, mener vannekspert

> **Hvis jeg hadde hatt en million i morgen, ville jeg bygget hundrevis av små demninger.**

Jesse Mugambi, professor ved universitetet i Nairobi.

11 MILLIONER RAMMET AV TØRKE OG SULT

- 11 millioner mennesker i Øst-Afrika, hvorav 2,1 millioner somaliere, 3,5 millioner kenyanere og 2,6 millioner etiopiere har i vår hatt akutt behov for nødhjelp. (FNs kontor for koordinering av humanitære saker – OCHA)

Kunne vært unngått. – Når jeg ser på hva som skjer i dag i grenseområdet Somalia, nord-øst Kenya og Etiopia, blir jeg så uendelig trist, sier professor Mugambi.

Han tenker spesielt på hva som kunne ha vært gjort for å forebygge tørkekatastrofen.

– Under El Niño i 1998 fløt dette området over av vann. Det var så mye vann at du kunne seile båter, og jeg snakker ikke om kanoer. Nødhjelpspengene strømmet inn fra vesten. Tenk om en brøkdel av disse pengene hadde blitt brukt til tiltak ved munningen av denne innsjøen for å hindre alt dette vannet i å renne ut i det Indiske hav. Vi ville ha hatt vann ennå – vi ville ha unngått denne krisen, sier Mugambi.

– Og det som er verre er, fortsetter en engasjert professor, – i alle disse månedene hvor vi har snakket om denne tørken, hvordan dyrene dør, menneskene lider, ikke én eneste hjelpeorganisasjon velger å lære fra den siste krisen. Ingen har planer om å høste dette regnet som nå kommer. Selvfølgelig er nødhjelp viktig, men folk kan ikke leve i lengden på proteinkjeks. Vi må investere i langsiktige løsninger.

> **Hvor lenge kan familien Ali leve på ingenting?**

1 AV 5 MANGLER RENT VANN

- Den 12. november vil FN holde sin 4. klimakonferanse i Nairobi.
- Innen 2010 regner FN med at så mange som 50 millioner mennesker kan være drevet på flukt på grunn av ørkenspredning, tørke, oversvømmelse, storm og havøkning. Alle disse naturkatastrofene har sammenheng med global oppvarming.
- 1 av 5 mennesker i verden mangler tilgang på rent vann
- 500 millioner mennesker pådrar seg vannrelaterte sykdommer hvert år, ifølge FNs miljøprogram (UNEP). Ca to millioner dør av det, ti ganger så mange som blir drept i væpnede konflikter.

– Hvis jeg hadde hatt en million i morgen, ville jeg ha bygget hundrevis av små demninger i elveleiene fra Mount Kenya og Kilimanjaro – det ville ha høstet mengder med vann, på kort tid – om regnet kommer, sier professor Mugambi som også er Kirkens Nødhjelps lokale samarbeidspartner i klima- og vannspørsmål.

Naturen har endret seg. Den nesten ruinerte geite- og kvegeieren Mohammed Ali vet lite om professor Mugambis visjoner. Han vet lite om global oppvarming. Men han vet at naturen har forandret seg radikalt de siste årene. Han vet alt om de lokale vannkildene, de som nå har gått tomme. Han vet også hvor elvene renner og hvor vannet normalt samler seg i regntiden. Ali har lang erfaring med dyr og bærer på mye kunnskap som kan benyttes til å sikre Sør-Somalia vann. Og til sist, han vet at uten vann, eksisterer ingenting.

Familien Ali, og befolkningen i katastrofeområdet på Afrikas Horn, renner snart ut for tid – for hvor lenge kan de leve på ingenting?

Rød tørr jord. Brunsvidde tornekratt. Det er brennende hett, gradestokken kryper mot 40. Den afrikanske savannen kjemper mot ørkenen. En inntørket kaktus og stanken av råtnende dyrekadavre er som et stille varsel. Somalia tørker som aldri før. Her i Gedoprovinsen finnes det ingenting. Ikke mat, ikke vann, ikke dyr, ikke melk til barna, ingen medisiner, ingen fungerende regjering, ikke engang fred. Et skakkjørt land etter 15 år med konflikt og anarki. Et land dårlig skodd for naturkatastrofer.

Mot sultkatastrofe. Tørken på Afrikas Horn har gradvis forverret seg de siste månedene. Hver dag er Somalia, Kenya og Etiopia et steg nærmere en uhåndterlig sultkatastrofe. Mangel på vann, mat og medisiner er prekær. De fleste, 80 prosent, av befolkningen lever av sine dyr. Dette er også ofte den eneste næringskilden i form av melk og mat. Folk er alle på desperat jakt etter vann og beite for dyrene. Men for de fleste dyr er det allerede for sent. Over 80 prosent av kveget, 70 prosent av geiter og 20 prosent av kameler er døde, ifølge fylkeskontoret i Garbaharrey by i Gedo-provinsen, Sør-Somalia. Tallene stiger hver dag i et faretruende tempo.

– Dette er den verste tørken provinsen har opplevd på 200 år, sier Garane Nore Mohammud, fylkessjef i Garbaharrey distrikt.

For 200 år siden var det en tørke de kalte Gatama, en tørke det fremdeles snakkes om mange slektsledd senere, tørken som vasket bort alt liv, sies det. Så var det den uforglemmelig tørken i 1974-75, den kaltes Debardera, den rammet deler av landet, men det var fremdeles områder hvor folk kunne finne beite til dyrene sine.

Ingen regjering. Tørke i Afrika er intet nytt fenomen. Den har kommet med mer eller mindre jevne mellomrom. Katastrofens omfang avhenger av hvor store områder, hvor lenge og i hvilken grad den rammer og også hvilket ansvar respektive regjeringer tar og hvordan de handler i form av preventive tiltak og nødhjelp.

Tørken som nå herjer Øst-Afrika er blitt omtalt som en nasjonal katastrofe for Kenya av presidenten, Mwai Kibaki. Regjeringen har iverksatt tiltak, men fremdeles blir for lite gjort. Somalia derimot har ingen fungerende regjering å støtte seg til i utgangspunktet. Somalierne må klare seg selv.

– I tillegg til at denne tørken har rammet store områder, så har vi ingen fungerende regjering til å hjelpe oss slik vi hadde i 74-75, fortsetter fylkesmannen i Garbaharrey, som fortsetter å forklare hvorfor lokalbefolkningen mener dette er den verste tørken på lang tid.

– Å være uten styre og offentlige institusjoner er et enormt problem, spesielt i en krise som dette. Folk har verken tilbud eller krav på noe. Den eneste hjelpen er fra noen få internasjonale organisasjoner. Noe hjelp kommer også fra somaliere i eksil. Men fremdeles er det altfor lite. Det er ingen som tar ansvar i dette landet, sier han.

Med storm kommer regn? Med sandstormen kommer regnet, sier de i Garbaharrey, sør i Somalia – luften er farget rød og noen få lette dråper faller fra himmelen.

Så stopper det opp. En far ser opp mot himmelen med bekymring. Om han ber eller forbanner vet ingen. Han tar et godt tak rundt datteren. Himmelen har igjen blitt blå. Sola steiker og Somalia tørker som aldri før.

* * *

EPILOG:

10. april kom det første regnskyllet. Et etterlengtet og livsnødvendig regnvær. Skybruddet forårsaket flom i mange områder og nye problemer har oppstått. Og det samme har skjedd igjen som så mange gange før. Som følge av manglende tiltak for «høsting», vil vannet fortsette å renne i strie strømmer – mot Det indiske hav.

Gøril Trondsen Booth er norsk frilansjournalist og –fotograf. Hun besøkte Øst-Afrika i mars.

Skattestrid om Sri Lanka

Bedrifter mener norske skatteregler skremmer investorer

Å bidra til investeringer i Sri Lanka er et offisielt mål i norsk bistand. Likevel «inndrar» Norge skattefordeler som norske firmaer får av srilankiske myndigheter. Dette er blitt gjort selv om Utenriksdepartementet, Norad og srilankiske myndigheter ikke ønsker det. Reglene er fastsatt av Finansdepartementet.

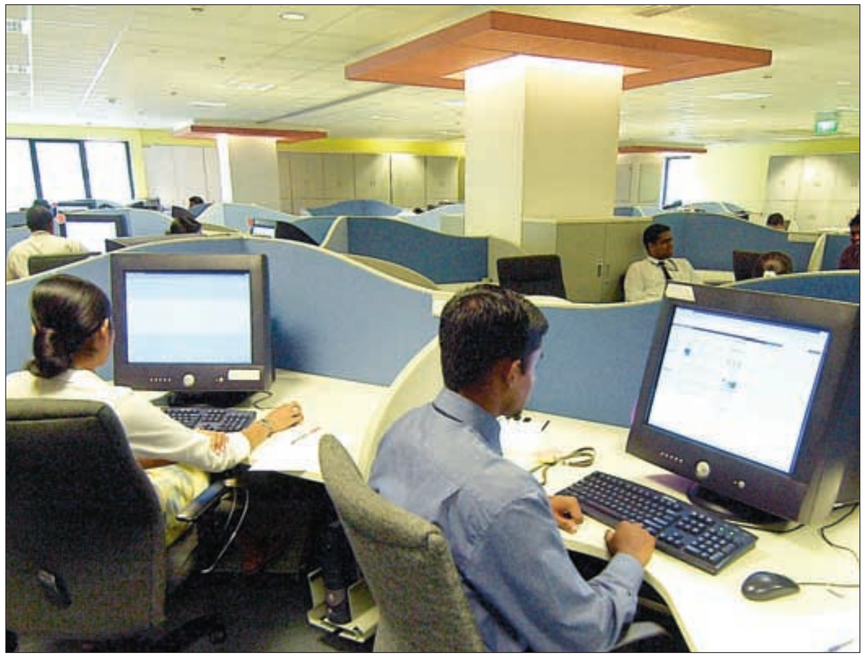

God infrastruktur, lave lønnsomkostninger og en relativt velutdannet befolkning har lokket flere norske firmaer til Sri Lankas hovedstad Colombo.

FOTO: AFP PHOTO/LAKRUWAN WANNIARACHCHI

NÆRINGSLIV

• TOR AKSEL BOLLE

Den norske småbedriften Kvilvang AS produserer tilhengere. Siden 2005 har bedriften, med støtte fra Norad, hatt et prøveprosjekt i Sri Lanka.

Nå vurderer Kvilvang å etablere et datterselskap og starte produksjon der. Det er en betydelig satsning og medfører en stor risiko for familiebedriften fra Fredrikstad. En satsning som i første omgang vil medføre investeringer på opp mot 4 millioner kroner og trolig ytterligere 2 millioner kroner senere.

Investeringene vil bety et sted mellom 50 og hundre nye arbeidsplasser på Sri Lanka. Myndighetene i Sri Lanka vil svært gjerne ha slike investeringer som Kvilvang nå vurderer, og de gir derfor utenlandske firmaer skattefordeler. Blant annet slipper de utenlandske firmaene ofte skatt på eventuelt aksjeutbytte de første årene.

Men for flere norske firmaer er den fordelen lite verdt. I det øyeblikket de tar et aksjeutbytte fra et datterselskap på Sri Lanka hjem til Norge, må de nemlig betale 28 prosent skatt, uten at de får tilbakebetalt den skattefordelen de får på Sri Lanka. På den måten utlignes en fordel gitt av lankesiske myndigheter av norske skattemyndigheter. Skatten på utbyttet som de norske firmaene slipper å betale på Sri Lanka ender i stedet opp i den norske statskassa.

> **Det er pinlig å fortelle om dette i Sri Lanka. De gir avkall på skatteinntekter for å tiltrekke seg bedrifter, men så reverserer Norge effekten.**
>
> **Tom Albrigtsen**, konsulent Advance AS.

Oppgitt. – For Kvilvang og en annen småbedrift som jeg jobber med nå, som også vurderer aktivitet i Sri Lanka, kan denne skattepraksisen fra norske myndigheter rett og slett bety at det ikke blir noen investeringer, sier Tom Albrigtsen.

Han er konsulent i firmaet Advance AS og har lang erfaring i å hjelpe norske bedrifter med å etablere seg i utlandet. Albrigtsen er oppgitt over norske myndigheter. Han mener skattleggingen av et eventuelt aksjeutbytte fra Sri Lanka forhinder norske investeringer og at norske ligningsmyndigheter ikke forstår hvor tøft det er for norske bedrifter å etablere seg i et utviklingsland.

– De tror at det ikke spiller noen rolle om man tar vekk denne skattefordelen som myndighetene i Sri Lanka gir. Det er feil. For en norsk småbedrift som må snu på hver krone kan en slik fordel være avgjørende, sier Albrigtsen.

Pinlig. Han forteller at han synes det er svært pinlig overfor srilankiske myndigheter at Norge har denne praksisen.

– Når jeg er i møter i Sri Lanka og de lokale myndighetene forteller om de ulike fordelene ved å investere der, synes jeg rett og slett det er pinlig å fortelle om dette. De gir avkall på skatteinntekter for å tiltrekke seg bedrifter, men så reverserer norske myndigheter effekten av deres politikk, sier Albrigtsen.

Ifølge ham er det ingen andre europeiske land som har den samme praksisen som Norge.

– Det betyr at andre lands bedrifter har fordeler i forhold til norske bedrifter, noe som fører til mindre norske investeringer sier han.

Albrigtsen får støtte av Inge Reithaug i firmaet NB-partner som er koordinator for Matchmaking-programmet for Sri Lanka, et opplegg som finansieres av Norad og skal bidra til at flere norske bedrifter etablerer seg der.

– Jeg skjønner ikke hvorfor man fra norsk side ikke har tilrettelagt for at norske bedriftsetableringer på Sri Lanka kan nyte godt av den begunstigelse som Sri Lanka tilbyr egne og utenlandske investorer. Det virker særlig ulogisk siden Sri Lanka er et satsningsområde for næringsutvikling, sier han.

Lang historie. Saken har rullet og gått mellom Norad, Utenriksdepartementet (UD) og Finansdepartementet siden høsten 2002. Da ble den norske ambassaden i Colombo klar over den norske skattleggingen av aksjeutbytte og diskuterte saken med Sri Lankas myndigheter. Fra lankesisk hold ble det uttrykt ønske at Norge skulle fortsette å tillate skattefritak på aksjeutbytte fra Sri Lanka, slik Norge hadde gjort tidligere.

Ambassaden tok saken opp med UD og argumenterte med at den norske skattepraksisen var uheldig. Det ble blant annet pekt på at den norske skattleggingen vil kunne føre til mindre norske investeringer, at Sri Lanka var et av tre pilotland for næringsutvikling, at Norge var det eneste av sentrale giverlandet med denne praksisen og at Norge spilte en spesiell viktig rolle i utviklingsarbeidet på Sri Lanka.

To år med tautrekking mellom UD og Finansdepartementet fulgte. På høsten 2004 var det imidlertid slutt på Finansdepartementets tålmodighet. I et brev til Utenriksdepartementet fastslår Finansdepartementet at Norge generelt har en god avtale med Sri Lanka for å unngå dobbelt skatt og at denne avtalen gir gode arbeidsforhold for norske firmaer. Avtalebestemmelsen om «utvidet kreditt» omtales samtidig som «av marginal betydning». Dermed fastslo Finansdepartementet at det ikke er behov for skattefritak for norske firmaer som ønsker å ta ut utbytte fra Sri Lanka. Etter dette brevet har UD ikke gjort mer med saken.

Ikke full skattefrihet. Odd Hengsle er ekspedisjonssjef i Finansdepartementet. Han forklarer at den gamle avtalebestemmelsen om såkalt «utvidet kreditt» utløp i 1999 og at Finansdepartementet ikke ønsket å fornye den.

– Beslutningen om ikke å fornye bestemmelsen om «utvidet kreditt» i 1999 var i tråd med Stortingets retningslinjer, understreker Hengsle.

Finanskomiteen hadde tidligere uttalt at det var «uheldig å skulle ta inn bestemmelser i en skatteavtale som innbærer at norske bedrifter skal få fradrag i norsk skatt for skatt som faktisk ikke er betalt i utlandet.»

Hengsle viser til at den avtalen Norge og Sri Lanka har nå i all hovedsak er basert på den såkalte unntaksmetoden for å unngå dobbel beskatning.

– Det betyr nettopp at norske bedrifter *ikke* behøver å betale skatt på overskudd fra Sri Lanka, med unntak av akseutbytte, renter og royaltyinntekter, sier han.

– Men det er jo flere bedrifter som opplever dette med skatt på aksjeutbytte som er problem?

– Ja, men alle burde kunne akseptere å betale skatt ett sted, og for norske bedrifter som er i Sri Lanka på lang sikt har ikke bestemmelsen om utvidet kreditt så stor betydning. Det er andre faktorer som er betydelig viktigere, sier Hengsle.

Dårlig bistand. Han viser også til at man i Finansdepartementet mener det er uheldig at utviklingsland fører en politikk hvor man gir slike skattefordeler. Ifølge ekspedisjonssjefen fører det til reduserte skatteinntekter for landene og uheldig konkurranse mellom de fattige landene, noe det etter hvert er blitt økt oppmerksomhet om internasjonalt.

– Men i dette tilfelle så velger jo srilankerne selv å gi skattefordeler for å tiltrekke seg investeringer, vet de ikke sitt eget beste?

– Det kan ikke jeg bedømme, det må du nesten spørre dem om.

– Skjønner du at man finner det merkelig med denne skattepraksisen når man samtidig bruker bistandspenger for å få norske bedrifter til å etablere seg i Sri Lanka?

– Nei, det dreier seg om to helt forskjellige virkemidler og kan ikke sammenlignes, sier Hengsle.

Utviklingsminister Erik Solheim ønsker foreløpig ikke å kommentere denne saken. Da Bistandsaktuelt gikk i trykken var ministeren nylig kommet hjem fra Nepal og fra hans kontor får vi opplyst at han ennå ikke har hatt tid til å sette seg inn i saken.

Oppblåste aidstall fra FN

Tall for Rwanda sank dramatisk – 3 prosent antas hiv-smittet

Flere av tallene på hiv-smittede i Afrika viser seg å være betydelig lavere enn de offisielle tallene til UNAIDS. FN-programmet mistenkes for å ha blåst opp tallene, og måtte i april gå ut med et eget dementi.

Manglende hiv-testing på landsbygda hevdes å være en av årsakene til at FN-programmet UNAIDS har bommet grovt med sine hiv-estimater.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

HIV/AIDS

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

I flere år har det versert tall for hiv-smittede fra nasjonale statistikkbyråer som er langt lavere enn de offisielle tallene brukt av UNAIDS og Verdens Helseorganisasjon (WHO). Nå viser nasjonale tall fra undersøkelser i tilsammen 16 afrikanske land – støttet av amerikanske USAID og andre bistandsgivere – at aids i store deler av Afrika aldri har nådd det omfanget som FN har hevdet.

De nye studiene, omtalt nylig i blant annet Washington Post, viser en mer feminisert og urban epidemi enn tidligere antatt. Aids-epidemien har dessuten begynt å dabbe av i Øst-Afrika, samt at den aldri «tok av» slik som UNAIDS antok i Vest-Afrika. Men også for kjerneområdet for aids – det sørlige Afrika – må FN-organisasjonen justere ned tallene sine. Her er tallene likevel fortsatt skyhøye. Det er her, i land som Sør-Afrika, Botswana, Swaziland og Zimbabwe, at en kan snakke om et «aids-belte».

Store sprik. Størst sprik mellom hvor mange som FN-programmet antok ville bli smittet og dagens faktiske resultat, er det i Rwanda. Her antok forskere på 1980-tallet at så mange som 30 prosent av befolkningen mellom 15 og 49 år ville bli smittet. UNAIDS sine tall var i 2000 på drøyt 11 prosent. Disse var blitt nedjustert av FN-programmet til drøyt fem prosent i 2005, mens de nasjonale tallene for 2005 er kun tre prosent.

Også for Kenya har tallene gått drastisk nedover. I 2002 opererte UNAIDS med smittetall på 15 prosent. Disse ble nedjustert til 6,7 prosent i 2004 – i tråd med funnene i den nasjonale undersøkelsen.

For de vestafrikanske landene Sierra Leone og Burkina Faso sa FN at henholdsvis 7 og 6,5 prosent i 2002 var hiv-positive. Nå viser de nye tallene at kun 0,9 prosent av befolkningen i Sierra Leone er hiv-positive. I Burkina Faso er tallet 1,8 prosent.

For Sør-Afrika – ett av de landene som er aller hardest rammet – var i 2004 UNAIDS-tallet for hiv-smittede 21,5 prosent. Også dette er langt høyere enn tallene i den nye nasjonale undersøkelsen som er på 16,2 prosent.

«Patetisk jobb». De nye tallene har fått internasjonale forskere til å reagere.

– Fra et forskningssynspunkt har de gjort en ynkelig jobb, sier den britiske økonomen Paul Bennell til Washington Post. Han har studert aids-pandemiens virkning på det afrikanske skolesystemet og selv kommet fram til langt lavere tall enn UNAIDS.

Bennell mener de overdrevne tallene i flere år har bidratt til at politikerne har vridd verdifulle helsekroner til nettopp hiv/aids. Bennell mener UNAIDS bevisst har sett etter tall som «kunne gi store summer i kassa» – en påstand som FN-programmet selv avviser.

En epidemiolog som har jobbet for UNAIDS siden 1999, Petter Ghys, innrømmer at tallene har vært for høye, men sier at organisasjonen lagde så bra estimater som mulig med det tallmaterialet som var tilgjengelig.

> **Fra et forskningssynspunkt har de gjort en ynkelig jobb.**
>
> **Paul Bennell**, britisk økonom.

Også på lederplass i Washington Post stilles det spørsmålstegn ved UNAIDS' troverdighet. Avisen mener også at de nye tallene burde føre til en ny diskusjon om prioriteringer innen satsingen på globale helsetiltak.

– Å forlenge livet til en voksen hiv-positiv er dyrt og vanskelig; å hindre malaria ved hjelp av moskitonett kan være mer kostnadseffektivt, skriver avisen i sin leder.

Ikke politisk motivert. UNAIDS forsikrer i en kunngjøring på sine websider at deres estimater ikke er påvirket av politiske eller andre vurderinger. De viser til stadig bedrede talldata for å anslå nasjonale prosenttall. Ikke minst har det vist seg at det å bruke gravide kvinner som en målindikator for å anslå epidemien nasjonalt, har gitt store feilmarginer. Bedrede nasjonale tall der også menn og ikke-gravide kvinner inkluderes, samt at målingene foretas også på landsbygda og ikke som tidligere primært i byer, har gitt bedre statistikker. I kunngjøringen advarer UNAIDS mot å undervurdere aidspandemiens omfang og konsekvenser.

«Verden må erkjenne at aids fortsatt utgjør et alvorlig globalt problem, og en trussel selv i land som i langt mindre grad er akutt berørt», heter det.

Samtidig kaster FN-programmets informasjonsfolk enda en gang fram ett av sine kroneksempler.

«I Sør-Afrika i 2004 var mer enn én av fem sørafrikanske lærere mellom 25 og 34 år i offentlig sektor hiv-positive.»

Det framgår likevel ikke om den siste påstanden er basert på hiv-tester av samtlige lærere i Sør-Afrika eller om den stammer fra et computerbasert estimat.

Stadig flere sørarikanere lever med en hiv-positiv partner

HIV/AIDS

• I SØR-AFRIKA: WILSON JOHWA

JOHANNESBURG (b-a): I februar i år fikk Silas Masindi* beskjeden han fryktet: Han hadde testet positivt på en hiv-test. Men Grace, hans andre kone, som han har vært gift med i tre år, har derimot ikke fått viruset.

– Før vi giftet oss var jeg sammen med en dame, og jeg visste ikke at hun var hiv-positiv, sier Silas.

Den 54-årige kleshandleren snakker åpent, og han innrømmer at han har slurvet med bruken av kondomer siden hans første ekteskap tok slutt.

– Jeg kunne treffe ei jente og bruke kondom, men etter fire måneder sluttet jeg å bruke dem, sier han.

Ikke uvanlig. Silas og Grace er ett av mange par i Sør-Afrika med innbyrdes forskjellig hiv-status. Blant fagfolk kalles de par i «hiv-ubalanse».

Det er vanskelig å få tak i tall som viser hvor mange slike par i «hiv-ubalanse» som finnes i landet, men det er ikke uvanlig.

– Kliniske studier tyder på at mellom 13 og 36 prosent av alle par i Sør-Afrika kan være i forhold med hiv-ubalanse, forteller legen Sinead Delany-Moretlwe ved avdelingen for reproduktiv helse og hiv ved University of Witwatersrand.

Men hyppigheten til tross forstår forskerne fremdeles ikke helt hvorfor én part i et forhold kan være hiv-positiv mens den andre forblir negativ, selv der de har hatt «usikker sex».

– Dette er så komplisert, at selv folk med medisinsk bakgrunn er forvirret, sier legen Mamazane Maduna, også hun ved samme universitetssykehus.

– Man vet ikke nok om hiv-ubalanse, de skjønner bare ikke hvordan det skjer, supplerer kollegaen Delany-Moretlwe.

Smitte tross stabile forhold. Et stort problem er det hun beskriver som "å la seg teste per stedfortreder». Det er nemlig en del menn som antar at de er hiv-negative bare fordi den kvinnelige partneren har testet negativt på hiv ved svangerskapskontrollen. Ekspertene ved avdelingen for reproduktiv helse og hiv mener at helsesentrene må ta noe av skylden, siden de ikke tilbyr hiv-rådgivning og testing for par. De viser samtidig til at i mange deler av Afrika oppdages to av tre nye hiv-tilfeller hos mennesker som lever i stabile parforhold.

Årsakene til hiv-ubalanse skyldes en kombinasjon av ulike faktorer. Disse omfatter de to partneres gener, virustype, smittestadium, andre seksuelt overførbare sykdommer, bruk av kondomer og omskjæring.

– Viruset blir ikke systematisk overført ved hver eneste seksuelle kontakt, men avhenger også av hvor langt den hiv-positive er kommet i sitt sykdomsforløp, sier Dr. Alexander Boon, som arbeider for Leger Uten Grenser i Zimbabwe.

Studie i seks land. For å prøve å forstå mer om hiv-ubalanse, er det nå satt i gang en studie som omfatter seks afrikanske land. Studien undersøker nye måter å hindre overføring av hiv-smitte til den ektefellen eller kjæresten som ennå ikke er smittet. Dessuten vurderer man om behandling av kjønnssykdommen herpes reduserer risikoen for at en hiv-positiv person smitter andre.

– Det vi vet om herpes er at det ser ut til at det har en spesiell forbindelse med hiv, sier Dr. Delany-Moretlwe som selv er blant forskerne bak studien.

Man tror det er tre ganger mer sannsynlig at personer med herpes blir hiv-smittet. Samtidig kan herpes eller kjønnssår øke risikoen for hiv så mye som fem ganger for en som ikke er smittet.

Studien, som foregår i samarbeid med University of Washington og med økonomiske midler fra Bill and Melinda Gates Foundation, har 13 teststeder i Sør-Afrika, Botswana, Kenya, Uganda, Zambia og Rwanda.

> **Det må planlegges for å beskytte henne. Det er ikke lenger følelsene mine som bestemmer.**
>
> **Silas Masindi** (54), ektemann og hiv-positiv

«Svært lykkelige». For Silas og Grace ser det foreløpig ikke ut til at mannens hiv-status på noen måte truer forholdet.

– Du skjønner, vi er lykkelige, svært lykkelige sammen, sier 46 år gamle Grace.

Hun har til og med akseptert at Silas kan dø tidligere enn han ellers ville ha gjort.

– Jeg er forberedt på hva som enn måtte skje, sier hun.

Siden Silas testet positivt for hiv har han sluttet å drikke, unntatt et glass alkoholfri vin av og til.

Grace er også glad for at han, til forskjell fra tidligere, nå er blitt mer åpen om økonomien og villig til å planlegge sammen med henne. Men sex skjer nå bare med bruk av kondom og ikke lenger like spontant som før.

– Det må planlegges for å beskytte henne. Det er ikke lenger følelsene mine som bestemmer, sier han.

*(*Navnet er endret etter ønske fra intervjuobjektet.)*

Wilson Johwa er zimbabwisk frilansjournalist, men med base i Sør-Afrika.

Fra opprører til regjeringens røst

Koigi Wamwere vil ikke uttale seg om avis-storming – hevder eks-president Moi kjøper seg opp i storaviser

NAIROBI (b-a): Veien fra fengsel og politisk eksil til regjeringskontorene har vært lang og kronglete for Koigi Wamwere. Nå må den tidligere systemkritikeren selv tåle kritikk for å ha sviktet sine demokratiske idealer – i rollen som viseminister i Informasjonsdepartementet.

• I KENYA: MOUSSA AWUONDA

KENYA

Koigi Wamwere har tatt steget fra systemkritiker til viseminister i Kenyas Informasjonsdepartement.

ALLE FOTO: KIP BENSON

Vi befinner oss i en splitter ny kontorbygning i Nairobis forretningsstrøk. Ti etasjer under oss summer trafikken på Kenyatta-avenyen. Det er her Koigi Wamwere ønsker meg velkommen inn på sitt romslige og meget elegante kontor i landets Informasjonsdepartement.

Wamwere er iført et mørkeblått antrekk med kinesisk snitt; uten slips men med en matchende lue. Rastaflettene er borte, men fremdeles ser Wamwere (56) ut som en fritenker. En som ikke helt passer inn i maktens korridorer i Nairobi.

At den evig opposisjonelle Wamwere nå har valgt å delta i regjeringen, har vakt blandede reaksjoner. Wamwere spilte en viktig rolle i å sikre Kenyas «andre frigjøring», som valget av Kibaki (og bruddet med Moi-epoken) ofte blir omtalt som. Likevel hevder en del kritikere at Wamwere nå har sviktet idealene om et mer demokratisk samfunn. Kampen for nettopp disse idealene ga ham tøffe erfaringer under tida i opposisjon, inkludert en mystisk kidnapping og påfølgende langvarig arrest. Arrestasjonen og saken mot Wamwere førte nærmest til en diplomatisk krig mellom Norge og Kenya på begynnelsen av 1990-tallet, der Kenyas president Moi gikk kraftig til angrep på det han kalte «utenlandske fiender».

Kritikk. Kritikere av den politiske hovedretningen i dagens Kenya beskylder nå Wamwere for å ha sluttet seg til Kibakis regjering kun av etniske grunner. Det vil si for å sikre at den politiske makten ikke glipper for kikuyuene på nytt, slik det gjorde i 1978 da Jomo Kenyatta døde.

I dag er viseminister (statssekretær) Wamwere dypt engasjert i stridigheter mellom regjeringen og pressen, men han vil ikke gi dyptgående kommentarer om myndighetenes anslag mot avisen The Standard og stengningen av tv-stasjonen KTN nylig «så lenge saken befinner seg i rettsapparatet».

– Regjeringen tar denne saken mot The Standard til retten, og jeg håper at den vil kunne bevise sine anklager om at avisen var i ferd med å publisere artikler som blir ansett ikke å være i nasjonens interesse. Jeg har fått forståelsen av at gjenstander som ble konfiskert hos The Standard og KTN vil bli framvist i retten, sier Wamwere.

Samtidig som Wamwere understreker at han var imot angrepet på The Standard, sier han også at dominerende presseorganer ikke opptrer «ansvarlig» og at det er de som må ta skylden for det dårlige klimaet mellom enkelte presseorganer og myndighetene. Blant annet viser han i intervjuet til at enkelte aviser nekter å ta inn statlige annonser.

> **Enhver støtte til å endre medielandskapet i Kenya til det bedre vil bli satt stor pris på.**
>
> **Koigi Wamwere**, viseinformasjonsminister i Kenya.

Frustrerende erfaringer. – *Du ble utnevnt til viseminister etter regjeringens nederlag i folkeavstemningen om grunnlovsendringer i november. Var det en belønning for din støtte til regjeringen i denne saken?*

– Jeg visste ikke at president Kibaki hadde tenkt å utnevne meg til viseminister i Informasjonsdepartementet. Selv om jeg var en jevnlig bidragsyter til Kenyas dagsaviser, falt det meg ikke inn at dette skulle være kriterier for å få en regjeringspost. Så jeg ble svært overrasket.

Utnevnelsen kom på et tidspunkt da forholdet mellom media og myndighetene var svært spent, og jeg var enig i at det er behov for reformer i media. Jeg hadde mine egne personlige og svært frustrerende erfaringer med de store privateide avisene, som the Nation Media Group og Standard Group.

The Nation hadde for vane å vri så mye på mine debattartikler at når jeg så dem på trykk kunne jeg knapt tro at det var mine egne artikler jeg leste. Dette hendte ganske ofte, særlig med artikler som berørte vår nasjonale identitet. Jeg klaget til redaktørene, og det viste seg at The Nation hadde et slags «kvoteringssystem» der spaltister ble valgt ut, eller deres synspunkter sensurert, på basis av deres etniske bakgrunn. Jeg klaget på dette, men uten å nå fram.

Foreslo «dialog». – Det mest frustrerende var likevel da jeg tok initiativ for å løse opp i den spente situasjonen mellom myndigheter og pressen. 7. januar i år skrev jeg en invitasjon til alle redaktørene, og til Media Owners Association, der jeg foreslo en dialog. Dette var lenge før angrepet på avisen The Standard. Bortsett fra i avisene People Daily og Kenya Times, fikk jeg ingen respons – heller ikke fra de viktige avisene. Da avisene The Nation og The Standard nektet å gi spalteplass til det politiske initiativet, ønsket myndighetene å kjøpe spalteplass for å publisere invitasjonsbrevet og kommentarer i de to avisene siden de når flest lesere. Motivasjonen min var å utvide debatten slik at en større del av offentligheten kunne ta del i diskusjonen.

Jeg fikk et brev fra redaktøren i Daily Nation som sa at avisen bare kunne trykke annonsen dersom jeg tok ut den delen der avisens eier ble nevnt. En avis som hevder å kjempe for ytringsfrihet, og som ikke nøler med å rette kritikk mot noen, inkludert landets president, nekter altså offentligheten retten til å delta i debatten gjennom dens egne sider. Hva kan tydeligere vise hvor hyklerske og diktatoriske disse medieeierne er?

Deler av artikkelen som redaktøren forlangte fjernet refererte til hvordan media er blitt brukt til å oppildne til etnisk hat andre steder, med referanse til folkemordet i Rwanda. Dette er viktige faktiske referanser, og man må spørre seg hvorfor Nation vil ekskludere dem fra debatten?

Mediemonopol. – *Kenyas mediemonopol og dominansen av utenlandske eiere er diskutert mange ganger siden Kenyas uavhengighet. Den forrige informasjonsministeren, Raphael Tuju, utnevnt av Kibaki, gjorde ingenting for å regulere dette. Viser ikke det manglende politisk vilje?*

– Du har rett i at enkelte ting burde vært gjort tidligere. Det at vi nå løfter problemene med medias eierskap fram er også til journalistenes beste. Mediehusenes monopolstilling gjør at de kan utnytte journalistene. Mediehus som The Nation har enorme årlige overskudd, likevel får reporterne deres slavelønninger. Det er opplagt at dette har betydning for journalistenes etikk. De er utsatt for korrupsjon, og brukes som mikrofonstativ av innflytelsesrike personer. Det er de som har penger som får sine meninger fram.

> **Journalister er utsatt for korrupsjon, og brukes som mikrofonstativ av innflytelsesrike personer.**

Ifølge Wamwere er viktige medier er på vei over på tidligere diktator Mois hender. The Standard er nå kjøpt av grupper tilknyttet tidligere president Moi. I avisen The Nation, der Aga Khan tidligere hadde aksjemajoriteten med 51 prosent, mens resten av aksjene var eid av lokale investorer, har tidligere president Moi sikret seg rundt 20 prosent av aksjene. Dette skal ha skjedd gjennom en hemmelig avtale med Aga Khan.

– Det betyr at Moi nå har betydelig makt over landets mest innflytelsesrike mediehus, som omfatter både radio, tv og aviser. Dette står i skarp kontrast til prinsippet om spredning av eierskap i mediene, sier Wamwere.

Giverlandene. – *Har giverlandene vist noen interesse for å hjelpe til med å støtte mangfold i media?*

– Enhver støtte til å endre medielandskapet i Kenya til det bedre vil bli satt stor pris på. Hva gjelder Norge har de foreløpig ikke vist noen interesse, og jeg vet ikke nok om deres ordninger for støtte til media. Derimot vet jeg at tyske stiftelser, har vært aktive på dette området og trolig vil støtte oss.

Moussa Awuonda er kenyansk journalist med base i Sverige. Han besøkte nylig Kenya.

KOIGI WA WAMWERE

- Koigi wa Wamwere (født 1949) er i Kenya kjent som demokrati- og menneskerettighetsaktivist, parlamentariker og samfunnskritiker.
- Wamweres kritiske taler og ytringer i pressen har kostet ham til sammen 13 år i kenyanske fengsler, under ulike regjeringer. Første gang var under landsfaderen Kenyatta i 1975, senere satt han inne under brutale forhold i eneherskeren Daniel arap Mois fengsler.
- Wamwere kom til Norge som flyktning etter å ha blitt løslatt i 1986, og familien kom seg ut året etter. På Kolbotn i Akershus bygde familien opp en ny tilværelse i et fremmed land.
- Etter en periode i Norge dro Wamwere igjen tilbake til Øst-Afrika. Han ble tatt av Kenyas hemmelige politi. Nye knallharde forhør og mishandling fulgte. Utenriksdepartementet gav fra 1990 en politisk og økonomisk støtte til den norske støttegruppen og de kenyanske advokater som kjempet for Koigi wa Wamweres løslatelse. Etter manges mening berget det hans liv.
- Etter en ny eksilperiode i Norge dro Wamwere hjem igjen i 1997 og stilte opp i parlamentsvalget som uavhengig kandidat. Han brukte alle sine penger og fikk gjeld, men gjorde det dårlig i valget.
- Deretter ble det enda en gang Norge. I 1999 ble Wamwere utsatt for en alvorlig bilulykke, men er gradvis blitt bedre.
- Wamwere ble valgt inn i det kenyanske parlamentet igjen fra nyttår 2003. Tidligere i år utnevnte president Mwai Kibaki ham til viseminister (statssekretær) i Informasjonsdepartementet.

Kilde: Halle Jørn Hanssen/Verdensmagasinet X/Dagbladet (Magasinet)

ANGREPET PÅ PRESSEN

- Maskerte politimenn stormet 1. mars trykkpressen til en av de største avisene i Kenya, The Standard. Politiet tok med seg computere og kommunikasjonsutstyr, ødela deler av trykkpressen, sparket og slo ansatte og satte fyr på kommende dags utgave.En annen gruppe politifolk stormet hovedkvarteret til tv-stasjonen KTN-TV, som ble stengt og forhindret fra å kringkaste.
- Lørdagsutgaven av The Standard hadde brakt en historie om et påstått hemmelig møte mellom Kenyas president Mwai Kibaki og opposisjonslederen Kalonzo Musyoka – tidligere minister i Kibakis regjering. Ifølge avisen var hensikten med møtet å diskutere Musyokas mulige tilbakekomst til regjeringen.
- Den påfølgende tirsdagen ble tre av The Standards journalister arrestert som følge av dekningen av Musyoka-saken. Journalistene, som ble beskyldt for å spre falske rykter, er senere blitt løslatt.

Kilde: Wikipedia/BBC/Reuters

Redaktør: – Wamwere lyver

• TOR AKSEL BOLLE

– Den typen løgner som Wamwere her kommer med er en del av regjeringen stadige forsøk på å begrense pressefriheten, og han markerer seg nok en gang som en av de ivrigste i dette arbeidet, sier Wangethi Mwangi, sjefredaktør i The Nation til Bistandsaktuelt.

Ifølge Mwangi har eks-president Moi ikke eierinteresser eller noen som helt innflytelse på det journalistiske arbeidet i The Nation.

Redaktøren sier at han er bekymret over utviklingen i forhold til pressens arbeidsvilkår i landet.

– Fordi media har avsløret omfattende korrupsjon i regjeringen er det mange i regjeringen som ønsker å begrense pressefriheten og jeg frykter at de vil presse gjennom lover i parlamentet som gir journalister langt vanskeligere arbeidsforhold, sier han.

Mwangi oppfordrer det internasjonale samfunnet til å følge med på det som nå skjer i Kenya.

Bistandsaktuelt har ikke lyktes å få noen kommentar fra avisen The Standard.

Medieeksperter ønsker norsk mediestøtte

• MOUSSA AWUONDA

NAIROBI (b-a): Debatten om Kenyas omstridte foreslåtte mediereformer har skutt fart etter politiets raid på lokalene til avisen The Standard. Medieeksperter er skeptiske til myndighetenes intensjoner og ønsker støtte fra bistandsgivere som Norge.

– Vi er bekymret over mediesituasjonen i Kenya, slik vår uttalelse etter angrepet på The Standard viser, sier Norges ambassadør til Kenya, Elizabeth Jacobsen.

Hun utelukker ikke at det i framtiden kan være aktuelt for Norge å støtte utviklingen av et større mangfold av medier i Kenya.

Kenyas president Kibaki har ikke kommet med noen forklaring på angrepet på landets nest største avis, The Standard, 1. mars (se faktaboks). Det nærmeste man kommer en offisiell forklaring er uttalelsene fra ministeren for sikkerhet John Michuki, som sier avisen var ute etter å underminere regjeringen.

– Om du tirrer en slange, biter den, sa ministeren nylig.

To av journalistene i avisen står fortsatt anklaget, og må møte i retten i april. I forkant av raidet på avisas lokaler hadde regjeringen i kraftige ordelag fordømt en artikkel der det ble fortalt at president Kibaki hadde hatt et hemmelig møte med lederen for opposisjonen.

Økt misnøye. Konfrontasjonen med media har økt misnøyen med 77 år gamle Kibaki, som vant valget i 2004 på en bølge av håp om endring.

– Den måten Kibaki og hans tjenestemenn nå takler krisen i forholdet til media minner om årene med Mois Kanu-parti, sier Edwin Nyutho, som underviser i journalistikk ved Nairobi-universitetet.

Mens støvet er i ferd med å legge seg etter angrepet på The Standard viser, har det blusset opp en kraftig debatt om reformer i media. Beskyttelse av journalistenes rettigheter, arven fra kolonitida og eierskapsstrukturen i media er noe av det som diskuteres. Blant de mest betente temaene er reguleringen av krysseierskap i media. Dette er ett av forslagene i utkastet til ny medielov.

– Argumentet om å begrense eiernes innflytelse i redaksjonene er legitimt. Dette er universelle bekymringer, som for eksempel kommer til uttrykk i debatten rundt Rupert Murdoch, sier Edwin Nyutho.

Han mener praksisen i Kenya, der eiere bruker «sine» medier til å fremme sitt politiske syn, er bekymringsfull.

Flere kommentatorer tar til orde for at bistandsgiverne i større grad bør støtte mediesektoren, og slik bidra til å bygge opp et mangfold. Noel Okoth, tidligere utenriksredaktør i The Standard, mener landene som har støttet demokratisering i Kenya også burde gjøre mer for mediesektoren. Rosemary Okello Orlale i African Woman and Child Features, mener dette også ville styrke kvinners stilling:

– Innsats for å spre medieeierskapet på flere hender vil komme kvinnelige journalister til gode. Flertallet av journalistene som blir sparket eller utnyttet i de store mediene er kvinner, sier hun, og mener støtte utenfra ville gjøre det lettere for kvinnelige journalister å starte egne aviser eller magasiner.

Stort behov. Denis Kodhe, forsker ved Institutt for demokrati i Øst-Afrika, er enig.

– Hvis de internasjonale giverne kan finansiere politiske partier, slik som de nå gjør, ser jeg ingen grunn til at de ikke kan støtte publikasjoner som støtter bestemte politiske syn, sier han

Og behovet for støtte utenfra er virkelig stort akkurat nå, sier han.

Mens journalistyrket tidligere var høyt respektert, sliter dagens journalister i Kenya med et dårlig rykte og liten troverdighet. Folks oppfatning av journalister er blitt betydelig dårligere etter en serie med korrupsjonssaker blant lederne i Kenyas journalistlag. Det ble ikke bedre etter at Philip Ochieng, en av Kenyas mest respekterte spaltister, innrømte at han tidligere jevnlig mottok bestikkelser fra president Moi.

ARABISK BISTAND

En palestinsk statsansatt bærer sin sønn på skuldrene under en protestaksjon i Nablus mot palestinske myndigheters manglende utbetaling av lønninger. FOTO: AFP PHOTO/JAAFAR ASHTIYEH

Ber om mer arabisk bistand

Men Hamas vil neppe få nok til å unngå økt fattigdom, mener palestinske analytikere

BETLEHEM (b-a): Hamas har bedt de arabiske landene om penger som kan dekke inn både vestlige bistandskutt og beløpet som Israel holder tilbake. Tross sterkt folkelig press i arabiske og muslimske land, mener observatører det er urealistisk at dette vil skje fullt ut.

• I MIDTØSTEN: BIRGIT UNDEM

Rundt 45 milliarder norske kroner har blitt investert i det palestinske statsbyggingsprosjektet siden 1995. Vestlige givere har stått for det meste, men de arabiske landene har også gitt en god del. Siden utbruddet av den andre intifadaen i 2000 har deres bidrag utgjort over sju milliarder kroner. Hamas har appellert til de arabiske landene om mer støtte – for å kompensere både vestlige bistandskutt og beløpet som Israel holder tilbake. Men palestinske analytikere advarer mot å forvente en slik utvikling.

Store løfter. – Det fins ingen som står klar til å ta over det ansvaret som vestlige givere nå prøver å kvitte seg med. Vi har heller ikke sett en opptrapping av den humanitære innsatsen. Absolutt all støtte er stoppet opp, sier Cairo Arafat. Hun er bistandskoordinator i det palestinske planleggingsdepartementet.

Den arabiske ligaen har sagt at de vil gi månedlige bidrag på mer enn 400 millioner kroner. Både det ikke-arabiske, men muslimske Iran og Syria har lovet å utbetale 700 millioner kroner.

Cairo Arafat tror likevel ikke at støtten fra de arabiske landene vil overstige dagens nivå på 1,4 milliarder kroner i året. Leder ved Palestinian Economic Policy Research Institute, Dr. Samir Abdullah, er enig og påpeker at de fleste arabiske landene også ønsker at Hamas skal bli mer moderate. De utøver mer press enn vestlige regjeringer, bare ikke offisielt.

Poenget gjentas av tidligere planleggingsminister Ghassan Khatib.

– De fleste arabiske og muslimske landene oppfatter seg selv som en del av det internasjonale samfunnet og ønsker ikke å avvike fra den konsensusen som USA nå har gått i spissen for. Oppfordringen til Hamas fra den arabiske liga om å godta det arabiske fredsinitiativet fra Beirut i 2003 er en god indikasjon på nettopp dette, sier han.

Sterke følelser. Dr. Abdel Rahman Abu Arafeh, leder for den uavhengige palestinske tenketanken Arab Thought Forum, tror imidlertid at sivilbefolkningen og den private sektoren i arabiske og muslimske land vil ønske å bidra med økonomisk støtte til Hamas og de palestinske selvstyremyndighetene. Han viser til at privatpersoner i Syria og Indonesia har begynt å overføre penger direkte til palestinske offentlig ansatte.

– Du må huske at dette dreier seg om en humanitær katastrofe, og hvis barn begynner å dø vil befolkningen i disse landene kreve en løsning. Sterke følelser kan bli satt i sving som fort kan virke destabiliserende, og da blir de arabiske og muslimske regimene simpelthen nødt til å øke bistanden, sier han.

Cairo Arafat sier derimot at de private beløpene det er snakk om på ingen måte kan dekke inn hele budsjettet til selvstyremyndighetene.

USA blokkerer. Grunnen til at de palestinske selvstyremyndighetene ennå ikke har mottatt den støtten de er blitt lovet fra arabiske venner, henger også sammen med at USA også har pålagt det internasjonale banksystemet restriksjoner. Ingen banker, heller ikke de arabiske, vil overføre utbetalinger til de palestinske myndighetene.

Dr. Samir Abdullah tror dessuten at et forsøk på å veksle dollar eller euro til for eksempel jordanske dinarer vil oppdages av israelske myndigheter. – Den eneste muligheten som står igjen da er å bære pengesekkene over grensen, sier Abdullah, vel vitende om at både israelske grensekontroller og veisperringene på Vestbredden og Gaza ville sette en effektiv stopper for et slikt desperat stunt.

Også de ansatte ved det palestinske utenriksdepart ementet i Ramallah protesterer mot manglende lønnsutbetalinger. FOTO: SCANPIX/ EPA/ATEF SAFADI

Flere fattige. De 160.000 som er ansatt i offentlig sektor på Vestbredden og Gazastripen har nå gått på jobb i to måneder uten å få utbetalt lønn. Men mange kan ikke lenger betale billettprisen for å komme seg til arbeidsplassen sin. I dag er mellom 50 og 60 prosent av palestinerne i selvstyreområdene fattige. Hvis internasjonal bistand kuttes kan antallet fattige økes til nærmere 80 prosent av befolkningen. Det viser tall fra Palestinian Economic Policy Research Institute og FNs kontor for humanitære spørsmål i de palestinske områdene (OCHA-OPT).

Abdullah opplyser at et månedsbudsjett for de palestinske selvstyremyndighetene en størrelse på rundt 920 millioner norske kroner, og det er et svært stramt budsjett. Om lag 370 millioner kroner av dette har vært tilført gjennom bistand, og ytterligere 370 millioner kroner har blitt dekket inn av skatter og avgifter som Israel nå holder tilbake. Ifølge Abdullah går bistanden hovedsaklig til investeringer i utviklingsprosjekter, budsjettstøtte og humanitær hjelp. Han understreker at det ikke er noen løsning at den palestinske økonomien holdes i gang gjennom humanitær hjelp.

– Det vil være det samme som å koble den til en respirator. Budsjettstøtten er viktigst, uten den vil både selvstyremyndighetene og den palestinske økonomien kollapse, sier Abdullah.

Kan ikke overta. FNs kontor for humanitære spørsmål i de palestinske områdene (OCHA-OPT) understreker at FN og organisasjonene i området mangler både mandat og ressurser til å overta de tjenestene som leveres av de palestinske selvstyremyndighetene.

– Den humanitære innsatsen her ligger allerede på et veldig høyt nivå og vi vil trenge et mye større beløp for å kunne opprettholde tjenestene på samme nivå som i dag, sier Juliette Touma ved OCHAs informasjonsavdeling. Hun mener at selv om FN og organisasjonene faktisk kunne levere de nødvendige tjenestene ville man være avhengig av å koordinere arbeidet med selvstyremyndighetene.

I tillegg har Verdensbanken nå advart om at lov og orden kan bryte sammen i de okkuperte områdene dersom de offentlige ansatte ikke mottar lønningene sine snarest. Det påpekes at også Israels sikkerhet vil kunne forverres om ikke det skjer.

Verdensbanken anbefaler at kommersielle banker som eventuelt skal overføre utbetalinger direkte til de offentlig ansatte må gis garantier fra givere og den israelske regjeringen om at de ikke vil risikere sanksjoner.

Birgit Undem er norsk frilansjournalist bosatt på Vestbredden.

SISTE:

I det Bistandsaktuelt går i trykken meldes det at «Midtøsten-kvartetten» – USA, EU, Russland og FN – likevel er blitt enige om en plan for å fortsette bistanden til Det palestinske området. Bistanden vil blant annet gå til å avlønne palestinske offentlige ansatte, men vil bli kanalisert utenom Hamas-regjeringen. Dette ble avklart under et møte i New York tirsdag 9. mai.

Planen omtales som en midlertidig løsning for en tre-månedersperiode. Også Israel har uttalt seg positivt til løsningen.

Arabiske land gir mye internasjonal bistand, men blir oversett av vestlige givere

ARABISK BISTAND

Oversett, uoversiktlig, uforutsigbar, men betydelig. Dette er kjennetegn ved den arabiske bistanden.

• TOR AKSEL BOLLE

– Bistanden fra arabiske land har vært, og er, så og si totalt oversett av vestlige givere. Dette til tross for at det dreier seg om betydelige beløp og at flere arabiske land har gitt bistand i nærmere 30 år, sier Eric Neumayer, forsker og foreleser ved London School of Economics (LSE).

Han er en av få vestlige forskere som har sett nærmere på arabisk bistand. Neumayer mener det manglende samarbeidet mellom vestlige og arabiske givere har flere grunner, blant annet at prioriteringene har vært forskjellige og at ingen av partene har vært særlig interesserte i å tilpasse seg.

> **En betydelig andel gis rett fra en hemmelig kasse i Saudi-Arabias finansdepartement.**
>
> **Eric Neumayer**, forsker ved London School of Economics

– Til en viss grad skyldes det manglende samarbeidet vestlig arroganse. Men samtidig foretrekker arabiske givere ofte å kjøre sitt eget løp og drive bistanden på en annen måte enn vestlige givere gjør, sier han.

Tre land. I all hovedsak er det Saudi-Arabia, Kuwait og Forente arabiske emirater som står for den arabiske bistanden. Disse tre landene har egne nasjonale bistandsinstitusjoner og har i perioder gitt langt mer enn FNs målsetning om 0,7 prosent av bruttonasjonalproduktet. De bidrar også med betydelige beløp til flere panarabiske organisasjoner, som for eksempel OPECs fond for internasjonal utvikling og Den muslimske utviklingsbanken. Noe av den arabiske bistanden gis også gjennom FN og regionale utviklingsbanker, men det meste gis bilateralt. Ifølge Neumayer prioriterer araberne særlig infrastruktur når de gir bistand.

– Arabisk bistand har i svært liten grad latt seg påvirke av ulike moteretninger og prioriteringer i vestlig bistand. Sentrale begreper som «godt styresett» og «transparency» har man fra arabisk side vært lite opptatt av, sier han.

Øker raskt. Neumayer forklarer at prisen på olje har stor betydning for størrelsen på arabisk bistand. På 70-tallet og begynnelsen av 80-tallet var oljeprisen høy, noe som resulterte i mye arabisk bistand. I 1978 kom en tredel av verdens samlede bistand fra arabiske land. Etter å ha vært nede på et bunn-nivå på 90-tallet, da arabiske land hadde store kostnader etter Kuwait-krigen, er arabisk bistand nå på vei opp igjen. Ifølge OECDs utviklingskomité ga Saudi Arabia, Kuwait og Forente arabiske emirater drøyt 3,5 milliarder kroner i bistand i 2000, fire år senere var tallet steget til over 13 milliarder kroner. Saudi Arabia var med 10,6 milliarder kroner i bistand i 2004 den klart største giveren. Ifølge Neumayer er det reelle tallet på arabiske bistand trolig høyere enn det som fanges opp i OECDs statistikker.

– En betydelig andel gis for eksempel rett fra en hemmelig kasse i Saudi-Arabias finansdepartement, og som billig olje til fattige land, sier han.

Mest til arabiske land. Et tydelig kjennetegn ved arabisk bistand er at den i stor grad går til fattige, arabiske land. Dette har fått kritikere til å hevde at arabisk bistand er religiøst og politisk motivert. Neumayer mener denne kritikken er noe urettferdig. Han peker på at det fra arabisk side også gis bistand til fattige, afrikanske land sør for Sahara, og til land i Asia.

– Dessuten er det jo helt vanlig at bistand gis med en baktanke, også blant vestlige givere, sier han. Forskeren ved LSE mener bedre både vestlig og arabisk bistand kan bli bedre gjennom økt samarbeid og koordinering. Og kanskje nettopp det er nå i ferd med å skje. Jan Egeland deltok i april på en større nødhjelpskonferanse i Dubai hvor han blant annet hadde møter med representanter fra Forente arabiske emirater og Saudi Arabia. Etter møtet uttalte Egeland at det er på tide å kvitte oss med myten om at det er bare vesten som bidrar til humanitært arbeid, og at han nå håper på økt samarbeid med de arabiske landene.

ARABISK BISTAND

- Fra begynnelsen av 1970-tallet til 1993 var den samlede arabiske bistanden på nærmere 700 milliarder kroner.
- Dette tilsvarer omtrent 15 prosent av samlet vestlig bistand i samme periode.
- I 2004 ga Saudi-Arabia, Kuwait og Forente arabiske emirater over 13 milliarder kroner i bistand til ulike i hovedsak muslimske land.

(Kilde: Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling, OECD)

FN-RAPPORT

Hvert fjerde barn er underernært

Hvert fjerde barn i utviklingsland får for lite mat og altfor mange dør før de når skolealder. Men heldigvis er det også lyspunkter. Framgang i Kina og det øvrige Øst-Asia bidrar positivt.

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Verdenssamfunnet har lovet å halvere antallet undervektige barn fra 1990 til 2015. Men en ny rapport fra Unicef om underernæring med den optimistiske tittelen «Progress for Children» gir verden en dyster beskjed: 146 millioner barn under fem år er i dag undervektige. Det vil si hvert fjerde barn i utviklingsland.

Mer enn femti prosent av disse sultne, underernærte barna lever i Sør-Asia. Hardest rammet er India, Bangladesh og Pakistan. Disse tre landene, som alle har hatt solid økonomisk vekst de siste årene, står alene for halvparten av klodens undervektige barn. Dette til tross for at kun 29 prosent av alle barn under fem år bor der.

Totalt er hele 46 prosent av barna i Sør-Asia undervektige. Regionen ser derfor ikke ut til å kunne nå tusenårsmålene innen 2015.

Økning i Afrika. I Afrika sør for Sahara har antall undervektige barn økt fra 1990-2004. 28 prosent av barn under fem år i denne regionen er undervektige. Vest- og Sentral-Afrika har verdens høyeste dødsrate for barn fra 0-5 år.

Over halvparten av dødsfallene hos barn i denne aldersgruppen i utviklingsland skyldes ifølge Unicef mangel på nok og riktig mat, og Unicef maner nå verdenssamfunnet til handling.

– Nå må barn og ernæring på den politiske dagsordenen, sier Kjersti Fløgstad, som leder Unicef Norge.

Ifølge rapportforfatterne skyldes undernæringen i utviklingslandene i hovedsak nedgang i jordbruksproduktivitet, matvarekriser på grunn av tørke og konflikt, og økende fattigdom. Dessuten har hiv/aids-pandemien bidratt negativt.

Noe framgang. Tross dystre tall har antallet undervektige barn i utviklingsland blitt redusert fra 33 prosent i 1990 til 28 prosent i 2004. Størst har nedgangen vært i Øst-Asia og i Stillehavsregionen. Særlig har Kina bidratt ved å redusere antall undervektige barn med over 50 prosent.

Også for Midtøsten og Nord-Afrika er det positiv statistikk. 12 av landene i denne regionen lider ti prosent eller mindre av befolkningen av underernæring – noe som nærmer seg nivået i industriland. Likevel trekker land som Sudan og Irak ned statistikken.

Latin-Amerika og Karibia ser også ut til å nå tusenårsmålene. I regionen har antall undervektige barn under fem år gått ned med om lag fire prosent siden 1990. Sju prosent av barna i regionen lider i dag av underernæring. Dårligst stilt er det i Guatemala. Her er mer enn hvert fjerde barn underernært.

Amming. For spebarn er brystmelk de første seks månedene den beste oppskriften for å overleve – gjerne som eneste ernæring. Den høyeste prosentandelen kvinner som ammer finner en i Øst-Asia og i Stillehavsregionen med 43 prosent.

Hvert fjerde barn under fem år er underernært, viser en ny Unicef-rapport. Barn i Somalia er blant de som er verst rammet. FOTO: GØRIL TRONDSEN BOOTH

Antall barn som får brystmelk første halvår har økt kraftig også i Afrika de siste 15 årene. 41 prosent av barna i Øst-og Sør-Afrika ammes. Dårligst er situasjonen i Vest- og Sentral-Afrika. Her er det kun hvert fjerde barn som dier ved mors bryst. Statistikken gjemmer imidlertid store, nasjonale framskritt. I for eksempel Ghana ble kun fire prosent av spedbarna ammet i 1988. I 2003 hadde dette tallet økt til 53 prosent.

Mangel på vitaminer. Underernæring er en viktig årsak til over halvparten av alle dødsfall blant barn. Ifølge Unicef kunne mange av disse enkelt-tragediene vært unngått med enkle tiltak som tilgang til A-vitaminer. 100-140 millioner barn lider under denne «stille sulten». Å tilføre små barn fra 6-59 måneder doser med vitamin A reduserer dødsrisikoen med over 20 prosent.

Om lag to millioner mennesker globalt er blodfattige – de fleste på grunn av jernmangel. Mangel på jern er en av hovedårsakene til at mødre dør og kan gi barn lærevansker.

I 2003 fikk 61 prosent av verdens barn mellom 6 måneder og fem år tilført vitamin A, med det aller høyeste tallet i de aller fattigste landene (76 prosent).

De siste 15 årene har det ikke vært noen framgang i å hindre blodfattighet som skyldes jernmangel.

notis

Halverer rasjonene

Mangel på penger gjør at Verdens matvareprogram (WFP) fra mai måned halverer matrasjonene i Sudan. Dette til tross for at millioner av mennesker i landet lider av sult.

– Dette er en av de vanskeligste avgjørelsene jeg har tatt i hele mitt liv. Har ikke folket i Sudan lidd nok? Det er vanskelig å forstå at det er for lite penger til å gi disse menneskene nok mat, sier direktør i WFP, James Morris.

Bedre bistand – Norad i 2010

AV POUL ENGBERG-PEDERSEN

BISTAND

Norad skal være Norges kompetansesenter for internasjonalt utviklingssamarbeid i den globale kampen mot fattigdom. Norads strategi mot 2010 sikter mot bedre kvalitet og tydeligere resultater av hele den norske bistanden.

Utviklingssamarbeidet har ambisiøse mål om mindre fattigdom, fred og demokrati, bærekraftig utvikling og en mer rettferdig fordeling av ressursene. Norge er en aktiv partner i utviklingssamarbeidet, med vekt på fattigdomsbekjempelse, nasjonalt eierskap og mottakeransvar.

Norge avsetter årlig 18-20 milliarder kroner til bistand. Det forplikter. Derfor tar Norads nye strategi utgangspunkt i tre spørsmål, som vi som arbeider med bistand konstant må stille oss selv:

1. Virker bistanden? Vi vet for lite om *resultatene* av utviklingssamarbeidet. Selv om flere hundre millioner mennesker de siste tiårene er kommet ut av fattigdommens svøpe, lever mer enn én milliard fortsatt i fattigdom. Bistanden har hjulpet, men vi vet ikke nok om hvor mye, og for lite om hvordan. Norge har vært den fleksible giveren. Nå må vi stille større krav – til oss selv og til våre partnere – om dokumenterte resultater.

2. Kan vi sikre kvaliteten? Utviklingssamarbeid krever *kunnskap*. Overføring av penger og teknologi er ikke tilstrekkelig uten en tett faglig og politisk dialog med våre partnere i Sør om utviklingsmuligheter og utfordringer. Utenriksdepartementet står for den politiske dialogen, mens Norad skal sikre at den faglige dialogen og forvaltningen holder høy kvalitet.

3. Er det norske samfunnet med? Norge har sterke tradisjoner for *internasjonal solidaritet*, basert på misjon og arbeiderbevegelse. Det norske samfunnets aktive deltakelse i bistanden blir bedre hvis den bygger på god informasjon om resultatene av innsatsen. Det er viktig at mange norske aktører deltar – og at dette skjer profesjonelt og gir merkbare resultater.

Det er på høy tid vi stiller disse spørsmålene. Norge har i for stor grad vært fornøyd med å ha gode intensjoner med bistanden. Det er fortsatt viktig å ha de riktige målene, men vi trenger kritiske spørsmål om hva som virker og hva som ikke virker i et så ambisiøst prosjekt som bistand til fattigdomsbekjempelse, demokratisering og bærekraftig samfunnsutvikling.

Kvalitetsmessig er norsk bistand på linje med andre giveres bistand, men med særlige utfordringer fordi vi legger så stor vekt på mottakeransvar. Vi skal ha tillit til og gi plass til våre partnere i Sør. Men vi skal insistere på å utnytte den best mulige kunnskapen om for eksempel helse, miljø og næringsutvikling. Derfor må vi også selv kunne levere denne kunnskapen.

Norge gir bistand ikke bare fordi vi er et rikt land. Vi mener at det norske samfunnets egne utviklingserfaringer er relevante for å løse de fattigdoms-, fordelings- og forvaltningsproblemer som utviklingslandene står overfor. Uten bred forståelse i Norge for at vi investerer så mye i internasjonalt samarbeid, kan vi ikke sikre den langsiktige innsatsen som kreves.

Norad skal heretter utarbeide en årlig rapport om hvilke resultater norsk bistand bidrar til for barn og voksne i utviklingsland. Bildet er fra Nigeria. FOTO: FREDRIK NEUMANN

kronikk

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes gz@norad.no. Teksten bør ikke overstige 9000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

Bistanden kan ikke utrette alt. Utviklingslandenes befolkning og regjeringer gjør heldigvis det meste selv. Men utviklingssamarbeid er en viktig del av norsk utenrikspolitikk, og bistanden er et sentralt virkemiddel for å oppnå utenrikspolitiske mål. Utviklingspolitisk har Norge større innflytelse gjennom bistanden enn gjennom andre internasjonale virkemidler.

Mer effektiv og resultatorientert norsk bistand er derfor Norads mål. Dette skal vi oppnå gjennom seks funksjoner: faglig rådgivning; kvalitetssikring; evaluering; tilskuddsforvaltning; informasjon og administrasjon.

Norad er ikke direkte ansvarlig for gjennomføringen av bistanden. Norad er en faglig støtte og kvalitetssikrer av bistand gjennom andre aktører i norsk utviklingssamarbeid. Vi vil levere fem produkter til disse aktørene:

1. Norad skal gi råd om god bistand (strategier, sektorer, temaer, partnere) til Utenriksdepartementet, ambassadene i utviklingslandene og delegasjonene ved multilaterale utviklingsorganisasjoner. Norad skal gi råd i forberedelsen, gjennomføringen og oppfølgingen av bistandsprogrammer. Rådene skal si noe om strategi og realisme i måloppnåelse og resultatmåling samt identifisere risikofaktorer og eventuell risikodempende innsats.

2. Norad skal gjennomføre forvaltningsgjennomganger og organisasjonsvurderinger av norske og internasjonale mottakere av tilskudd fra Norad og Utenriksdepartementet. Vi skal vurdere organisasjonenes mål og overensstemmelse med norske politiske prioriteringer, deres faglige, finansielle og administrative kapasitet til å gjennomføre programmer og deres resultater innen kapasitetsutvikling, tjenesteytelser og politikk- og programendringer.

Norad vil i sterkere grad bli involvert i vurderingen av Norges partnere i fredsbygging, samt multilateral og humanitær bistand.

3. Norad skal forvalte statlige tilskudd til partnere i sivilt samfunn, næringsliv og forskning. Vi vil forenkle tilskuddsforvaltningen og legge hovedvekten på tilskuddsmottakernes resultater og kapasitet for å nå avtalte mål. Dette skal gjøre forvaltningen mer effektiv og gi mer plass til faglig samarbeid med organisasjonene, næringslivet og forskningsmiljøene.

4. Norad skal evaluere og formidle resultatene av hele utviklingssamarbeidet og skaffe kunnskap om hva som virker og hva som ikke virker. Satsingen på felles sektorprogrammer og budsjettstøtte gjør det vanskelig å følge de norske pengene fra bevilgning til resultater. Derfor er det behov for flere resultatanalyser som dokumenterer endringer for målgrupper og flere evalueringer av langsiktige samfunnseffekter.

5. Norad skal være et senter for kunnskapsutvikling og kunnskapsdeling innen utviklingssamarbeidet. Kompetansen innen god bistandsforvaltning skal deles med andre norske aktører. Vi vil utvikle bedre møteplasser for kunnskapsdeling, læring og erfaringsutveksling mellom operative partnere i organisasjons- og næringsliv og forskere, politikere og bistandsfaglige miljøer, og vi vil ha med partnere i Sør.

Norad arbeider innenfor de politiske føringer som er satt av Storting og regjering. I tidsrammen for denne strategien er St.meld. 35 (2003-2004) «Felles kamp mot fattigdom» og de politiske føringene fra regjeringen Stoltenberg II det viktigste utgangspunktet. Vår rådgivning skal være etterspørselsdrevet og mottakerbasert. Samtidig skal vi bidra til å sette spørsmål på dagsorden og utvikle kunnskap som kan benyttes i utvikling av politikk, bistandsstrategier og programvirksomhet.

Vi skal ha bred kompetanse om sentrale temaer i utviklingssamarbeidet. Innen det overordnede målet om bekjempelse av fattigdom, legger norsk utviklingspolitikk vekt på å utnytte norsk spisskompetanse – som svar på etterspørsel fra utviklingslandene om norske erfaringer og kunnskap. Vi vil investere i kompetanseutvikling på tre områder som er sentrale for fattigdomsbekjempelse, og hvor Norge har etterspurt kunnskap:

■ *Naturressursforvaltning, med særlig vekt på godt styresett og bærekraft.* Dette er en videreutvikling av det nåværende 'olje for utvikling'-programmet. Fokus er på antikorrupsjon, å sikre rettferdig fordeling av ressurser og inntekter og å sørge for innsyn og kontroll i prosessene. Særlige innsatsområder er petroleum, miljø, vannkraft og fiskeri, med vekt på styresett lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

■ *Likestilling, inkludering og økonomiske rettigheter.* For å fremme likestilling mellom kjønn og befolkningsgrupper vil Norad arbeide med økonomisk utvikling i et fordelingsperspektiv i politisk stabile og konfliktrammede samarbeidsland. Norad vil fokusere på marginaliserte gruppers – inklusive urfolks – økonomiske rettigheter og adgang til ressurser og tjenester som jord, kreditt, teknologi, utdanning, regulerte arbeidsforhold, sikkerhet og beskyttelse.

■ *Konfliktsensitiv bistand og fredsbygging.* Fravær av voldelige konflikter er en forutsetning for fattigdomsreduksjon. Konfliktsensitiv bistand innebærer bevissthet om hvordan voldelige konflikter påvirker bistanden, og hvordan humanitær og annen bistand kan påvirke positivt eller negativt inn på konflikter. Norad vil videreutvikle fagkompetanse innen konfliktsensitiv bistand og kvinners rolle i konfliktløsning og skaffe mer kunnskap om måter bistanden kan virke konfliktdempende og dermed fredsbyggende.

Hva er nytt? Norads strategi legger vekt på kvalitet og resultater i bistanden fordi det gavner våre partnere i Sør, oss selv som aktører og det norske folk som engasjerte givere. Denne vektleggingen kan vi oppnå ved å endre arbeidsform og perspektiv. Samtidig vil vi sammen med Utenriksdepartementet fram mot 2010 lansere aktiviteter, som delvis er nye for Norad.

Ut over de tre faglige satsingsområdene vil det nye være at Norad i sterkere grad blir involvert i vurderingen av Norges partnere i fredsbygging, multilateral og humanitær bistand. Vi vil skape felles kompetanseutvikling med våre partnere i Norge og internasjonalt. Vi vil utarbeide en årlig rapport om resultater av norsk innsats, og vi vil videreutvikle Norad som en kunnskaps- og prosjektorganisasjon. Alt dette er ambisiøst, men nødvendig, for å nå Norges mål for utviklingspolitikken.

Poul Engberg-Pedersen er direktør i Norad.

Hverdagens brutalitet

AV MOHAMED HABIB HASHIM

TANZANIA

La meg fortelle om noe som skjer over hele Tanzania, sannsynligvis i store deler av Afrika. Vi er ikke stolte av det, og vi vet at utlendinger vil bruke disse handlingene som eksempler på vår primitive og brutale blodtørstighet. Men det skjer – igjen og igjen.

Hovedpersonen i historien heter Hamisi. Det er det eneste jeg vet om ham, for Hamisi er død nå. Han var en ung mann, trolig i begynnelsen av tyveårene. Han bodde i Dar es Salaam. Jeg vet ikke om han var født og oppvokst i byen, eller om han for noen år siden kom fra en landsby for å komme bort fra kjedsomheten og søke lykken i det han trodde kunne være mulighetenes storby. Jeg vet ikke om han hadde kone og barn, eller hvilke drømmer han hadde for framtiden.

Historien starten en tidlig morgen i bydelen Temeke. Det er liv og røre i gatene. Hjelpeguttene på minibussene skriker ut bussenes bestemmelsessted, samtidig som de slår håndflatene i bildørene. Folk haster opp og ned langs veien. De første markedsbodene er satt opp, og et par små kafeer åpner dørene.

En mann går langs veien og snakker i en mobiltelefon. Plutselig snakker han ikke i telefonen. Noen har kommet løpende og nappet mobilen ut av handa på mannen. Fotgjengeren roper, og snart lyder det rop fra flere og flere; «tyv», «tyv».

Tyven er Hamisi, og han løper. Snart løper han for livet.

Noen tyver kommer unna med å snappe mobilen fra en fotgjenger. Det er vanskelig å forklare hvem som slipper unna og hvem som blir innhentet av forfølgere. Trolig har det med planlegging å gjøre. Tyven må kunne stikke seg unna, eller i beste fall rømme unna i en bil. Hamisi har ikke bil, og han tok kanskje en sjanse da han så mannen som gikk langs veien og snakket i telefonen. Kanskje var Hamisi veldig sulten, kanskje skylte han penger til noen som begynte å bli truende, kanskje han bare fikk et innfall.

Hamisi ble drept av gatemobben i Dar es Salaam etter å ha stjålet en mobiltelefon fra en fotgjenger. Artikkelforfatteren fotograferte drapet. FOTO: MOHAMED HABIB HASHIM/MAJORITYWORLD

Hamisi løper det han kan mellom skrikende mennesker. Stadig flere løper etter han, andre stenger veien. Hamisi leter etter fluktruter, men finner ingen. Han er omringet, sier at telefonen er hans, men ingen tror han. Hamisi skjønner at han ligger tynt an. Han ber om nåde, sier han vil levere telefonen tilbake til eieren. Det hjelper ikke. Han er allerede brennmerket som en simpel tyv. Og folk liker ikke tyver. Politiet har liten tillit i arbeidet med å rydde opp i småtyverier. Mange mener det er best å ordne opp på stedet.

I dagene etterpå sto det en liten notis i avisene om drapet. Dette er ingen stor nyhetssak.

Nå er ringen rundt Hamisi tett. Over 50 mennesker er samlet rundt han. Hamisi svetter og redselen lyser fra øynene. Noen holder han og andre slår. Hamisi er sjanseløs, noen kommer med stein andre med jernstenger. Hamisi slås og blodet flyter. Blodtåka tar hatt over, ingen tør gå inn å stoppe dette. De fleste mener nok at Hamisi får som fortjent.

sett fra sør

Mohamed Habib Hashim er fotojournalist i Dar es Salaam, Tanzania. Han arbeider for Majorityworld Tanzania og er for tiden fredskorpsdeltaker i Kenya.

Jeg fotograferer, men føler meg ikke vel. Jeg har også brukt en et par månedslønner på en mobiltelefon, og jeg ville blitt veldig opprørt hvis noen stjal den fra meg. Men, dette går for langt. Mobben fortsetter, Hamisi går ned på kne. Har får et slag med en jernstang midt i ansiktet. Så kommer en stor stein over ryggen.

Jeg har bilder som aldri vil bli trykket. Det er skremmende å se en mann bli offer for mobben i gata.

Hamisi er død i løpet av fem, seks minutter. Noen av dem som var med på drapet tar Hamisis døde kropp i armer og bein og kaster han på en søppeldynge. Noen hiver litt blader og kvist over. Gatelivet blir normalt igjen bemerkelsesverdig raskt.

Jeg ser gjennom de digitale bildene mine og stiller meg spørsmål om jeg burde, kunne eller egentlig ville gjøre noe den dagen da Hamisi ble drept. Fattigdom gjør folk desperate. Og jeg er heller ingen rik mann.

I dagene etterpå sto det en liten notis i avisene om drapet. Min redaktør trykket ett av bildene, men han ble ikke særlig engasjert av saken. Dette er ingen stor nyhetssak. Jeg sjekker med politiet, men ingen kjenner til saken der. Intet offer og ingen gjerningsmenn er registrert.

Gados verden

Ordforklaring:
Material Witness – hovedvitne.

Tanzanianeren **Godfrey Mwampembwa**, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen **Daily Nation**.

KATASTROFEFOREBYGGING

Heller føre var enn etter snar

AV BJØRN JOHANNESSEN

Snart halvannet år etter at tsunamien rammet Banda Aceh i Indonesia bor fortsatt hundretusener i telt og midlertidige skur. Tsunamien viser viktigheten av å forebygge naturkatastrofer.

FOTO: TARMIZY HARVA, REUTERS/SCANPIX

MER ENN NOEN GANG tidligere har land og befolkningsgrupper verden over de siste par årene vært rammet av naturkatastrofer. Nær en halv million mennesker har mistet livet, hundre tusener er blitt skadet og lemlestet. Boliger, skoler, sykehus og infrastruktur er påført enorme ødeleggelser. Aldri før har det skjedd at Stortinget tre ganger i løpet av et år har bevilget ekstra midler til bred innsats for nødstilte. Mer enn sju prosent av DAC-landenes samlede bistand brukes nå årlig som humanitær innsats etter av naturkatastrofer.

Mine egne opplevelser det siste halve året fra blant annet Banda Aceh, Kashmir og Afrikas Horn tilsier at mangt kan gjøres bedre med sikte på reduserte tapstall, færre lidelser og mer avgrensete økonomiske tap neste gang naturkreftene utfordrer oss.

Midt i all trøstesløshet knyttet til naturkatatstrofer er det positivt at begrepet *forebygging* raskt rykker oppover på den internasjonale humanitære dagsorden. Dette er i tråd med appeller fra FNs ledelse. Med rette benytter Jan Egeland enhver anledning til å påminne det internasjonale samfunn om hvilket potensial for berging av liv og materielle verdier som *aktiv beredskap* mot naturkatastrofer rommer. I snitt snakker vi om at forholdet mellom kostnader knyttet til forebygging og senere reparasjon/nødhjelp er som *én til seks*. Det vil fortsatt komme jordskjelv, tsunamier, skred, sykloner, flom og tørke. Utfordringen er å være bedre rustet til å møte disse og lignende ulykker enn man i dag viser evne og vilje til. Opprettelsen nylig av et rullerende nødhjepsfond i FNs regi er viktig, men fondet er bare tenkt brukt i krisenes innledende fase. Således vil det fortsatt være behov for supplerende økonomiske midler, økt organisatorisk kløkt, varslings- og informasjonssystemer og ikke minst holdningsendringer på mange plan.

– JA, DERE KAN SÅ SPØRRE, kanskje har vi å gjøre med et genetisk problem, uttalte general Farrukh i Pakistan lettere beskjemmet like før påske.

Uttalelsen falt da vi som deltok i en FN-/giverevaluering av hjelpeinnsatsen etter jordskjelvet spurte om hvorfor det i hans land, som jevnlig rammes av naturkatastrofer, gjøres så lite på det forebyggende plan. Dette i kontrast til utviklingen i Bangladesh. Der benyttes tilfluktssteder og andre sikringstiltak mot flom og sykloner i økende grad i undervisningsøyemed i tider uten flom, samtidig som en liten, effektiv hær på mer enn 3 000 aktivister inngår i et informasjonsnett – særlig i de mest sårbare kystområdene. Tsunamien og en voldsom syklon tidligere samme år viste at innsatsen i Bangladesh gir resultateter. Man finner tilsvarende utviklingstrekk i andre utsatte land, som Cuba og Jamaica. Samtidig har mellomamerikanske land, Mexico og FN/OCHA (United Nations Office for Coordination of Humanitarian Affairs) påbegynt et løfterikt samarbeid om erfaringsutveksling og handlingsplaner om forebygging av naturkatastrofer.

Tilsvarende er det oppløftende å se at mange av de 27 land som omgir Det indiske hav mobiliserer mot naturkatastrofer. Således har UNESCOs Internasjonale Oseanografiske Kommisjon (IOC), med norsk støtte, nylig gjennomført analyser i 16 av ovennevnte land. Dette har resultert i mer enn hundre forslag om forebyggende tiltak – fra informasjon og opplysningsarbeid til innsats av teknisk, miljømessig, politisk og økonomisk art.

debatt

På sitt verste har vi sett at ressurssvake land som rammes av naturkreftene, frarøves mer enn halvparten av sitt nasjonalprodukt.

Les også innlegget «Hvordan forebygge naturkatastrofer» fra Norges Geotekniske Institutt i Bistandaktuelts debattforum på www.bistandsaktuelt.no

På en internasjonal konferanse i Bonn i mars ble et utvalg prosjekter drøftet og forbedret. Tiltakene er et ledd i etableringen av et bredt regionalt varslingssystem for Det indiske hav, som motstykke til systemet som i 40 år har vært i bruk i Stillehavet. Bakteppet preges selvsagt av tsunamien for vel ett år siden, men arbeidet har en målsetting som omfatter naturkatastrofer mer generelt. Og ovennevnte kampanjer i Bangladesh viser en erkjennelse som er økende i flere av de berørte land; selv de mest avanserte varslingssystemene ute i havet vil være av begrenset verdi om det ikke på land bygges insfrastruktur og holdninger som bidrar til at data og varsler blir mottatt, forstått og etterfulgt av *handling*. På samme måte som effektiv og bærekraftig *utvikling* oftest forutsetter lokalt eierskap og lokal premisslegging, vil *forebygging* av naturkatastrofer på sitt beste forutsette aktiv deltakelse fra de berørte og lokal kompetanse- og kapasitetsbygging.

ANTALL NATURKATASTROFER øker; mens nær en milliard mennesker var berørt i tiåret 1976-85 var tilsvarende tall mer enn det doble i siste tiår. Men samtidig viser foreligende statistikk at mens 2,7 millioner mennesker i tiåret 1956-65 mistet livet gjennom slike katastrofer, var tilsvarende tall i underkant av én million i perioden 1996-2005. Tallene forteller at forebygging gir resultater. Samtidig ser vi igjen og igjen at naturkatastrofer rammer økonomisk svake land, regioner og befolkningsgrupper. På sitt verste har vi sett at ressurssvake land som rammes frarøves mer enn halvparten av sitt nasjonalprodukt. Konsekvensene blir gjerne økonomisk, sosial og utdanningsmessig forvitring, økt gjeldsbyrde samt redusert produktivitet og makroøkonomisk utvikling. På samme måte som fattigdom medvirker til naturkatastrofer, bidrar sistnevnte i utstrakt grad – direkte og indirekte – til økt fattigdom. Fra norsk side legges det vekt på å se forbyggingstiltak i en bred utviklingspolitisk sammenheng. Dette omatter identifisering og analyse av områder særlig utsatt for naturkatastrofer, faglig kompetansebygging, arealdisponering og miljøaspekter, rettighetsspørsmål, godt styresett og et konstruktivt samarbeid mellom myndigheter, privat sektor og det sivile samfunn

Det ovennevnte understreker hvor viktig det er at forebygging av naturkatastrofer, mer enn i dag, blir integrert i samarbeidslandenes utviklingsplaner. Her vil blant annet norske faginstanser kunne bidra konstruktivt. Et eksempel på dette er det engasjement Norges Geotekniske Institutt (NGI), med UD-finansiering, gjennomfører i flere mellomamerikanske og asiatiske land – nå senest i Pakistan etter jordskjelvet. Viktig er det også at vi fra norsk side fortsatt aktivt engasjerer oss i internasjonale fora på området. Sentralt her står International Strategy for Disaster Reduction (ISDR) i Geneve. Dette FN-organet fikk i FN-konferansen for vel ett år siden hovedansvaret for oppfølgingen av handlingsplanen for årene 2005-15. Samtidig som vi vektlegger planarbeid og handling på lokale premisser, er det viktig at vi i Norge og internasjonalt blir flinkere til å dra nytte av den kunnskap og erfaring som frivillige organisasjoner besitter.

Bjørn Johannessen er seniorrådgiver i Utenriksdepartementets seksjon for humanitære spørsmål.

notis

Seksuelle overgrep i Liberia

Barn i flyktningleire i Liberia tvinges til å gi seksuelle tjenester i bytte mot skolegang, mat og penger. Det viser britiske Redd Barnas undersøkelse utført i midlertidige leire for internt fordrevne flyktninger i Liberia.

Bistandsarbeidere, fredsbevarende styrker og forretningsmenn står ifølge undersøkelsen bak overgrepene.

Også for fire år siden ble det foretatt en lignende undersøkelse, som kartla de samme grove overgrepene. Til tross for klare forpliktelser fra FN og frivillige organisasjoner om ansattes oppførsel, blir barn fortsatt presset til å bytte livsnødvendige varer mot å utføre seksuelle tjenester.

Generalsekretær Gro Brækken i Redd Barna fordømmer overgrepene og mener toppledelsen i de aktuelle organisasjonene må ta affære. Hun oppfordrer dessuten til å få flere kvinner inn i humanitært arbeid og i FN.

DEBATT

Tradisjoner skaper fattigdom

AV KJELLAN SPINNANGR

I Bondo i Kenya er liket av en mann blitt fraktet til landsbyen han er født i. Begravelsen er blitt utsatt én dag fordi innbyggerne har måttet bygge en hytte til ham.

FOTO: DIETER TELEMANS/PANOS PICTURES/ALL OVER PRESS

Å DRIVE BISTAND uten å tenke verdier og tradisjoner er som å seile uten mast og kjøl. Man kommer ingen vei. Da en liten bistandsstiftelse nylig søkte Norad om midler til å endre fattigdomsfremmende tradisjoner, skapte søknaden oppmerksomhet. Man kjente ikke til ikke-statlige organisasjoner som ønsket å jobbe direkte med holdningsendring i forhold til lokale tradisjoner. Om så er tilfelle, er det oppsiktsvekkende.

Det er en prioritert oppgave å bekjempe omskjæring av kvinner. Tradisjonen bryter klart med menneskerettighetene, med krav om likestilling, er undertrykkende, traumatiserende og helsefarlig. Beklageligvis er det ennå ikke tilsvarende vilje til å ta oppgjør med tradisjoner som er fattigdomsfremmende.

BLANT LUOENE, en av Kenyas største etniske grupper, opprettholdes blant annet med iver og villighet tragiske begravelsesskikker. Opplyste og yngre luoer i opposisjon til skikken kaller det «Funeral Feasting». Når en luo dør, blir umiddelbart en storstilt begravelse planlagt. Den dyreste kista bestilles, eget begravelsestøy sys til nære slektninger, stoler, telt, høytalere, bestikk og kokker leies inn og kveg slaktes for å fø alle som kommer for å vise den avdøde en siste «ære». Egentlig kommer de for å få et par gratis måltider. For seremonien er ikke over i løpet av én dag. Neida, det markeres i «tri-heile-dager-til-endes» – minst.

Og skjer dødsfallet i Nairobi, skal liket selvsagt begraves i «fedrenes jord». En hel industri er vokst opp for å frakte lik. Ikke sjelden eskorteres likbilen av en hel bilkortesje den lange veien til Nyanza ved Victoriasjøen. Jeg har spurt hva dette koster. Og hva en vanlig begravelse koster den fattige familien.

Det samme spørsmål ble stilt under et seminar ARC-aid arrangerte om utviklingshemmende tradisjoner og verdier i Nyanza. De 30 luoene begynte å regne. Priser på dette og hint ble diskutert med stor kyndighet og beløpene ført opp på tavla. Sluttsummen var overraskende: En gjenomsnittsbegravelse koster lavt estimert, mer enn to lokale årslønninger, eller over 150 000 kenyanske shilling – for de som er så heldig å ha lønnet jobb. Da ble ikke tapt arbeidstid for de mange som kommer, regnet med.

Tragedien er at det pengeforbruk som settes i verk for å bespise gjestene – IKKE er til stede mens den døde er syk. Hadde den syke fått kun en liten andel av det som sprøytes inn i den overdådige begravelsesmarkeringen, kunne begravelsen med sikkerhet utsettes i mange år. Det er ikke tradisjoner for legebehandling. Pengene skal holdes av til begravelsen.

DET DØR OM LAG 50 000 luoer i

debatt

Det er ikke tradisjoner for legebehandling. Pengene skal holdes av til begravelsen.

året. Multipliserer man disse tallene, får man et ubegripelig stort beløp som hvert år kastes bort i uproduktive, hull i bakken. Hadde beløpet blitt investert i vanningsanlegg, moderne dyrkingsmetoder, industrireising og innovative skoler, var det ikke bruk for bistand til området som er ett av Kenyas fattigste.

Når man samtidig vet at hiv-epidemien tar livet av langt flere enn i «vanlige» tider, sier det seg selv at begravelsesindustrien har gode dager.

Men det er en investering som kaster lite av seg. Det vokser ikke noe på de sementerte gravene, selv om det investeres mer i dette hullet enn i noe annet. Det eneste som sementeres er Fattigdom og Nød.

Og når seansene, talene og all ståket er over, og alle prestene og gjestene har dratt sammen med maisen, bønnene, kyllingene og kveget – kanskje ei uke etter at festligheten startet – sitter enka eller enkemannen og den lille familien ruinert tilbake. Det er ikke penger til å behandle det lille barnet som har fått malaria, eller å betale skolepenger for å få eldstejenta inn på skolen.

Luoene som er brukt som eksempel her, er ingen spesielt sær etnisk gruppe. Og begravelsestradisjoner er ikke den eneste fattigdomsfremmende tradisjonen. Mange andre etnisiteter og tradisjoner kunne vært brukt som eksempler. Å gå i begravelser er en utbredt forlystelse i flere afrikanske land, blant annet i Sør-Afrika.

HVORDAN FÅ TIL utvikling uten at man tar et oppgjør med slike skikker og tradisjoner? Hvordan kan afrikanske stater bringe sine borgere over fattigdomsgrensen, over sosiale smertegrenser og inn på veier som leder til framgang og rettferdighet når man ikke tar oppgjør med dem? I bibelske termer snakkes det om å ikke fylle ny vin i gamle lærposer.

Ønsket om god bistand blir en ørkenvandring og et fata morgana dersom vi fortsetter å følge en vei bygd på et fundament som ikke tåler vekten av et moderne samfunn.

Samfunn som opprettholder utdanningsinstitusjoner som dreper barns fantasi med kynisk effektivitet, der all kreativitet og evne til innovativ tenkning ødelegges av selvfokuserende lærere som doserer pensum som siden skal reproduseres, samfunn som praktiserer et kvinnesyn som går ut på at kvinnen er mannens eiendom, der menn ikke tar ansvar for sine handlinger og lever uten tanke på morgendagen – dette er samfunn som har behov for støtte til ettertanke og grunnleggende omstilling i sine normer.

Men tradisjoner, vaner, normer, holdninger, verdier og sedvane lar seg sjelden lett endre. Og uten at normgivende bistandsaktører viser mot og vilje til å gipe fatt i denne dimensjonen, vil ikke bistand gi varige resutat.

Det gir håp, og tjener Norad til ære at den nevnte søknaden ble innvilget – med kroner 150 000. Dette som kanskje var fjorårets minste prosjektbevilgning kan bli Norads mest nyttige.

Kjellan Spinnangr har de siste årene jobbet i Kenya og Sør-Afrika med holdningsendringer og forsoningsprosesser og som utenlandsansvarlig i bistandsstiftelsen ARC-aid.

hvem? hvor? hva i all verden?

1. Hvem er dette?
2. Hvilken verdensdel har flest land?
3. Hvilket land kalles også «Midtens rike»?
4. Hva heter hovedstaden i Chile?
5. Hva er Indias viktigste havneby?
6. Hva betyr uttrykket «Uhuru» på swahili?
7. Er det geparden eller leoparden som vanligvis jakter alene?
8. Hva heter verdens yngste land?
9. Hva heter Saigon i dag?
10. Hva heter den største øya utenfor Afrikas østkyst?
11. På hvilken øy ligger provinsen Aceh?
12. Hva heter hinduenes tre viktigste guder?
13. Hvilket annet navn har liberianerne på sin valuta – dollaren?
14. Hvor i verden snakkes tagalog?
15. Hvilken elv renner gjennom Nord-Afrikas største by?
16. Hva heter Marokkos hovedstad?
17. Hvilke to hovedgrunner var det for portugiserne til å eie Goa?
18. Hvilket land i Sør-Amerika er tettest befolket?
19. Hva er Nigerias viktigste eksportprodukt?
20. I hvilket land er «kamerat Prachanda» en kjent politisk figur?

Svarene finner du på side 27.

Spørrespalten er laget av **Caroline Hvidsten**

notiser

Etiske investeringer i næringslivet

Gjennom verdens første internasjonale program for etiske investeringer skal FN nå hjelpe næringslivet til å ta miljømessige og sosiale hensyn. Både Statens pensjonsfond (tidligere oljefondet) og Storebrand har allerede skrevet under. FNs generalsekretær Kofi Annan håper at drahjelpen fra FN skal gi næringslivet bedre forutsetninger for å oppnå langsiktig gevinst og sikre et mer bærekraftig marked.

Valget i DR Kongo utsatt til 30. juli

Valget I DR Kongo er på nytt utsatt. Det offisielt planlagte valget den 18. juni har grunnet voldshendelser, logistiske problemer og politisk uro blitt utsatt til 30. juli

Fra offisielt hold meldes det at det er positivt med en fastsatt dato, men at ytterligere utsettelser vil være negativt i forhold til både nasjonal og internasjonal tiltro til gjennomførbarheten av valget.

Prøv en annonse i
bistands aktuelt
Tlf. 22 24 20 40

Livlig skildring av kampen om koloniene

LITTERATUR

«Khartoum – The Ultimate Imperial Adventure» handler om innspurten i kappløpet om afrikanske kolonier. Dette kom til å foregå i det nåværende Sudan. Hovedslaget fant sted i september 1898 i nærheten av Khartoum. Da måtte den sudanske hæren gi tapt for moderne, britisk artilleri.

Britenes kontroll over området startet i Egypt – blant annet på grunn av Suezkanalen – som var den viktigste forbindelseslinjen til India og det fjerne Østen. Herredømmet over Egypt krevde i sin tur kontroll over Nildalen. Britene innledet derfor en militær offensiv for å legge under seg områdene sørover mot Nilens kilder. Hensikten var blant annet å hindre Frankrikes planer om et sammenhengende fransk belte fra Atlanterhavet til Rødehavet. Krysningspunktet mellom britiske og franske interesser lå i nettopp Sudan.

Det brutale egyptiske kolonistyret i Sudan skapte etter hvert stor misnøye hos de lokale folkegruppene i området. I 1881 stilte en profet (mahdi) ved navn Muhammed Ahmed seg i spissen for motstanderne av fremmedstyret. I 1885 vant han og hans følge kampen om Khartoum og gjenerobret et stort område i Nord-Sudan. På ny var det etablert et uavhengig storrike i det gamle Nubia. Denne verdens første radikale muslimske statsdannelse holdt stand mot indre og ytre fiender i 18 år.

I 1896 bestemte britene seg for å rykke sørover for å komme franskmennene i forkjøpet. Det ble gitt grønt lys for det største britiske felttoget i Afrika under hele koloniseringsperioden. I all hast ble det anlagt en jernbane tvers gjennom Nubiaørkenen for å sikre forsyningene.

Hovedslaget sto ved Omdurman like nord for Khartoum 2. september 1898. Av 50-60 000 soldater i den sudanske hæren mistet mer enn 11 000 livet. Dødsforakt og heltemot holdt ikke mot britiske automatvåpen og tungt artilleri. Erfaringene fra Omdurman ble retningsgivende for den britiske krigføringen under Boerkrigen og senere under den første verdenskrig.

Khartoum er en spennende bok, levende skildret. Forfatteren – som selv har fagmilitær bakgrunn – beskriver kamper og slag så intenst at man blir revet med. Det legges ingen fingre imellom når det gjelder effektene av artilleribeskytning og nærkamp med spyd, sverd og bajonetter – og tørre never.

Boka presenterer et broket persongalleri fra «krigsmaskinen» Herbert Kitchner (den senere Lord Kitchner of Khartoum), til den unge offiseren og krigskorrespondenten – senere britisk statsminister – Winston Churchill. Her skildres dødsforakt, mot og dårskap hos menige krigere på begge sider. Boka viser også de æresbregreper, fordommer og sosiale konvensjoner som preget Viktoriatidens Storbritannia. Dermed gir den også et interessant tidsbilde fra den britiske imperialismens glansstid.

Som åsted for den første vellykte jihad mot vestlige imperialister i Midtøsten, og etableringen av en radikal islamsk stat, har Khartoum fortsatt en egen symbolverdi i mange kretser. Det var for eksempel neppe noen tilfeldighet at Osama bin Laden i sin tid valgte Khartoum som sitt hovedkvarter, og oppholdt seg der i fire år før han i 1998 reiste til Afghanistan.

JON BECH

bokanmeldelse

Michael Asher:
«Khartoum – The Ultimate Imperial Adventure»
Penguin 2005.

notis

– Verden er i rute

En ny rapport fra Verdensbanken slår fast at verden er i rute for å nå flere av Tusenårsmålene om fattigdomsbekjempelse innen 2015. Ifølge rapporten kan antallet ekstremt fattige falle til 10,2 prosent i 2015 dersom den økonomiske veksten fortsetter på samme nivå. I 1990 var det 27,8 prosent ekstremt fattige i verden, og målet for 2015 er å halvere dette. Dette er nå altså mulig, mener ekspertene.

Det er i Verdensbankens årlige Global Monitoring Report at det konstateres framgang i forhold til Tusenårsmålene, som Jens Stoltenberg og de andre statsoverhodene ble enige om ved toppmøtet i FN i 2000. – Selv om mye gjenstår, er det gledelig å se slik framgang, sier presidenten i Verdensbanken, Paul Wolfowitz.

OD søker nytt medlem til OD sitt faglige råd

Operasjon Dagsverk er Elevorganisasjonens solidaritetskampanje. Hver år jobber elevene inn rundt 30 millioner kroner til utdannings prosjekter i land i Afrika, Latin Amerika og Asia. OD samarbeider med åtte norske bistandsorganisasjoner som iverksetter langsiktige utdanningsprosjekter i 11 land.

OD-rådet består av 12 medlemmer som bistår med faglige råd til prosjektoppfølgingen. OD-rådet møtes en gang i måneden. Vervet er ikke betalt. OD søker nytt rådsmedlem med kompetanse på bistand og ungdoms deltagelse, og rett til utdanning. Andre sentrale tema er urfolks rettigheter, utviklingshemmedes rettigheter, kjønn, HIV\AIDS, vold, menneskehandel. Samarbeidsland er Brazil, Sør-Afrika, Tanzania, Malawi, Uganda, Sierra Leone, Sri Lanka, Indonesia, Malaysia, Papua New Guinea, Nepal, Tibet.

Send CV til od@od.no innen 25. april 2006
For mer informasjon kontakt Stian Skaalbones på tel: 22 99 37 03.

Norwegian People's Aid

Norwegian People's Aid (NPA) is a Non-Governmental Organisation with close links to the Norwegian Labour Movement. NPA is involved in humanitarian relief and long-term development cooperation in more than 30 countries. We have around 100 expatriates abroad per year in addition to more than 3000 locally employed staff members. NPA is one of the world's leading organisations involved in humanitarian mine action. The NPA Head Administration is located in Oslo, Norway.

Finance Managers/Advisers

Position No.: 31/06.
Closing date for application: 5th of June.
Place of service: Programs worldwide.
Starting date: As soon as possible.
Please apply online as instructed on our web sites www.folkehjelp.no and www.npaid.org.

Norad søker medarbeidere

Norad søkjer seniorrådgivar til Evalueringsavdelinga
«EVAL 06/11»

Kravet om resultat blir stadig sterkare i utviklingssamarbeidet. Evaluering av norsk bistand blir difor viktigare enn før. Evalueringsavdelinga i Norad har ansvar for evaluering av utviklingssamarbeid innanfor Utanriksdepartementet og Norad sine områder. Dette omfattar både langsiktig utviklingssamarbeid og humanitær bistand. Evalueringa skjer gjennom eigne norske initiativ og gjennom samarbeid med andre givarland og internasjonale organisasjonar.

Avdelinga har fått fleire nye medarbeidarar det siste året. No søkjer vi etter ein person med erfaring frå forskings- eller evalueringsarbeid som kan bidra til å styrkje den samla kompetansen i avdelinga.

Den nye medarbeidaren vil få ansvar for organisering og oppfølging av evalueringar og studier, frå utarbeiding av mandat til formidling av resultat. Sjølve evalueringane blir gjorde av uavhengige konsulentar. Medarbeidaren må kunne delta i diskusjon og dialog i avdelinga, overfor norske samarbeidspartnarar og i internasjonale fora om spørsmål som gjeld mål og resultat i utviklingssamarbeidet.

Søkjarane må ha kjennskap til norsk eller internasjonalt utviklingssamarbeid. Det vil bli lagt særleg vekt på innsikt i og erfaring med evalueringsfaglege og samfunnsvitskaplege metodar. Det krevst universitets- eller høgskoleutdanning på master/hovudfagsnivå. Evne til å kunne kommunisere og uttrykkje seg godt på norsk og engelsk er ein føresetnad for å kunne fylle stillinga. Det vil elles bli lagt vekt på god samarbeidsevne og resultatorientering.

Tilsetjinga er fast og stillinga blir lønna i stillingskode 1364 seniorrådgivar i lønnssteg 56 – 70 avhengig av kompetanse.

For nærare opplysningar om stillinga kontakt avdelingsdirektør Asbjørn Eidhammer, tlf. 22 24 03 67.

Søknad vedlagt CV, merkja «EVAL 06/11» skal sendast Norad, Evalueringsavdelinga, Postboks 8034 Dep., 0030 Oslo eller pr. e-post til: post-eval@norad.no innan 28. mai 2006.

Prøv en annonse i
bistandsaktuelt
Tlf. 22 24 20 40

nytt om navn

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider Fred Isaksen på e-post: nyttomnavn@akela.no eller på telefon 922 21 487.

Geir Sjøberg er ansatt som spesialrådgiver i Oslosenteret for fred og menneskerettigheter. Sjøberg arbeider i dag som prosjektleder for Norges innsats i Somalia for freds- og forsoningsseksjonen i Utenriksdepartementet. Han har bred erfaring og praksis når det gjelder Afrika, FN og freds- og forsoningsarbeid. bl.a. fra OECD, Sri Lanka Monitoring Mission, UNDP, den norske FN-delegasjonen i New York, Utenriksdepartemtet og NORAD. Sjøberg begynner i stillingen 1. september.

John Tore Vatnar tiltrer stilling som rådgiver i Norads Avdeling for styresett og samfunnsøkonomi fra 18. april 2006.

Henrik Glette er ansatt som Fundraising Manager i CAREs markedsavdeling. Han kommer fra stillingen som prosjektleder i Leger Uten Grenser. Glette har tidligere jobbet med informasjon, sponsorvirksomhet, markedsføring og salg.

Liv Toril Bird er engasjert som førstekonsulent i Norads Avdeling for miljø og næringsliv i perioden fram til 25. august 2006.

Terje Espen Johansen er ansatt som arrangementskoordinator i Det Norske Misjonsselskap (NMS) sin barne- og ungdomsorganisasjon. Johansen er utdannet teolog og prest og har vært misjonær for NMS i Kroatia.

Seniorrådgiver **Anne Vibeke Lilloe** utnevnes til generalkonsul i Rio de Janeiro, med tiltredelse fra det tidspunkt Utenriksdepartementet bestemmer.

Dag Haakon Mork Ulnes som er hjemmebasert ambassadør i Kingstown, Kingston, Basseterre, Port of Spain, Bridgetown, St. George's og Roseau, utnevnes tillike til ambassadør i St. John's, Antigua og Barbuda.

notis

Norge anerkjenner nytt emblem

Norge var først ute med å anerkjenne et nytt tilleggskjennemerke for Det internasjonale Røde Kors og Røde Halvmånebevegelsen da regjeringen nylig vedtok å ratifisere en tilleggsprotokoll til Gèneve-konvensjonene

Det har over tid vokst frem en enighet om at et tredje beskyttende emblem bør vedtas, emblemet vil ha samme status som det røde korset og den røde halvmånen til Det internasjonale Røde Kors og Røde Halvmåne-bevegelsen. Målsettingen med det nye kjennemerket er at det ikke skal ha nasjonal, religiøs, politisk eller etnisk tilknytning.

Høgskolen i Telemark

Flerkulturelt arbeid

Høgskolen i Telemark starter høsten 2006 deltidsstudium i **Flerkulturelt arbeid** (60 stp over 2 år). Målet med studiet er at du skal utvikle kunnskap og profesjonell kompetanse i flerkulturelt arbeid. Undervisningen i Flerkulturelt arbeid er konsentrert i bolker, med 3 samlinger à 3 dager pr. semester.

Vi har også ledige plasser på det tverrfaglige deltidsstudiet **Kultur for helse**.

Se www.hit.no for søknadsskjema og mer informasjon, eller kontakt opptakskontoret@hit.no/
tlf. 35 57 53 00

Løpende opptak/ ingen studieavgift
Studiestart: september 2006

notiser

Støre: – Si nei til sexkjøp

Utenriksministeren ber norske menn ta klart avstand fra menneskehandel og prostitusjon. Han vil starte det holdningsskapende arbeidet i eget hus, blant bistandsarbeidere og soldater, skriver Aftenposten.

– Det å være under fremmede himmelstrøk, i fredsbevarende operasjoner, er krevende. I slike situasjoner vil spørsmålet om prostitusjon før eller senere dukke opp, og da er det viktig at vi har jobbet godt med holdninger i forkant, sier Støre til Aftenposten.

Han viser til at både norske soldater i fredsoppdrag og bistandsarbeidere har stor tilgang på prostituerte.

Ifølge avisen har Utenriksdepartementet intensivert de holdningsskapende arbeidet blant soldater og bistandsarbeidere.

Fredsavtale for Darfur

– Dette er en nøkkel til å løse en av verdens største humanitære katastrofer. Vi vil oppfordre de partene som ikke underskrev til å avstå fra krigshandlinger og snarest gi sin tilslutning til avtalen, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre i en kommentar til fredsavtalen i Darfur.

Regjeringen gratulerer Den afrikanske union, Nigerias president Obasanjo og andre land som har bidratt til avtalen med gjennombruddet i fredsforhandlingene som foregikk i Abuja, Nigeria. Myndighetene i Khartoum og SLM, en av de tre opprørsgruppene i Darfur har her tatt et viktig skritt for å få avsluttet denne tragiske konflikten. Det er viktig nå at den andre delen av SLM, ledet av Abdul Wahid Nur, og Justice and Equality Movement snarest slutter opp om avtalen, sier Støre.

Svar
hvem? hvor? hva i all verden?

1. Liberias president Ellen Johnson Sirleaf.
2. Afrika
3. Kina
4. Santiago
5. Kolkata (tidligere kalt Calcutta)
6. Frihet.
7. Leoparden.
8. Øst-Timor
9. Ho Chi Minh-byen
10. Madagaskar
11. Sumatra
12. Vishnu, Brahma og Shiva
13. Liberty
14. Filippinene
15. Nilen (renner gjennom Kairo).
16. Rabat
17. Handel og misjon
18. Ecuador
19. Olje
20. Prachanda er den mest kjente maoistlederen i Nepal.

Alt riktig: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
15-19: Verden trenger deg.
10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.
5-9: Ikke så verst.
1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

Neste
bistandsaktuelt
utkommer ca. 23. juni

Litt mer enn krig og katastrofer…

Er du opptatt av utviklingslandenes situasjon? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utviklingen? Om de mange små skrittene for å unngå sult-katastrofer og krig? Nå har du muligheten.

X **JA**, jeg vil ha et gratis-abonnement på fagbladet Bistandsaktuelt.

Navn
Gate- og/eller leilighetsadresse (etasje og leilighetsnummer, hvis mulig)
Postboks
Postnummer Poststed

NB! Vennligst oppgi gate-/leilighets- og evnt. postboksadresse. Hoveddelen av opplaget distribueres med avisbud.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.no

PORTO

bistandsaktuelt
Norad,
boks 8034 Dep.,
0030 OSLO

siste

VISSTE DU AT...

Tilgangen til informasjon- og telekommunikasjon i Afrika sør for Sahara har økt med over 30 prosent fra 2000 til 2002. Til tross for framgangen var det i regionen i snitt bare 12 datamaskiner per 1000 innbyggere.

Kilde: African Development Indicators 2005, Verdensbanken

«Sult jager bort sjelen og bringer med seg galskap»

Ordtak fra Uganda

En hund etter miner

Spesialtrente minehunder støttes av norske faddere

HUMANITÆR BISTAND

På et treningssenter i Sarajevo læres hunder opp til å rydde miner for Norsk Folkehjelp. Etter et drøyt år på «skolebenken» er de klare for jobb i land som Kambodsja og Etiopia. Som støttespillere har de norske faddere.

• SYNNØVE ASPELUND

En trent hund kan i snitt finne miner 20 ganger raskere enn et menneske med metalldetektor. Den kan ta seg fram i områder som er vanskelig tilgjengelige for mennesker og kjøretøy. Og den kan finne miner som ligger dypere ned i bakken enn en detektor klarer. Dermed blir jakten på de livsfarlige minene mer effektiv når «Passopp» er med. Kurdistan er et eksempel på område som er gunstig for bruk av minehunder:

– I Kurdistan rydder et menneske 3-4 kvadratmeter hver dag, mens en hund klarer mellom 400 og 600 kvadratmeter. Med andre ord dekker minehundene her mer enn hundre ganger så store områder som de manuelle minerydderne, sier Geir Bjørsvik, rådgiver i mineseksjonen i Norsk Folkehjelp.

En hund kan finne miner langt raskerere enn et menneske med metalldetektor. Hunden er derfor en god assistent i mineryddingsarbeidet.

FOTO: NORSK FOLKEHJELP

Egen avl. Å bruke hunder i mineryddingsarbeidet er ikke helt nytt for Norsk Folkehjelp. Allerede i 1995 var hunder med i Angola og Mosambik. Men at organisasjonen avler og trener opp sine egne hunder startet først i 2004, med opprettelsen av treningssenteret i Sarajevo i Bosnia.

– Etter 11. september ble det en enorm etterspørsel etter hunder som kunne lukte eksplosiver og brukes i antiterror-arbeid. Dermed gikk prisen opp og kvaliteten ned, og vi bestemte oss for å prøve å være selvforsynte med hunder. Det har gått over all forventning, sier Bjørsvik.

For tiden er 60-70 hunder fra senteret med i mineryddingsarbeid i Bosnia, Kroatia, Kambodsja og Etiopia. Dessuten planlegges det å bruke minehunder i Laos og de kurdiske områdene i Irak, og på lengre sikt også i Vietnam og Sudan.

– Hundene er blitt et veldig viktig supplement til andre metoder vi bruker i minerydding, sier Bjørsvik.

For de skoleflinke. For tiden er rundt 50 hunder på opplæring i Sarajevo. Dette er ikke en skole for «hvem som helst», for ikke alle hunder egner seg for minerydding. De må ha tålmodighet, være nøyaktige og ha det rette lynnet for å lykkes.

– Å trene minehunder er svært vanskelig.

Vi har gjort alle erfaringer, på godt og vondt, og har funnet fram til en standardmetode som fungerer bra. Men fortsatt er dette en ung bransje, sier Bjørsvik.

For å lykkes som minehund må man ha det rette lynnet – og kanskje skjønne alvoret?

FOTO: NORSK FOLKEHJELP

En trent hund kan i snitt finne miner 20 ganger raskere enn et menneske med metalldetektor.

Hundene går gjennom to hovedfaser før de er klare for arbeid i felten. De første sju månedene dreier seg om lydighets- og miljøtrening, samt grunnleggende opplæring i å følge spor. Dette er samme type opplæring som narkotika- og bombehunder får. De neste sju månedene er spesialiseringsfasen, der hundene lærer seg å markere når de lukter ulike typer eksplosiver og minenes egenlukt. Minehundene læres opp til å snuse seg sakte fram, for så å sitte musestille mens de nistirrer på punktet der minen er nedgravd. Først når det kommer en person som fjerne selve minen, kan hunden gå. I løpet av «karrieren» testes den årlig for å bekrefte at kvalifikasjonene hele tiden er på topp. En minehund jobber i cirka sju år før den pensjoneres.

Annerledes fadderskap. For et månedlig beløp på 190 kroner kan enkeltpersoner og organisasjoner være faddere for minehundene i Sarajevo. Fire ganger i året får fadderne rapport om minehunden og små og store begivenheter i hundens liv. Foreløpig er det ikke så mange faddere, og selve ordningen er fortsatt under utvikling.

Hvorfor startet dere fadderordning for hundene?

– Det er selvfølgelig behov for finansiering, men også en kjempespennende mulighet for folk til å bli kjent med minearbeidet vi driver. Å følge en hund fra valp til pensjonert minehund er fascinerende, sier kommunikasjonsrådgiver Lena Fiske i Norsk Folkehjelp.

Hun er prosjektleder for fadderordningen.

Pengene går til opplæringen i Sarajevo og til Norsk Folkehjelps minearbeid i hele verden.

– Det er et poeng for oss at minearbeid og utvikling ses i sammenheng. Selv om krigen i et land er over, fortsetter minene å drepe sivilbefolkningen. For å få til en reell utvikling må minene fjernes, sier Fiske.

I tillegg til fadderordningen kan bedrifter adoptere en hund. Teknologiselskapet Nera var første bedrift ut, og adopterte en hund i julegave til de ansatte. Bedriften gir årlig 250.000 kroner til treningssenteret.

MINER

- Over 80 land har alvorlige mineproblemer. De hardest rammede er Afganistan, Angola, Burundi, Bosnia, Kambodsja, Tsjetsjenia, Colombia, Irak, Nepal og Sri Lanka.
- Miner forårsaker mellom 10 000 og 15 000 ulykker hvert år.
- Landminekonvensjonen ble undertegnet i 1997 og forbyr produksjon, lagring, transport og bruk av landminer. USA, Kina og Russland er blant landene som ennå ikke har undertegnet avtalen.
- 13 landene produserer fortsatt miner. USA og Kina er blant de største.
- De siste ti årene har det vært en jevn nedgang i produksjon av miner, i antall miner som legges ut og i antall ulykker forårsaket av miner.

(Kilde: Landmine Monitor Report 2005, Norsk Folkehjelp)